

UNUTRAŠNJOPOLITIČKI I VANJSKOPOLITIČKI IZAZOVI SIRIJSKE DRŽAVNOSTI: OD OSNUTKA DRŽAVE DO GRAĐANSKOG RATA

Milek, Eni

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:169227>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-23**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb](#)
[Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

**Diplomski studij: Modul Moderna i suvremena povijest (19.-20. stoljeće),
istraživački smjer**

Eni Milek

**UNUTRAŠNJOPOLITIČKI I
VANJSKOPOLITIČKI IZAZOVI SIRIJSKE
DRŽAVNOSTI: OD OSNUTKA DRŽAVE DO
GRAĐANSKOG RATA**

Diplomski rad

Zagreb, 2022.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

**Diplomski studij: Modul Moderna i suvremena povijest (19.-20. stoljeće),
istraživački smjer**

**UNUTRAŠNJOPOLITIČKI I
VANJSKOPOLITIČKI IZAZOVI SIRIJSKE
DRŽAVNOSTI: OD OSNUTKA DRŽAVE DO
GRAĐANSKOG RATA**

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Hrvoje Klasić

Student: Eni Milek

Zagreb, 2022.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. SIRIJA U OKVIRU OSMANSKOG CARSTVA DO STJECANJA NEOVISNOSTI ..	2
2.1. Sirija tijekom i nakon Prvog svjetskog rata.....	2
2.2. Kako su nastale granice država nakon Osmanskog Carstva?	4
2.3. Francuski mandat u Siriji i Sirijski ustanak.....	5
2.4. Francuski mandat u Siriji nakon ustanka.....	7
3. SIRIJSKA NEOVISNOST I NAKON NJENOG STJECANJA	8
3.1. Sirija tijekom i nakon prvog arapsko-izraelskog rata 1948.	9
3.2. Sirija u Sueskoj krizi 1956. i djelovanje stranke BAAS	10
3.3. Šestodnevni rat iz 1967. i uspon Hafeza Al Asada	13
3.4. Jomkipurski rat 1973. i konsolidacija vlasti Hafeza Al Asada	15
3.5. Sirijska intervencija u Libanonski građanski rat (1976.) i izraelska protuintervencija (1982.)	17
3.6. Sirija kroz raspad bipolarnog poretka međunarodnih odnosa i dolazak Bašara Al Asada na čelo Sirije	18
4. MEĐUNARODNE SILNICE I INTERESI	22
4.1. Izraelski lobi u SAD-u.....	22
4.2. Utjecaji i interesi sirijskih protivnika u regiji	29
4.2.1. Država Katar	29
4.2.2. Kraljevina Saudijska Arabija	29
4.2.3. Republika Turska.....	31
5. GRAĐANSKI RAT U SIRIJI	32
5.1. Arapsko proljeće, uzroci građanskog rata u Siriji i početak pobune.....	33

5.2. Strani borci u Siriji	39
5.3. Ostali međunarodni akteri u sirijskom ratu	41
5.4. Međunarodno naoružavanje terorista u Siriji	43
5.5. Reakcija SAD-a.....	46
5.5.1. Ledeenova doktrina	46
5.5.2. Bushova doktrina i reorganizacija regije	48
5.5.3. Predsjednik D. Trump i američka politika prema Siriji.....	50
5.5.4. Predsjednik D. Trump i američka politika prema Izraelu	51
5.6. Uništenje Sirije za interese Izraela	51
5.6.1. Yinanov plan iz 1982. – „Strategija za Izrael“	52
5.6.2. Plan D - Dalet	53
5.6.3. Samsonova opcija	55
5.7. Bijele kacige	56
5.8. Primjena i uništenje kemijskog oružja	58
6. DANAŠNJE STANJE U SIRIJI.....	61
6.1. Posljedice građanskog rata i humanitarna kriza.....	61
6.2. Međunarodno pravo	63
6.3. Sirija kao studija slučaja danas	64
7. ZAKLJUČAK.....	66
 LITERATURA	 67
Knjige	67
Internet izvori	67
SAŽETAK	78
ABSTRACT.....	79

1. UVOD

Tijekom čitave svoje povijesti Sirija je bila zanimljiva susjednim i udaljenim državama poradi svog položaja. Danas su istraživanja najviše usmjerena na događaje u Siriji od početka francuskog mandata. Od toga vremena pa sve do danas Siriju su obilježili brojni sukobi koji su se vodili - kako za prevlast nad njezinim teritorijem, tako i za utjecaj u regiji.

Glavno istraživačko pitanje ovog diplomskog rada jest: je li za stanje u Siriji nakon izbijanja rata 2011. isključivo odgovorna vladajuća stranka ili odnos među svjetskim velesilama te izraelski lobi koji se zalaže za sekuritizaciju Države Izrael?

Teza ovog rada jest da su za unutrašnje stanje u Siriji i njen vanjskopolitički položaj u proteklih stotinjak godina uvelike odgovorne svjetske i regionalne sile - stvarajući 'sigurnosnu pustinju' propalih država na izraelskim granicama.

Dakle, doprinos rada jest u tome što ukazuje na problematična područja u razumijevanju današnjeg stanja u Siriji, odnosno, na uzroke takvog stanja i na posljedice.

Ugroženost izvana i vladajuće strukture doprinijele su općem nezadovoljstvu građana Sirije, nemogućnošću upravljanja državom, do nepoštivanja ljudskih prava i sl. Te okolnosti bile su glavni pokretač pobuna u Siriji, što je eskaliralo 'građanskim' i *proxy* (posredničkim) ratom koji nije završio.

Za potrebe pisanja ovog rada provedeno je 'desk istraživanje' (istraživanje stručne, relevantne i znanstvene literature) u kojem će se koristiti komparativistička metoda - dva pristupa: strukturni ili identitetski i dinamički.

Rad je podijeljen u sedam poglavlja. U uvodnom dijelu uvodi se u predmet istraživanja u ovom radu. Drugo poglavlje bavi se stanjem u Siriji sve do stjecanja samostalnosti. U trećem poglavlju obrađuje se stanje u Siriji u nakon stjecanja samostalnosti sve do dolaska na vlast Bašara Al Asada 2000. godine. Četvrto poglavlje govori o interesima sirijskih regionalnih rivala. Peto poglavlje bavi se posljedicama Arapskog proljeća i internacionaliziranog građanskog rata u Siriji - kako su međunarodni entiteti produljivali krizu za vlastite ili interese savezničkih zemalja. To uvelike može pojasniti američka i izraelska bliskoistočna strategija. U šestom poglavlju govori se o današnjem stanju na teritoriju Sirije. Rad završava zaključkom.

2. SIRIJA U OKVIRU OSMANSKOG CARSTVA DO STJECANJA NEOVISNOSTI

2.1. Sirija tijekom i nakon Prvog svjetskog rata

U Prvom svjetskom ratu mnoga su arapska područja Osmanskog Carstva, među njima i Sirija¹ (tada podijeljena na vilajete^{2,3}) imala iznimnu ulogu u unutrašnjem slabljenju Osmanskog Carstva, koje je Sirijom vladalo gotovo 400 godina. Na početku Prvog svjetskog rata, i kasnije, područje Sirije i ostalih budućih arapskih država bila su pod stranom vlašću. (Kasapović 2016: 318-319).

Začetnik pobune bio je vladar Hidžaza⁴, kojega postavlja osmanski sultan – radi se o emiru⁵ i šerifu⁶ Husejinu (Bin Aliju Al) Hašimiju. On je želio osnivanje vlastitog arapskog carstva, stoga je uz pomoć Britanaca od 1916. godine podizao pobune unutar Osmanskog Carstva. Pridobio je uz sebe dio osmanske vojske u Palestini i osvojio Hidžaz u današnjoj Saudijskoj Arabiji. Njegov sin, princ Fejsal ušao je s pobunjenicima u Damask i Alep u listopadu 1918. i preuzeo upravljanje novostvorenom državom (područje Sirije nije bilo jasno definirano granicama, nego je slijedilo granice zemljopisnog pojma znanog kao Velika/'Prirodna' Sirija - ona je uključivala dio Mezopotamije, dio današnje Saudijske Arabije, protezala se sve do Sinaja na jugu i obuhvaćala dio Turske do planine Taurus na sjeveru) (Kasapović, 2016: 182-184, 314, 318-320).

Time je omogućio Britancima u Prvom svjetskom ratu napredovanje iz smjera Egipta preko Sirije dalje na sjever. Tek prodorom britanske vojske u Siriju, Britanci obznanjaju

¹ Misleći na granice današnje međunarodno priznate Sirijske Arapske Republike.

² Naziv koji se u Osmanskom Carstvu često koristio za najveću upravnu jedinicu (za zemlju, provinciju) (Enciklopedija.hr, 2021.)

³ Pritom je jedino vilajet Damask još bio poznat i kao vilajet Sirija, a postojali su vilajeti Alep i vilajet Bejrut, sandžak Jeruzalem i okrug Dair Az Zur (Kasapović, 2016: 318).

⁴ Jugozapad Arapskog poluotoka gdje se nalaze najsvetija mjesta islama - Meka i Medina (Kasapović, 2016: 180).

⁵ Titula i oblik vlasti gdje „apsolutnu i nasljednu vlast ima emir – princ“ (Kasapović, 2016: 400).

⁶ „Časna dužnost 'zaštitnika svetih mjesta', osoba koja se nalazi između svećenstva i plemstva“ (Kasapović, 2016: 181).

princu Fejsalu da postoji Sykes-Picotov sporazum⁷ iz 1916. Dolazak Britanaca 1918. utjecao je također na jačanje militantnih i nacionalističkih skupina u Siriji koje su usmjerene prema traženju neovisnosti države. Najsnažniji utjecaj imale su one skupine koje su odbacivale Balfourovu deklaraciju⁸, odnosno, mogućnost osnutka židovske države u Palestini. Uslijedila je i Versajska mirovna konferencija 1919., gdje je američki predsjednik W. Wilson zatražio da se razmotre arapske želje za neovisnošću te pozivaju Fejsal na konferenciju. Fejsalovo pozivanje na britanska obećanja iz pismenih prepiski, koja su uistinu imala snagu kao i tajni sporazum s Francuskom - nisu niti uzeta u obzir, baš kao niti preporuke da se sirijska neovisnost ostvari pod mandatom SAD-a. Nezadovoljan, Fejsal u lipnju 1919. proglašava Siriju suverenom državom (koja uključuje Siriju, tadašnju Palestinu i Libanon), te postaje kraljem Ujedinjenog Sirijskog Kraljevstva (Smuin, 2011: 46-47; Kasapović, 2016: 116, 181-183, 319-320).

Sirija je tako doživjela svoju kratkotrajnu neovisnost (1919.-1920.). Za gubitak neovisnosti Sirijci su otada krivili Francusku i Britaniju. Događaji iz toga vremena povijesti ostavili su znatnu gorčinu prema Zapadu i stvorili namjeru ka ujedinjenju svih Arapa u jednu državu. Na tome se temeljio moderni arapski nacionalizam i središnja ideologija budućih panarapskih stranaka kao što je BAAS⁹ - Stranka arapskog socijalističkog preporoda (Smuin, 2011: 10-11, 41-48; Kasapović, 2016: 341).

VB koja je Arapima obećala pomoć pri osnutku države, povlači se iz Sirije 1919., a po završetku konferencije u San Remu (Italija 1920.¹⁰, ratificirane tek 1922. u Ligi naroda) i

⁷ Tajni sporazum Velike Britanije i Francuske o podjeli bliskoistočnih osmanskih područja na sfere utjecaja. Irak i Palestina [koja je sežala do Sueskog kanala (kako bi Britanci osigurali plovni put do Indije i osigurali pomorsku premoć u Mediteranu)] pripali bi V. Britaniji, a Libanon i Sirija Francuskoj kako bi ova stekla uporište na istoku Mediterana i kako bi time spriječila da se na sj. Afrike, gdje je imala kolonije, prelije arapski nacionalizam. Ironično, nastajao je dok su Britanci još obećavali Husejinu pomoć u uspostavi velike arapske države. Godine 1917. boljševici ga objavljuju (Kasapović, 2016: 116, 182, 319, 321).

⁸ Dokument kojim je legitimirano stvaranje židovske države. Uistinu, to je samo pismo britanskog ministra vanjskih poslova Arthura J. Balfoura koje je 1917. poslao uglednom britanskom Židovu – lordu Rotschildu. Nikada se nije izrazila potpora izgradnji 'nacionalne države', nego 'nacionalnog doma/domovine' unutar Palestine. Prema tome, domovina se može osnovati u Palestini, ali cijela Palestina ne može postati židovska domovina. Churchill se suprotstavio židovskim shvaćanjima da Palestina treba biti u potpunosti njihova. No, to je pismo na kraju otvorilo put međunarodnoj potpori za osnutak židovske države u Palestini, te je ugrađeno u dokument Lige naroda 1922. koja je Britaniji povjerila mandat nad Palestinom i Irakom (Kasapović, 2010: 65-69, 116).

⁹ O stranci kasnije u poglavlju: „3.2. Sirija u Sueskoj krizi 1956. i djelovanje stranke BAAS“

¹⁰ Pobjednici Prvog svjetskog rata okupili su se na sastanku Vrhovnog savezničkog vijeća. Ondje su potvrđeni francusko-britanski mandati dogovoreni Sporazumom Sykes-Picot. Sirijom će upravljati Francuska bez ijedne obveze prema Ligi naroda, što je vojskom na silu i provodila (Kasapović, 2016: 347).

podjelom na mandate te priznanjem francuske mandatne uprave nad područjem Sirije, Francuska vojskom ulazi u Siriju i odbacuje sve prethodne odluke samoproglašanih sirijskih vlasti, kao i britanska obećanja Arapima (Kasapović, 2016: 116, 182, 320-322).

Francuzi i Britanci su, svaki imali i svoje specifične nacionalne interese, no imali su i jedan krucijalni zajednički interes – spriječiti širenje arapskog nacionalizma koji je viđen kao najveća opasnost zbog mogućnosti nastanka snažnog arapskog državnog faktora nasuprot svome duopolu moći nad regijom. Arapski nacionalizam uspjeli su ograničiti potičući stara suparništava. Čak tri sile radile su zajedno protiv arapskog nacionalizma i za propadanje sirijske monarhije. Prvo - radilo se o interesu Britanije da drži pod kontrolom Mezopotamiju kako bi spriječila drugi - ruski utjecaj sa sjevera, te kako bi zaštitila naftne interese na tom području. Treća silnica bila je Francuska i njena odlučnost da bude prisutna u regiji (Khoury, 1991: 1388; Smuin, 2011: 41-48; Ahmadi, 2020: 4; Kasapović, 2016: 320-322).

No, francusko odbacivanje sirijske državnosti obećano od strane Britanaca bio je i početak dugog francusko-sirijskog sukoba u kojem je sirijska vojska poražena ulaskom Francuza u Damask u srpnju 1920. Pritom, sirijski kralj Fejsal bježi u Britaniju u kolovozu. Francuska namjera da ojača svoj administrativni utjecaj završavala je i u budućnosti mandata gotovo uvijek u nasilju i političkoj nestabilnosti (Khoury, 1991: 1388; Smuin, 2011: 41-48; Ahmadi, 2020: 4).

2.2. Kako su nastale granice država nakon Osmanskog Carstva?

Mandatni sustav Lige naroda za Bliski istok trebao je biti opreka autokratskoj vlasti Osmanskog Carstva, kao i europskom imperijalizmu, a uistinu je postao oblikom modernijeg oblika kolonijalizma (Ahmadi, 2020: 1). „Europske kolonijalne sile - Velika Britanija i Francuska, (stvaraju) većinu država u regiji. Državne granice... nisu bile ukorijenjene ni u povijesnim ni etničkim podjelama, odnosno, rijetko su se poklapale s već postojećim društvenim formacijama. Fromkin (2009: 9) ističe da su zemlje i granice na Bliskom istoku isfabricirane u Europi: Irak i Jordan izmislili su Britanci, a granice Saudijske Arabije, Kuvajta odredili su britanski civilni službenici, Francuska je povukla granicu između Libanona i Sirije“ (Kasapović, 2016: 20).

„Umjetan način nastanka država u regiji rezultirao je posljedicama koje su bitno odredile sudbine pojedinih zemalja i cijele regije. Gotovo sve države suočile su se s problemom unutarnje i vanjske legitimnosti. Nastojale su ga riješiti izgradnjom posebnih nacionalnih identiteta s cjelokupnom 'simboličkom prtljagom' koja ih izražava (zastave, grbovi, blagdani, obljetnice, obredi i dr.) te njihovim ugrađivanjem u općearapski identitet“. Također, moderni pojam države-nacije u regiji uistinu je kolonijalni plod 19. i 20. stoljeća. Cijeli državni sustav je 'artificijelan': odnosno sastoji se od država „koje nikada nisu imale 'svoje' nacije. Unutar granica pojedinih država našle su se vjerske, etničke, jezične i kulturne zajednice koje nemaju zajednički povijesni identitet, a nisu sposobne izgraditi ni moderni nacionalni identitet. Stoga se takva društva suočavaju s trajnim napetostima među podijeljenim segmentima društva, iz kojih proistječu sukobi koji dezintegriraju države.“ Samo krajem 20. st. više od četvrtine stanovnika Bliskog istoka činili su 'manjinski narodi' unutar država (Kasapović, 2016: 20-21; prema Fromkin, 2011: 9).

2.3. Francuski mandat u Siriji i Sirijski ustanak

Dolaskom u Siriju Francuzi nailaze na snažan otpor lokalnog stanovništva, stoga se odlučuju na podjelu mandatnog područja na manje države kako bi spriječi združeni arapski otpor. No, većina sirijskih regija bila je neprijateljski nastrojena prema francuskom mandatu i učinjenoj podjeli teritorija. Prvi korak u podjeli Velike/'Prirodne' Sirije bilo je proglašenje države Veliki Libanon 1920. Francuzi su namjerno etničkim i vjerskim manjinama davali autonomiju želeći kroz regionalni separatizam učvrstiti svoju vlast. U Velikom Libanonu Francuzi su podupirali libanonske kršćane - maronite¹¹ koji su se pak protivili uključenju u veliku arapsku državu. Stoga „Francuzi su stvorili državu u kojoj je kršćanska zajednica bila dominantna i lojalna Francuskoj. No nekršćanske zajednice u Libanonu nisu bile zadovoljne takvim rješenjem, što je rezultiralo stvaranjem protufrancuskoga i protumaronitskog“ raspoloženja (Khoury, 1987: 57; Kasapović, 2016: 322-323).

¹¹ Maroniti su kršćanska sekta koju je utemeljio J. Maron. Smatraju sebe glavnim tvorcem libanonske države, a po njima je nazvan 'maronizam' - politička ideologija prema kojoj Libanon treba biti pretežno država kojom će politički dominirati maronitski katolici (Kasapović, 2016: 225, 402-403).

Francuska uprava 1920. podijelila je današnju Siriju na dvije države: Alep i Damask, pa unutar njih autonomiju još dobiva i sandžak¹² Aleksandreta na sjeveru Sirije, autonomiju 1922. dobiva i područje zvano Džabal Druze na jugu Sirije jer ga naseljava vjerska skupina друзи¹³, a alavitska¹⁴ skupina dobiva Latakiju (Khoury, 1987: 59; Kasapović, 2016: 322-323, 348).

Velika sirijska pobuna (1925.-1927.) bila je opći ustanak usmjeren prema oslobođenju od Francuza. Ustanak nije imao središnju kontrolu, već su ga podupirale i u njemu sudjelovale razne vjerske skupine: suniti, друзи, alaviti, kršćani i šijiti. Cilj svih pobunjenih skupina bio je isti: dokidanje francuske vladavine (Kasapović, 2016: 332; Khoury, 1991: 1391).

Godine 1923. друзи autonomnog područja na jugu Sirije - Džabal Druze, postigli su sporazum s francuskim vlastima, nadajući se stupnju autonomije kakav su imali u Osmanskom Carstvu. Ondje su lokalne elite obnašale upravne funkcije za središnju vlast - zauzvrat priznajući francuski mandat. Do iste godine na čelu Džabal Druze bio je Selim Paša Al-Atraš iz istoimene ugledne obitelji Al-Atraš koja je dugo vladala navedenim područjem. No tada zbog bolesti Selim odlazi iz političkog života, a unutar obitelji Al-Atraš vlada nesuglasje oko nasljednika. Francuzi su stoga imenovali svog časnika Carbilletta na mjesto guvernera Džabal Druze na neodređeno. Carbillet je započeo niz modernizacijskih reformi po francuskim mjerilima. U tom je procesu naplaćivao poreze družima, razoružao je stanovništvo te je provodio prisilni rad seljaka što je uznemirilo velik dio stanovništva (Khoury, 1982: 185; Miller, 1977: 548, 550-552).

U međuvremenu, najambiciozniji i protufrancuski orijentiran član obitelji Al-Atraš – Sultan Paša poslao je delegaciju u Bejrut kako bi obavijestio francuskog visokog povjerenika¹⁵ da akcije Carbilletta antagoniziraju većinu stanovništva regije Druze. No,

¹² Izvorno je sandžak vojna i upravno-teritorijalna jedinica u Osmanskom Carstvu, dio pašaluka (Hrvatski jezični portal, 2021.)

¹³ Друзи su šijitska sekta sa specifičnim obredima i običajima nazvana po utemeljitelju Al Daraziju (Kasapović, 2016: 400).

¹⁴ Alaviti su šijitska sekta. Naziv su dobili jer su sljedbenici Muhamedova zeta Alije. Posjeduju nerazmjern politički utjecaj jer iz te sekte potječe vladarska obitelj Al Asad u Siriji. Ostale muslimanske zajednice smatraju ih nevjernicima. Alaviti u Siriji čine 12% stanovništva, odn. 2,6 milijuna stanovnika, dok većinu – 60% čine suniti (13,5 milijuna), kršćana ima 2 milijuna (Kasapović, 2016: 327-328, 399; Tadić, et al, 2016: 19).

¹⁵ Visoki povjerenik ili visoki upravitelj bio je najviši autoritet koji je zastupao francuske interese na mandatnom području. Njegov ured bio je stacioniran u Bejrutu. Mogao je raspuštati sirijski parlament, itd (Kasapović, 2016: 332).

delegati nisu bili saslušani, već pritvoreni. Iz navedenog razloga stanovnici Druze dali su podršku obitelji Al-Atraš te su se 1925. na čelu sa Sultanom pobunili protiv Francuza. Kako su se Francuzi pokazali preslabima održati javnu sigurnost te kako su se pobunjenici činili sposobnijima u upravljanju zemljom, različite vjerske i etničke zajednice u Siriji su se suprotstavile stranoj vladavini i velik dio stanovništva angažirao se u pobuni koja se širila diljem Sirije. Sultan Al-Atraš uistinu se samo želio dokopati vlasti nad Džabal Druze. Naprema sirijskim nacionalističkim snagama koje su želje ujedinenje cijele zemlje on je bio kotrarevolucionar (Miller, 1977: 552-555, 557, 561).

Ono što je također antagoniziralo stanovništvo Sirije naprema mandatnim vlastima jest francuska pretpostavka da Sirijci nisu sposobni baviti se samoupravno-administrativnim poslovima, te su poradi toga uspostavili sustav koji je služio za osposobljavanje Sirijaca za navedenu odgovornost. Francuski administratori bili su raspoređeni na svim razinama vlasti. Najčešće su savjetnici umjesto podučavanja Sirijaca u potpunosti obavljali određene funkcije. Prema lokalnim službenicima se postupalo kao da ne znaju obavljati funkcije koje su odavno obavljali. To je izazvalo otpor lokalnih moćnika jer se tako dezintegrirala stara birokratska struktura Osmanskog Carstva gdje su dominirale 'stare elite'¹⁶. Osim toga, vlašću je tradicionalno upravljalo nekoliko obitelji, a europski su vladari ukinuli takav sustav klasa, te su otvaranjem lokalnih ureda za javnost, potkopali moć lokalnih elita (Miller, 1977: 548).

Nakon početnih pobjeda pobunjenika, Francuska šalje tisuće vojnika, iako je jak otpor Arapa trajao do 1927. Dugoročne posljedice pobune bile su te da su pobunjenici u pobuni protiv francuske vlasti razvili snažan arapski patriotizam - glavnu ideologiju cijelog arapskog svijeta koji je odredio budućnost regije. Pobuna je dovela i do dugoočekivanih političkih pregovora s Francuzima o unutarnjem uređenju Sirije (Miller, 1977: 554, 561).

2.4. Francuski mandat u Siriji nakon ustanka

Politički sporovi nastali tijekom Velikog ustanka rezultirali su organiziranjem izbora 1928. godine. Iako je samo dva mjeseca ranije francuski visoki povjerenik postavio sirijskog predsjednika države. U konačnici je francusko nepriznavanje prijedloga ustava uzrokovalo

¹⁶ Još se sultan oslanjao na ugledne sunitske obitelji koje su predstavljale sultana pred lokalnim stanovništvom i stanovništvo pred sultanom. Zato su kao nagradu ugledne obitelji dobivale koncesije nad privrednim granama i vlasništvo nad zemljom. Politička moć koncentrirana je u gradovima i kod velikih zemljoposjednika, dok ruralni krajevi i manjinske zajednice nisu mogli steći političko-administrativne položaje. Problem jest što su u I. svjetskom ratu 'stare elite' bile odane Osmanskom Carstvu, a nakon pada Carstva zalažu se za suradnju s francuskim vlastima kako bi zadržali svoju opadajuću moć (Kasapović, 2016: 318, 331-332).

dodatne napetosti u zemlji koje nisu prestale do 1946. kada Francuzi odlaze, a Sirija postaje neovisna država (Khoury, 1981: 447; Uca.edu: French Syria).

Bilo je više raspuštanja i obnova parlamenta, francuskog pritvaranja sirijskih političara i zatvaranja ureda parlamentarnih stranaka, razbijanja Sirije na autonomne jedinice, itd. Dolazi i do ustupanja pokrajine Aleksandreta Turskoj (1939.), kada predsjednik Hašim Al Atasi¹⁷ podnosi ostavku, kao i do epizode sirijske povijesti kada ona prestaje biti monarhija i dobiva djelomičnu autonomiju (Uca.edu: French Syria; Kasapović, 2016: 323, 332-333).

Kako je Francuska kapitulirala u Drugom svjetskom ratu, pojavila se opasnost da će ondje prodrijeti Njemačka, suprotno britanskim interesima, te se Britanci opet aktiviraju na području Sirije. Britanci su opet organizirali arapske vojne snage, te su uz pomoć snaga generala Charlesa de Gaullea pobijedili francuske kolaboracionističke snage pod kontrolom režima u Vichyju, i tako su saveznici preuzeli kontrolu nad Sirijom 1941. G. 1943. održavaju se novi izbori i sastaje se sirijski parlament koji odabire novog predsjednika (Šukri Al Kuvatli¹⁸). Parlament vrši pritisak na Francusku da bezuvjetno povuče trupe, što Francuska odbija. Uz znatniji povratak francuskih trupa u Siriju krajem rata, izbijaju sukobi sirijskih i francuskih snaga te je sada intervenirao i Winston Churchill prijeteći kako će poslati britansku vojsku da se sukobi s francuskom vojskom, te se Francuska povlači. Francuska je konačno napustila Siriju 17. travnja 1946., i danas je taj dan državni praznik – Dan evakuacije (Uca.edu: French Syria; Kasapović, 2016: 323-333).

3. SIRIJSKA NEOVISNOST I NAKON NJENOG STJECANJA

Sve prethodno navedeno ostavilo je dubok trag na unutarnji politički život i kasnije probleme s kojima se zemlja suočavala. Zemlja je osim na razne teritorijalno-upravne jedinice tijekom Osmanskog Carstva i francuske mandatne uprave, bila podijeljena i klanski, plemenski, regionalno, vjerski i etnički, ideološki (arapski nacionalisti nasuprot regionalistima

¹⁷ Predsjednik Narodne stranke i pripadnik bogate zemljoposjedničke klase. Stranka je konzervativna i vezana uz 'stare elite', no, zalaže se za zemljišne reforme (Kasapović, 2016: 323, 342).

¹⁸ Predsjednik Nacionalne stranke i pripadnik bogate zemljoposjedničke klase. Stranka je konzervativna i vezana uz 'stare elite', no, ne zalaže se za zemljišne reforme. Uvodi Siriju u prvi arapsko-izraelski rat, potom se okreće Istoku i potpisuje ujedinjenje s Egiptom (Kasapović, 2016: 333, 341).

što dovodi do političke fragmentacije), potom i interesno i klasno na zemljoposjednike i urbane slojeve stanovništva suprotstavljene ostalima (Kasapović, 2016: 323-327).

Za kralja Fejsala i mandatne uprave postojalo je, doduše, političko jedinstvo nasuprot Francuskoj, no nakon odlaska Francuza (1946.) to privremeno jedinstvo je gotovo u potpunosti nestalo, te su stare političke elite počele negativno utjecati na političku konsolidaciju Sirije nakon rata (Kasapović, 2016: 324).

3.1. Sirija tijekom i nakon prvog arapsko-izraelskog rata 1948.

Kako je postalo jasno već prvim arapsko-izraelskim ratom, arapske države baš nikada nisu imale sposobnost uništiti izraelsku vojnu silu. Oštra retorika i govori o uništenju Izraela poslužili su jedino kako bi arapski vođe umirili domaću javnost. Stoga se sumnja i u samu namjeru o uništenju Izraela, jer su arapski vođe najviše bili zainteresirani za prisvajanje teritorija. Postavlja se pitanje kojeg teritorija? (Mearsheimer, Walt, 2008: 111).

Kada je Izrael proglasio samostalnost 1948. počinje „opća grabež za zemljom, pri čemu je svatko – Izrael, Transjordan, Sirija, pa čak i Libanon – išao za tim da spriječi rađanje palestinske države“. Osobito Jordan koji je redovito u ratovima napadao ili zaposjedao upravo istok Palestine. Naime, Britaniju i saveznika im - kralja Abdulaha nije veselila mogućnost propasti novostvorene židovske države jer bi tada nastala nova - palestinska država, ili bi se formirala Velika Sirija (Mearsheimer, Walt, 2008: 112).

Osim dogovora s Britancima, Abdulah je s Davidom Ben Gurionom postigao dogovor da u mogućem ratu Abdulah neće mobilizirati svu vojnu silu, zauzvrat će Židovi priznati Jordanu širenje na „Zapadnu obalu i istočni Jeruzalem“ (Kasapović, 2016: 189-190). Taj tajni dogovor je predviđao da - nakon što Jordan dobije željene teritorije - Izrael uzme sve što uspije od Palestine. Premda su izraelski političari željeli još tada preuzeti cijeli teritorij mandatne Palestine¹⁹. Izrael je na taj način zaposjeo petinu teritorija koji je bio namijenjen palestinskoj državi prema UN Rezoluciji 181. iz 1947. godine²⁰ (Mearsheimer, Walt, 2008: 123-124; Kasapović, 2016: 189).

¹⁹ Više u poglavlju: „5.6.2. Plan D – Dalet“.

²⁰ UNSCOP (Posebno povjerenstvo za Palestinu) je osnovala Opća skupština UN-a. Ono je trebalo predložiti rješenje za okončanje arapsko-židovskog sukoba. Prihvaćeno je izvješće koje je zalagalo da se u Palestini osnuju

Egipćani su u prvom arapsko-izraelskom ratu stigli samo na područje Pojasa Gaze i prestali s vojnim djelovanjem (što dokazuje njihove teritorijalne pretenzije). Bila je to „jedna od najrazjedinjenijih i najneorganiziranih koalicija u cijeloj povijesti ratovanja“. Što zapravo i ne čudi – svaki arapski vođa imao je vlastite teritorijalne pretenzije suprotne željama drugih arapskih zemalja. Taj problem opstaje i u drugim arapsko-izraelskim ratovima (Mearsheimer, Walt, 2008: 112; Kasapović, 2016: 189).

Prva velika kriza koja je oslabjela sirijskog predsjednika Šukrija Al Kuvatlija došla je kada je sirijska vojska izgubila rat. Predsjednik za novog načelnika glavnog stožera postavlja generala Husnija Al Zaima. Zatim dolazi do prvog u nizu vojnih udara (1949.) koji je počinio Zaim, koji je time označio prekretnicu u sirijskoj povijesti. Naime, od tog trenutka vojska ima velik utjecaj na politiku, te je otada uslijedilo sveukupno 15 vojnih udara i više je spriječeno. Samo 1949. izvedena su tri vojna udara (izveli su ih časnici desne političke orijentacije) (Kasapović, 2016: 324, 333).

Zaim je nastojao umanjiti posljedice vojnog poraza, od Zapada (osobito SAD-a) je tražio financijsku pomoć, što je trebalo voditi do ekonomske stabilizacije. No, prozapadna orijentacija ne nailazi na potporu stanovništva, pa dolazi do drugog vojnog udara 1949. koji poduzimaju – pukovnici Al Hinavi i Al Šišakli, a Zaim je pogubljen (Kasapović, 2016: 324).

Hinavi odbija preuzeti vlast pa obnavlja parlament i dopušta izbore za predsjednika. Na funkciju se vraća Atasi, a za sebe je Hinavi sačuvao mjesto načelnika glavnog stožera vojske. Kako je Hinavi bio zagovornik ujedinjenja s Irakom, čemu se protivio njegov suradnik Šišakli - potonji je organizirao novi vojni udar kojim vlada do kraja 1953. Na najviša mjesta imenuje odane časnike, iz njegovog rodnog grada i njegove vjerske zajednice. Svi kasniji vladari Sirije koji su došli iz vojske nastojali su primjenjivati isti koncept da konsolidiraju svoju vlast. Oporba je stoga pokrenula niz prosvjeda na koje Šišakli odgovara represijom koja izaziva još veći revolt stanovništva, što je konačno uzrokovalo novi vojni udar iste godine. Šukri Al Kuvatli vraća se na vlast i okreće zemlju 'Istoku' (Kasapović, 2016: 333, 347, 324).

3.2. Sirija u Sueskoj krizi 1956. i djelovanje stranke BAAS

dvije države - židovska i arapska. Jeruzalem bi bio pod međunarodnom upravom. Arapima bi pripalo 44% neplodnog područja iako su činili 70% stanovništva. Židovi su prihvatili podjelu, iako nisu bili zadovoljni granicama, no smatrali su to samo „prvim korakom na putu k židovskoj državi u cijeloj Palestini, uključujući Transjordan, Golansku visoravan i južni Libanon“ (Kasapović, 2016: 270-271; prema Flapan, 2005: 47).

Tijekom prethodno navedenih političkih turbulencija četrdesetih i pedesetih godina, stranka BAAS²¹ zagovarala je sekularne reforme koje privlače sljedbenike među svim društvenim manjinama (poput Alavita) koje osjećaju strah od prevlasti brojnijih sunitskih muslimana, ali privlači i pripadnike te iste muslimanske većine, jer stranka nudi platformu razvoja cijele Sirije. BAAS je najveći uspjeh postigao tek nakon što su podršku dobili u vojsci (jer su najviše položaje u vojsci s vremenom preuzeli generali skloni lijevim političkim opcijama) (Kasapović, 2016: 325, 342). Dakle, postavlja se pitanje kako i zašto je manjinska skupina poput alavita stekla prominentne položaje u vojsci?

Emancipacija alavitske zajednice započela je za francuske mandatne uprave jer su bili dio politike podjele sirijskog društva (Khoury, 1987: 245). Do tada su bili proganjani od ostalih brojnijih skupina društva. Francuzi su u vojsku privlačili stanovništvo seoskih zajednica koje je bilo u podređenom položaju - alavite u Siriji i maronite u Libanonu. Pridruživanje vojsci za alavite je značilo promjenu statusa u društvu; iz siromašnog u imućniji sloj društva. Usto, pripadnici ruralnih manjinskih zajednica pohađali su vojne škole jer su bile besplatne, dok su civilne škole pohađala djeca bogatih 'starih' elita. Tako su alaviti stekli brojčanu prevlast u sirijskoj vojsci. Vojni udari pedesetih i šezdesetih rezultirali su promjenama u vjerskom sastavu sirijske vojske odakle su svaki put odlazile poražene skupine časnika. Od 1949.-1961. vojne udare poduzimali su pripadnici sunitske zajednice međusobno se eliminirajući, što je stvorilo mogućnost napredovanju drugih skupina (Kasapović, 2016: 331, 348, 328).

Osnutak Ujedinjene Arapske Republike (UAR) 1958. „je bio prvi korak u ostvarenju zamisli o stvaranju velike panarapske države“. Nakon Naserovog uspjeha u Sueskoj krizi, on stječe veliku popularnost u Siriji. U Siriji je prevladavalo mišljenje da je samo Naser može zaštititi od utjecaja izvanjskih sila, iako Naser uistinu nije bio jako zainteresiran za uniju sa Sirijom, „smatrajući kako Sirija ima brojne unutarnje probleme“. Problemi unutar UAR dolaze zbog različitih očekivanja sirijskog i egipatskog političkog vodstva²². UAR je predsjednički sustav; dakle predsjednik donosi zakone kada se ne sastaje parlament (kojega

²¹ Osnovali su je još 1947. kršćanin, alavit i sunit. Njena ideologija bila je mješavina arapskog nacionalizma, panarabizma, socijalizma, protuimperijalizma (Kasapović, 2016: 325, 344).

²² Stranka BAAS; njeno tajno krilo zvano Vojni komitet (sastavljen od vojnih časnika) postaje glavna oporba UAR-u i političkom vodstvu stranke BAAS. Ciljevi komiteta su jačanje stranke i rušenje UAR (Kasapović, 2016: 61-63).

ionako odabire predsjednik), Naser vodi zajedničku vanjsku politiku, zapovijeda zajedničkom vojskom... (Kasapović, 2016: 64, 325, 333-334).

Nakupljeni revolt je kulminirao u vojnom udaru 1961. kojega predvodi potpukovnik (Abdel Karim) Nahlavi, čime je UAR prestala postojati, iako je Karimova namjera bila samo povećati samostalnost Sirije unutar zajedničke države. No, Karimov stav se promijenio nakon što Egipat odbija sve sirijske prijedloge. Neposredan povod vojnom udaru bila je namjera Nasera da nacionalizira privatno vlasništvo, što bi pogodilo poduzetnike (elite) u Siriji. Samostalna Sirija tako mijenja naziv u Sirijska Arapska Republika (Kasapović, 2016: 334).

Nahlavi raspisuje izbore (1961.) na kojima su pobijedile konzervativne stranke koje podupiru 'stare' elite (jer elite su mogle izgubiti najviše ukoliko bi se nastavile agrarne reforme koje je započeo Naser), unatoč demokratskim izborima, država je bila izrazito autoritarno vođena: ograničene su sloboda govora i sloboda medija, proglašeno je izvanredno stanje, ograničeno je političko djelovanje stranaka što izaziva otpor istih. G. 1962. slijedi protuudar vojnih časnika iz Alepa. No, konzervativni sunitski časnici iz Damaska pod vodstvom Nahlavija²³ izlaze kao pobjednici. To je ujedno bio vrhunac i apsolutni kraj njihove političke moći (Kasapović, 2016: 335).

Sve se više mobilizirao onaj dio društva koji je trebao biti dobitnik tih reformi. Modernizacija društva i njegova mobilizacija uvode u politiku nove aktere koji su djelovali nasuprot starim elitama/oligarhiji. „Ideološko uporište za to našle su u lijevim političkim idejama koje su postale podloga za kritiku starih odnosa i struktura. U Siriji se dogodila 'revolucija odozgo' koju je počela i pvela Stranka BAAS..., a koja je... potpuno promijenila društvene odnose“ (Kasapović, 2016: 344).

To je pak potaknulo Vojni komitet BAAS-a da započne pripreme za vlastiti vojni udar. Godine 1963. Vojni komitet BAAS-a tako provodi svoj prvi vojni udar, te obnavljaju civilnu vlast što označava kraj utjecaja starih oligarhijskih elita, ali se sukob regionalno podijeljenih vojnih časnika nije smirio, već je samo do kraja godine bilo više neuspjelih pokušaja vojnih udara od strane raznih struja u vojsci. Državom tako i konačno ovladava BAAS, pa se stanje - u smislu izostanka vojnih udara, smiruje do 1966. - do novog vojnog udara. U međuvremenu,

²³ Časnici iz Damaska i Alepa bili su suprotstavljeni zbog - već spomenutih, u prethodnim poglavljima, snažnih regionalnih osjećaja. Časnički kadar bio je podijeljen regionalno, ideološki, vjerski, sukobljavao se oko podjele moći i utjecaja na političke događaje, ali imao je isti cilj: spriječiti punu implementaciju demokracije i preuzimanje vlasti od strane civilnih političara (Kasapović, 2016: 335; prema Sorby, 2009: 166).

od 1963.-1970. politički život Sirije obilježava unutarnja borba različitih političkih frakcija unutar BAAS-a (Kasapović, 2016: 335, 339).

3.3. Šestodnevni rat iz 1967. i uspon Hafeza Al Asada

Godina 1966. donosi novi vojni udar koji dovodi neobasiste – „pripadnike nove generacije političara s jakim vezama u oružanim snagama i sigurnosnom sektoru“. Naime, od 1963. nova vladajuća elita nije provodila reforme, niti rješavala problem slabih državnih institucija, već se uz pomoć sigurnosnog aparata obračunavala s neistomišljenicima. Stalne nesuglasice neobasističkih frakcija dovode do zadnjega vojnog udara 1970. (u kojemu vođa jedne od frakcija) – Hafez Al Asad (do tada ministar obrane) preuzima vlast koju zadržava 30 godina. „Uslijedilo je razdoblje unutarnje konsolidacije i jačanja političkog režima koji je uspio preživjeti brojne izazove“. No, različiti politički događaji kao Šestodnevni rat iz 1967., je po Siriju proizveo posljedice koje država osjeća do danas (History.com: Syria, 2017; Kasapović, 2016: 344, 342; prema Ben-Tzur, 1968: 180).

Prije Šestodnevnog rata zbio se niz trzavica između Egipta, Jordana, Sirije s jedne strane, i Izraela s druge strane. Međutim, pouzdano se ne zna što je bio sam uzrok rata, već je poznat samo događaj koji je bio povod ratu. Naser je sumnjao u arapsku nadmoć i mjesecima prije sukoba tražio od Sirije da ne provocira nikakve sukobe s Izraelcima. U svakome slučaju, egipatska vojska je uslijed dobivenih obavještajnih informacija hitno mobilizirana na Sinaj bez odgovarajuće opreme za ikakav sukob s Izraelom (Kasapović, 2016: 64).

Situacija je kulminirala kada je Naser najavio da će blokirati Tiranski tjesnac i Akapski zaljev (za sve izraelske brodove) koji su poveznica juga Izraela sa Sueskim kanalom. Kako je Egipat u Sueskoj krizi zahvaljujući pritisku međunarodne zajednice na Izrael povratio Sinaj, Izraelci su smatrali da egipatsko prisustvo na Sinaju ugrožava Izrael. U Izraelu su smatrali da nemaju drugoga izbora osim preventivnog napada na Egipat (Kasapović, 2016: 64-65).

Izrael je uistinu taj koji snosi veliku odgovornost za početak rata. S izraelske strane postojala je strategija eskalacije, koja je velik pojedinačni čimbenik uvlačenja u rat. Šef glavnog stožera izraelske vojske bio je odlučan u namjeri provokacije rata sa Sirijom jer je smatrao da je to apsolutno jedini način kako zaustaviti palestinske gerilske napade na Izrael koje je Sirija podupirala. Ovim tvrdnjama namjera nije zanijekati da je egipatska odluka da

zatvori Tiranski tjesnac bila neopravdan razlog da Izrael osjeća zabrinutost. No, ta odluka nije bila prethodila egipatskom vojnom napadu (Egipat isti nije planirao). Kao što je već rečeno Egipat je brzinski okupio vojne snage na Sinaju. Štoviše, poduzimani su veliki diplomatski naponi kako bi se tu krizu riješilo mirnim putem. No, Izrael je želio „nanijeti uvjerljive vojne poraze glavnim suparnicima – Egiptu i Siriji - kako bi ih na dugi rok odvratio od napada na Izrael“. Radilo se o pokretanju preventivnog napada (Mearsheimer, Walt, 2008: 113).

Vojnim udarom 1966. i dolaskom na vlast neobasista, počelo je zagovaranje sukoba s Izraelom u korist Palestinaca, a sirijska vlast je zapravo poticala palestinske skupine da iz Jordana napadaju Izrael. U tom kontekstu Golanska visoravan je smatrana neosvojivom sirijskom utvrdom (zbog konfiguracije terena i vojnih instalacija izgrađenih uzduž litica), no pala je u dva zadnja dana rata. Odatle je sirijska vojska dugo ugrožavala sjever Izraela, ondje su se nalazili izvori rijeke Jordan „koju je Sirija već pokušala preusmjeriti s toka kroz Galileju“ i Galilejskog jezera, odakle je Izrael dobivao većinu pitke vode. Kako je područje visoravni od strateškog značaja, Izrael je nakon osvajanja visoravni upravo ondje počeo graditi nova naselja s jasnom namjerom da Siriji nikada ne vrati taj teritorij (Kasapović, 2016: 127, 129, 197).

Sirija je i dalje zagovarala novi vojni sukob s ciljem povrata teritorija, dok su ostale države gubitnice rata zagovarale povlačenje Izraela sa osvojenih područja uz diplomatsko posredništvo Zapada. Tako nastaje Rezolucija VSUN-a 242. iz 1967. koja poziva Izrael na povlačenje s okupiranih teritorija. Izrael nije prihvatio Rezoluciju dok Egipat i Jordan jesu. Izrael je očekivao da će arapske države, nakon tako velikih teritorijalnih gubitaka (Izrael je osvojio teritorij tri puta veći od svog državnog područja prije rata) prihvatiti postojanje Izraela (Kasapović, 2016: 65, 126, 197-198; prema Havel, 2013: 452).

Godine 1970. počela je palestinska pobuna protiv kralja u Jordanu. Radi se o pobuni „Palestinaca koji su nakon poraza Arapa u ratovima našli utočište u“ jordanskim izbjegličkim logorima. U pomoć im stiže i tenkovska brigada iz Sirije, no pomoć ne daje sirijsko zrakoplovstvo koje kontrolira Hafez Al Asad, tako se sirijska vojska morala povući s teritorija Jordana, a to je oslabjelo vladajuću frakciju BAAS-a (suprotstavljenu Hafezu), a koja je

slomljena vojnim udarom i uhićenjima 1970. Hafez 1971., na nacionalnom referendumu²⁴ dobiva sedmogodišnji mandat za sirijskog predsjednika (Kasapović, 2016: 325).

3.4. Jomkipurski rat 1973. i konsolidacija vlasti Hafeza Al Asada

Hafez je dolaskom na vlast pokazao iznimnu sposobnost upravljanja državom. Sekularnom ideologijom stranke BAAS uspio je nadići problem što je kao alavit bio 'krive vjere' u većinski sunitskoj državi, što je njegov uspjeh činilo još većim jer je do tada predsjedničko mjesto bilo 'rezervirano' isključivo za sunite (Kasapović, 2016: 328, 336).

Uspostavio je čvrstu političku i društvenu kontrolu. Nastojao je oformiti političku strukturu ljudi koji su mu odani preko vojske i stranke BAAS, tako sprječavajući novi vojni udar. Taktika je bila da na početku vladanja postavi alavite na sve ključne pozicije. Na taj je način osigurao stabilnost vlasti alavitske manjine nad sunitskom većinom. Uspostavlja parlament u kojem većinu čini stranka BAAS, dok 1973. donosi novi Ustav²⁵ u koji, kako bi smirio većinske sunite, Hafez unosi odredbu da predsjednik Sirije može biti samo musliman (jer su suniti zahtijevali da se islam proglasi državnom religijom, a zbog čega su izbili i veliki prosvjedi koji su ugušeni silom, pa je ovo bilo kompromisno rješenje). Dok država tako i dalje može ostati sekularna (Kasapović, 2016: 339, 336).

Rješenje arapsko-izraelskog sukoba diplomacijom nije napredovalo jer Izrael nije želio dati teritorijalne ustupke u zamjenu za mir, već je želio zadržati kontrolu nad okupiranim teritorijima. Jordan je u konstantnim tajnim kontaktima s Izraelom tražio da se Izraelci odreknu istočnog Jeruzalema i Zapadne obale. Jordan više nije imao namjeru ratovati za teritorij, Sirija i Egipat su se aktivno pripremale za još jedan rat (Kasapović, 2016: 200-201).

Jomkipurski ili Listopadski rat započeo je iznenadno na izraelski blagdan Jom Kipur, u subotu 6. listopada 1973. koordiniranim, snažnim i brojčano nadmoćnim arapskim napadom. Na početku su sirijska i egipatska vojska bile uspješne jer su pristupile ratu znatno ozbiljnije od rata 1967. godine (Kasapović, 2016: 130-131). Također, obje su vojske

²⁴ Hafez Al Asad od 1971. redovito na referendumima dobiva podršku od 99% posto glasova uz izlaznost uvijek višu od 85% (Kasapović, 2016: 339).

²⁵ Predsjednika se potvrđuje na referendumu, a kandidata predlaže BAAS sirijskom parlamentu koji ga nominira za referendum. Ozakonjeno je opće pravo glasa za svakog građanina Sirije s navršenih 18 godina. Pravo kandidiranja zabranjeno je pripadnicima vojske i policije. Kandidati su se mogli natjecati kao neovisni kandidati ili na listi Nacionalne napredne fronte (skup političkih stranaka koje sudjeluju zajedno na izborima, a to su: BAAS, pronaserističke, socijalističke i komunističke stranke) (Kasapović, 2016: 336).

provodile strategiju s ograničenim kampanjama, a ne s namjerom da unište Izrael. Nisu niti mogli, Izrael je imao nadmoćniju vojsku i nuklearno naoružanje. Egipat i Sirija znali su da provode poprilično opasnu kampanju, stoga su je željeli što više ograničiti (Sirijci su samo željeli povratiti Golansku visoravan) (Mearsheimer, Walt, 2008: 113-114).

No, nadomak sirijske pobjede na Golanu, dogodio se nevjerojatan obrat – temeljem pretpostavke da je mali broj preostalih izraelskih tenkova prethodnica ofenzive, Sirijci su ustuknuli. Četvrtog dana rata na Golanu nije ostao niti jedan sirijski tenk. Izraelsko zrakoplovstvo potom je uništilo sirijsku protuzračnu obranu, te izraelsko pješastvo napreduje gotovo do Damaska. Sirijci stoga 22. listopada pristaju na prekid vatre (Kasapović, 2016: 131).

Vijeće sigurnosti UN-a, 22. listopada 1973., prije samoga kraja rata, poziva Izraelce na prekid vatre i povlačenje u skladu s Rezolucijom 242. Izrael odbija Rezolucije te pokreće dodatnu izgradnju naselja na Golanu zbog opasnosti da u nekom budućem mirovnom sporazumu visoravan bude vraćena Siriji (Kasapović, 2016: 132, 201).

Nakon rata 1973. politički odnosi među zemljama Bliskog istoka dodatno su se zakomplicirali. Osobito nakon egipatskog mirovnog sporazuma s Izraelom (1979.) što je naišlo na najoštrije osude drugih arapskih vođa. Sirija se u to vrijeme činila kao vrlo vjerojatnom kandidatkinjom za preuzimanje uloge najdominantnije regionalne sile. Sirija se za tu poziciju prvo borila s Egiptom, potom s Irakom (zato je podržala Iran u Iračko-iranskom ratu osamdesetih), potom koaliciju zemalja u Prvom zaljevskom ratu (1991.) prema načelu „što slabiji Irak, to jača Sirija“. Treba istaknuti kako se Asada poštivalo na Bliskom istoku. On je utjecao na odnose arapskog svijeta s Izraelom. Sve je više jačao odnose sa socijalističkim državama, a obnovio je diplomatske odnose sa SAD-om i drugim zapadnim državama. Bio je jedan od rijetkih arapskih državnika koji se mogao pohvaliti time da su mu u Damask stizali američki predsjednici (Kasapović, 2016: 18, 202, 336).

No, i dalje je opstojalo nezadovoljstvo sunita u Siriji (iako je BAAS-ova vlast uspjela smanjiti utjecaj tradicionalnih sunitskih 'starih' elita), no, postojale su oporbene skupine koje su organizirale politička ubojstva Hafezovih prijatelja i bliskih osoba. Jedna od takvih skupina je Muslimansko bratstvo.²⁶ Ono je postalo zaštitnikom urbanih/starih političkih elita

²⁶ Organizacija radikalnih sunita koji alavite nazivaju nevjernicima; islamisti koji se zauzimaju za rušenje sirijskog režima, za priznanje islama kao državne religije i šerijatskog prava kao izvora zakona. Kako je Hafez na njihove terorističke akcije brutalno odgovarao, napuštaju Siriju te sele organizacije u zapadnu Europu (u kojoj

koje su željele drukčiji politički poredak bez BAAS-a na vlasti. BAAS je, na nezadovoljstvo bratstva i 'starih' elita uspio iskorijeniti utjecaj religije u politici utječući na stvaranje sasvim novih društvenih elita lojalnih režimu (ponajprije u vojsci), i proveo je zemljišne reforme. Sve u korist nove države i novih elita. Dok je odvajanje države od religije osiguralo režimu otpornost na unutarnje nemire neusporedivu na Bliskom istoku (Kasapović, 2016: 336).

Iako je Sirija postala stabilna država, i iako je Hafez imao veliku moć, nije uspijevaao kontrolirati svu vlast. G. 1979. pripadnici bratstva na vojnoj akademiji ubili su 30-ak kadeta. Brutalni odgovori vlasti obilježili su politički život. Jedna od akcija bila je likvidacija stotina zatočenika u Palmiri jer su simpatizirali bratstvo. Kada je izbio oružani ustanak u Hami (1981.-1982.), Hafez je pokazao dokle može sezati njegova ljutnja. Poslao je vojsku, uništio je pola grada, te je ubijeno oko 20.000 stanovnika, pripadnika bratstva i vojnika. Hafezova surovost nagnala je bratstvo da prestane s primjenom nasilja i njegovo vodstvo napušta zemlju. Time bratstvo prestaje biti problem za Hafezov režim (Cvrtila, 2011: 45; Kasapović, 2016: 336-337, 345).

3.5. Sirijska intervencija u Libanonski građanski rat (1976.) i izraelska protuintervencija (1982.)

Izrael je postigao velik sigurnosti uspjeh Sporazumom iz Camp Davida (1979.) i jordanskim izgonom palestinskih pobunjenika (1970.) i tako su pacificirane - prvo istočna granica Izraela, potom i južna. Jedino neosigurano područje ostaje sjever, točnije, ne sirijska, već libanonska granica (Kasapović, 2016: 135).

G. 1976. Sirija odlučuje vojno intervenirati u Libanon. Naime, kako je u ratu sudjelovalo 25 različitih milicija, točnije to je bio „rat svakoga protiv svakoga“, Hafez je htio održati „model multikonfesionalne i multietničke koegzistencije u Libanonu što bi pozitivno utjecalo na odnose u Siriji“. Ali je želio spriječiti i pobjedu sunitskih snaga, kao i palestinskih radikalnih organizacija koje bi onda vjerojatno dovele pod upitnik vlast alavitske manjine u Siriji. Čak je i Izrael smatrao da bi sirijska intervencija mogla politički stabilizirati Libanon i

djeluju još od 50-ih, a u sj. Americi od 60-ih) u kojoj su ponegdje bili prihvaćeni kao glavni predstavnici oporbe obitelji Al Asad u Siriji. Smatra ih se umjerenom islamističkom organizacijom jer su napustili koncepciju revolucionarnog džihada od 1982. (masakr u Hami). To ne znači da su potpuno iščeznule radikalne islamističke ideje. Jedan od članova bratstva je čak bio učitelj islamskih studija Osami Bin Ladenu. Pa ipak, cilj umjerenih i radikalnih islamista je isti, uz drukčija sredstva – uspostava islamske države (Kasapović, 2016: 73, 327, 348).

osigurati izraelsko-libanonsku granicu, te joj se nije suprotstavljao (Kasapović, 2016: 235-236, 239).

Budući da Sirija ne uspijeva osigurati granicu, Izrael zahtijeva da se prekine sirijska vojna prisutnost u Libanonu, kao i njen politički utjecaj, da se uništi palestinska gerila i uspostavi 'prozapadna vlast' koja će s Izraelom potpisati mirovni sporazum. Kako ti zahtjevi nisu ispunjeni, Izrael napada Libanon 1982. (što SAD ne odobrava). Prvo su izraelske snage okupirale jug zemlje gdje razbijaju palestinsku gerilu čije je preživljavanje sada posve ovisno o Siriji, a čija je vojska i sama razbijena. Istovremeno palestinski gerilci prestaju s terorističkim akcijama na izraelski teritorij. Izrael okupira i muslimanski zapadni Bejrut gdje je palestinska gerila pobjegla izbjegavši potpuno uništenje, a posredstvom SAD-a i sporazuma o evakuaciji, 9.500 palestinskih gerilaca bježi iz zemlje što stvara uvjete za izraelsko povlačenje. No pojavljuje se Hezbollah²⁷, nova prijetnja izraelskoj sigurnosti u Libanonu. Hezbollah postaje „najveća gerilska prijetnja“ Izraelu i na teritorij Izraela vrši stalne raketne napade, sve do izraelskog povlačenja iz Libanona 2000. godine (Mearsheimer, Walt, 2008: 63-64; Kasapović, 2016: 135, 238-239; prema Zisser, 2009: 402).

Jamac neovisnosti Libanona bila je Sirija, te su Sirija i Libanon 1991. potpisali Sporazum o bratstvu, suradnji, koordinaciji kojim je legalizirano prisustvo 30.000 sirijskih vojnika, kao i sirijsko pravo na oblikovanje libanonske unutarnje i vanjske politike. Stekavši prevlast u Libanonu (umjesto Izraela), sirijski predsjednik Hafez je vješto iskoristio novu sirijsku poziciju da dobije podršku drugih arapskih država. Navedeni period Hafez je iskoristio i za unutarnje političke promjene. Umjesto stranke, vlast je počela preuzimati njegova obitelj te tu sežu korijeni stvaranja dinastije Asad (Kasapović, 2016: 237-238, 343-344).

3.6. Sirija kroz raspad bipolarnog poretka međunarodnih odnosa i dolazak Bašara Al Asada na čelo Sirije

²⁷ 'Božja stranka' nastala 1982. pod neposrednim utjecajem Irana i izraelske invazije Libanon, što je potaknulo Siriju da dopusti Iranu da naoružava novu skupinu koja bi se borila protiv Izraela sve do njegovog uništenja. Pristaše nalazi u većinski šijitskoj regiji na jugoistoku Libanona. Uz vojno, Hezbollah je gradio i pretpostavke za političko djelovanje te je financijska sredstva dobivao od same Sirije sve do rata u Siriji 2011. Nakon 1992. sudjeluje redovito na izborima u Libanonu modificirajući svoju izvornu ideologiju (osim u djelu koji govori o uništenju Izraela). Tako Hezbollah postoji dualno: kao ilegalna teroristička organizacija i legalno - kao politička stranka (Kasapović, 2016: 245-247).

S obzirom da je Sadam Husein bio rival Sirije za regionalnu dominaciju u ulozi stožerne²⁸ arapske države, iračka intervencija u Kuvajtu bila je iznimno dobar povod da se Sirija, bar nakratko, zbliži s omraženim SAD-om, te ostvari suradnju s tom jedinom preostalom svjetskom silom. Hafezu je to pripomoglo da i zadnje desetljeće svoje vladavine bez većih problema zadrži vlast (Kasapović, 2016: 17, 344).

Arapske države tako su i bez utjecaja svjetskih sila, međusobno „neprestance neutralizirale svaki pokušaj da neka od njih izraste u regionalnu silu. To se činilo pomoću regionalni vojnih i političkih saveza, poput Bagdadskog pakta ili Arapske lige, koje su potaknule Sjedinjene Države i Velika Britanija kako bi u njih integrirale arapske države i tako spriječile izdvajanje i izrastanje neke od njih u zasebnu silu“. Nakon Arapskog proljeća snaga nekih država se toliko promijenila da Egipat, Libiju, Irak i Siriju više niti ne gledamo kao na pretendente na to mjesto, već su preostale još samo dvije (eventualno tri) sile: Islamska Republika Iran, Kraljevina Saudijska Arabija i Republika Turska (Kasapović, 2016: 17-19).

Hafez je uspio nestabilnu državu s nestabilnim društvom, postaviti pod kontrolu poprilično stabilnog režima, i s potporom različitih skupina društva i povlaštenih obitelji. „Središta moći u takvom sustavu bili su vladajuća stranka, vojska, državna birokracija i tajne službe. Ta struktura imala je dva kruga: unutarnji, koji su činili Asadova obitelj i pripadnici alavitske zajednice koji su kontrolirali sigurnosne strukture i vanjski: gdje su se nalazili pripadnici drugih manjina“ s kojima je BAAS uspio izgraditi brojne klijentelističke veze. Upravo je vanjski krug omogućavao širu društvenu podršku što je pridonijelo snazi i otpornosti režima (Kasapović, 2016: 344; prema Altunisik, 2002: 84).

Hafezova je vlast slomila društvenu i ekonomsku moć 'stare' elite, te su tako manjinske i prethodno isključene grupe postajale ovisne o državi i radnim mjestima koje država nudi. Oporba zapravo nije imala dovoljno kapaciteta da mobilizira društvo. Naime, fragmentiranost samog društva i heterogenost interesa nezadovoljnih slojeva društva samim režimom i razvojem društva, smanjivalo je njihov potencijal da postanu ozbiljan politički pokret koji bi doveo do promjena u Siriji (Kasapović, 2016: 344).

²⁸ Status regionalne sile ili stožerne države uvodi još Samuel Huntington (1998: 19, 175-176, 218, 323) kroz djelo: *Sukob civilizacija i preustroj svjetskog poretka*. Prema definiciji stožerna država je država koja okuplja države nekog kulturnog kruga, ujedno je ekonomski, vojno najsnažnija. Oko nje se okupljaju države članice iste kulture. Kod islamske kulture/civilizacije problem je nepostojanje stožerne države civilizacije, jer je podijeljena na više podkultura poput: perzijske, turske, arapske, malajske, a koje su međusobno nesukladne.

Ipak, nade Sirije da bude vodeća država Bliskoga istoka i regionalna sila potkopane su raspadom SSSR-a koji je njen glavni pokrovitelj izvana. Velike međunarodne političke promjene devedesetih godina 20. stoljeća dovele su do povećanja važnosti Saudijske Arabije, te istu učinile „glavnim regionalnim igračem...iz perspektive Bushove doktrine o novome svjetskom poretku“ (koji je unipolaran). Ta doktrina priznaje različitosti svih svjetskih regija, s tim da 'glavni politički igrač' mora biti ujedno ekonomski „najjača država u regiji“ koja potom surađuje sa SAD-om. „Stari hegemonijski model u kojem je glavna sila bila odgovorna za cijeli svjetski poredak zamjenjuje model u kojem Sjedinjene Države kao vodeća globalna sila surađuje s nekolicinom moćnih država koje su ponajprije odgovorne za stanje u svojim zemljopisnim regijama“ (Kasapović, 2016: 19; prema Amineh, 2007: 53; Sours, 1991: 45).

Američki predsjednik George W. Bush koncept Velikog (Širokog) Bliskog istoka predstavlja na sastanku grupe G8 2004. Projekt je to „zapadnih, poglavito američkih, strateških razmišljanja koji se orijentiraju prema energetske ili geopolitičkim interesima“. Temelj američke politike sastoji se od želje za očuvanjem stabilnost odanih režima bez obzira na njihovu autokratsku prirodu, da se osiguraju sigurnost Izraela i opskrba naftom. Dokument nije ništa doli nastavak dominacije SAD-a nad regijom. No „sve dok Sjedinjene Države bude glavni svjetski zaštitnik Izraela i imperijalizma... neće biti vjerodostojan partner arapskom svijetu“ (Kasapović, 2016: 10-12).

Kako je Hafez porazio Muslimansko bratstvo (islamiziranu oporbu), različite grupe i pojedinci civilnog društva, nakon smrti Hafeza stvaraju društvene platforme preko kojih traže promjene, a vraća se i bratstvo koje pojačava aktivnosti i okuplja oko sebe oporbene skupine. Većina je oporbenih skupina s druge strane samo željela političku pluralizaciju bez potpune demokratizacije, zbog procjene da bi brza promjena narušila teško postignutu stabilnost sustava koji su i protivnici režima izrazito cijenili. Ta stabilnost se često koristi kao argument za kojim Bašar poseže želeći dokazati nužnost da država opstane čak i u trenutnom ratu (Kasapović, 2016: 345, 337; prema Lesch, 2012: 84).

Prijenos vlasti s predsjednika Hafeza počeo je barem deset godina prije negoli je umro. Plan je bio da ga naslijedi njegov stariji sin Basil jer je dolazio iz vojske i razumio je politički sustav u koju ga je uvodio njegov otac. Budući da je Basil poginuo 1994. u automobilskoj nesreći, u prvi je plan došao sin Bašar. Ovaj proces nije se odvijao „bez otpora jer je bilo još nekoliko pretendencata na mjesto predsjednika“. Bili su to mlađi Hafezov brat, ali i tadašnji potpredsjednik države. Njima su stoga oduzete sve ovlasti kako bi se oslabila njihova

politička moć. Bašara se polako počelo uvoditi u politiku kroz njegove diplomatske posjete prijateljskim zemljama (iako Bašar tada nije imao nikakvu formalnu ulogu), no tako su se arapski saveznici trebali upoznati s novim predsjednikom (Kasapović, 2016: 337).

Kada mu je umro otac, parlament Bašara imenuje za jedinog kandidata za predsjednika države te ga je još trebao potvrditi narodni referendum gdje dobiva 97% glasova te je inauguriran 2000. Tako je prvi put u jednoj arapskoj republici uvedena praksa izravnog nasljeđivanja. Prijenos vlasti bio je pripremljen godinama unaprijed (smjene načelnika glavnog stožera) da bi se osigurala stabilnost vlasti. Bilo koje drugo rješenje izazvalo bi potencijalno velike napetosti unutar elita No, takav konsenzus elita značio je i da je novi predsjednik ovisan o elitama koje su odobrile prijenos vlasti. Bašar je morao izbjegavati sukobe s moćnim strukturama oca (Kasapović, 2016: 337-338; prema Stacher, 2011: 198).

Kako Bašar sve do smrti oca nije bio dio političke strukture, i kako se školovao u Londonu, očekivalo se da bi njegova politika mogla biti drukčija. Početkom vladavine Bašar je najavio da želi provesti reforme da modernizira društvo, ekonomiju i demokratizira sam politički sustav. No, na kraju se više okrenuo ka stabilizaciji vlasti promjenama kadrova među elitama. Stoga s velikim oprezom jača aktivizam kroz civilno društvo koji ne zaziva nagle političke promjene, tek postepenu pluralizaciju politike. Bašar pak zaziva ekonomske reforme koje ne zadiru u političku strukturu. On je bio svjestan da bi takve promjene ugrozile strukturu moći iz vremena njegova oca. Dolazi tek do provizorne ekonomske liberalizacije kojom učvršćuje svoju vlast i tako je na referendumu 2007. reizabran na mjesto predsjednika (Kasapović, 2016: 345, 338).

Bašar je odbio svaki 'zapadnjački' oblik demokracije jer ju smatrao neprikladnom za Siriju. Kada je stupio na vlast, bila je prilično loša ekonomska situacija. Zbog suviše birokratizacije države, privatni sektor se sporo razvijao, a u kontekstu vanjske politike - Sirija je imala vrlo napete odnose s Izraelom (učestali međusobni ratovi), Libanomom (gdje drži vojsku do 2005. i *de facto* upravlja tom državom) i Turskom (zbog anektirane regije Aleksandreta). Godine 2007., nakon održanog referenduma o produljenju njegove vlasti, blokirane su društvene mreže i sve više su u javnost dolazile informacije o mučenjima, čak i o ubojstvima Bašarovih suparnika. Godinama organizacija Human Rights Watch stanje ljudskih prava ocjenjuje „kao jedno od najgorih u svijetu“ (Net.hr: Tko je Bashar, 2018; HRW.org: A Wasted Decade: Syria, 2010).

Arapsko proljeće – pokret koji je započeo na sjeveru Afrike, proširio se diljem Sirije. G. 2011. Sirija je doista bila 'zrela' za političke promjene, no, zahtjevi za promjenama viđeni su kao napad na vlast koja opet reagira represijom protiv jednih skupina, i povlasticama za skupine koje Bašara podržavaju. Bašar je prvo odbijao svaku političku reformu da bi potom neke prihvatio: promjena Ustava (2012.) i izbornih pravila²⁹. Još prvih godina vladavine Bašar je smanjio pritisak i dozvolio osnivanje udruga civilnog društva (kasnije povećavajući pritisak), gdje se okupljaju brojni intelektualci koji zagovaraju „postepenu pluralizaciju politike“. Ipak, 2011. (pa i prije) režimske snage koristile su sve više nasilje protiv prodemokratskih prosvjeda, što smanjuje broj istih, ali ih radikalizirala (Kasapović, 2016: 338, 343, 345).

U prodemokratskim prosvjedima 2011. sudjeluju različite skupine sa samo jednim ciljem - smjene Bašara, ali su imale različite koncepcije ustrojstva Sirije nakon toga, što uzrokuje međusobne sukobe među skupinama. Svaka od skupina imala je i vlastitu društvenu mrežu podržavatelja unutar zemlje, ali i vanjske podupiratelje koji daju financijsku i druge vrste pomoći, kako bi ta skupina ojačala nasuprot drugih. To slabi demokratsku 'proturežimsku frontu' i pridonosi jačanju radikala poput salafista (Kasapović, 2016: 345).

U pola godine, broj mrtvih, kao i izbjeglica, u prosvjedima se sve više povećavao. Bašar je za stanje u državi krivio strane države. Krajem 2011. Bašar je američkoj medijskoj kući ABC News naveo je kako nikada nije dao zapovijed vojsci da ubija i brutalno se odnosi prema prosvjednicima. Ipak, zbog stanja u Siriji, brojne su države tražile od Asada da odstupi budući da je nasilje konstantno eskaliralo. U lipnju 2012. godine utvrđeno je da je ustanak prerastao u 'građanski rat' (Net.hr: Tko je Bashar, 2018).

4. MEĐUNARODNE SILNICE I INTERESI

4.1. Izraelski lobi u SAD-u

²⁹ Dosadašnja mogućnost višestrukog izbora predsjednika ograničena je na dva sedmogodišnja mandata. Predsjednik se bira izravno na izborima na kojima moraju sudjelovati barem dva kandidata. Na predsjedničkim izborima 2014. primijenjena su nova pravila. Na izbore je izašlo 73% glasača, od toga Bašar osvaja 88% glasova. Održani su i prvi višestranački parlamentarni izbori 2012. na kojima je sudjelovalo 8 stranaka, od 250 mjesta u parlamentu neovisni kandidati osvajaju čak 77 mjesta, a Bašarova stranka unutar koalicije stranaka osvaja 168 mjesta. Parlament dobiva pravo pokretanja postupka opoziva vlade (Uca.edu: Syria 1946-present; Kasapović, 2016: 339-340).

U Sjedinjenim Državama interesne skupine³⁰ bore se u oblikovanju percepcije o tome što je nacionalni interes ne bi li uvjerile zakonodavce u Kongresu, i predsjednike da promiču politike koje ti lobiji/skupine zagovaraju. Konkretno, govorimo o 'izraelskom lobiju'³¹. Kada je određena skupina/lobi izrazito moćna, ona ima moć utjecati na američku politiku tako da se provode ciljevi koji nisu dobri za nacionalne interese SAD-a (Mearsheimer, Walt, 2008: 144).

Mearsheimer i Walt (2008: 6, 10, 157) tvrde da je utjecaj izraelskog, kao najsnažnijeg lobija u SAD-u, bio štetan za SAD, ali i za Izrael. Nadalje, autori knjige su i sami Židovi i sveučilišni profesori: prvi s University of Chicago, drugi s Harvarda.

Nakon što su dali potporu utemeljenju Izraela 1948. američki vođe zauzimali su uravnoteženu poziciju između Izraela i Arapa te su izbjegavali preuzimati bilo koje formalne obveze prema židovskoj državi iz straha da ugroze strateška partnerstva s Arapima. Partnerstva poput onog sa S. Arabijom iz 1940-ih kako bi zakočili britanske interese, zatim partnerstva s Turskom koja je 1952. ušla u NATO, ili partnerstva sa zemljama koje su 1954. ušle u protusovjetski Bagdaski pakt. Posebni odnosi s Izraelom nastali su, dakle, znatno kasnije. Do Drugog svjetskog rata niti jedan američki predsjednik nije uložio mnogo napora čak niti u osnutak židovske države, uviđali su da bi preblizak odnos s Izraelom ugrozio odnose s Arapima te SSSR-u pružio izgleda za jačanje utjecaja (Mearsheimer, Walt, 2008: 17-18, 38).

³⁰Interesne skupine (grupe za pritisak) ne sudjeluju izravno u vlasti, već utječu na nju. Najvažniji faktori grupne kohezije su interesi. Međutim, kako različiti interesi nikada ne mogu biti izraženi samo u jednoj grupi, iluzorno je govoriti o apsolutnoj grupnoj koheziji. Također, iako interesi mogu biti različiti, oni ne moraju biti međusobno isključivi. Kada je riječ o lobijima - lobiji koji su i sami politički obojeni (dakle, nisu tehničke organizacije poput PR agencija koji usluge iznajmljuje bilo kome), vrše pritisak samo za grupe koje uživaju njegovu naklonost (Duverger, 2001: 349-387; Mirić, 1971: 461-471). U skladu s tim, izraelski lobi nije nikako svemoćan, ali je vrlo učinkovit u oblikovanju američke politike u skladu s interesima Izraela na Bliskom istoku (Mearsheimer, Walt, 2008: 29).

³¹ Izraz 'izraelski lobi' je naziv za skup pojedinaca i organizacija koje rade na oblikovanju vanjske politike SAD-a u proizraelskom smjeru. Lobi nije jedinstven i nema središnje vodstvo, ali nije niti zavjera, već se radi o širokoj koaliciji raznih subjekata koji se ne slažu oko određenih političkih tema, ali postoji zajednička agenda u jednome: da se američka vlada i javnost uvjere za davanje svake materijalne pomoći Izraelu i podupiranje izraelske vanjske politike. 'Izraelski lobi' nije klasičan lobi da kroz službene lobističke aktivnosti u nešto uvjerava izabrane dužnosnike, no, mogu se utvrditi organizacije, institucije i pojedinci koji su dio 'lobija', od čega su prve dvije najmoćnije i izrazito konzervativne: Konferencija predsjednika glavnih američkih židovskih organizacija i Američko-izraelski odbor za javne poslove (AIPAC), kršćanske procionističke organizacije. Postoje i mnogobrojne konzervativne i procionističke tiskovine. 'Lobi' posjeduje i neokonzervativne intelektualne stožere: American Enterprise Institute (AEI), Blistkoistočni forum (MEF), Koalicija Izraela na kampusu (koordinacija 26 skupina), podržavaju ih i pojedinci poput istaknutih kolumnista, sveučilišnih profesora, senatora američkog kongresa... Lobi čini više od 80 američkih židovskih organizacija, od toga 51 u Konferenciji predsjednika. Glavnu lobija čine židovski Amerikanci čije aktivnosti uključuju: pisanje pisama političarima i medijskim ustanovama, davanje financijskih priloga za proizraelske političke kandidate... (Mearsheimer, Walt, 2008: 33, 44, 70, 144-150, 155, 160-161, 164, 167, 171-172, 205, 217, 220, 223-230).

Izraelska potraživanja za kupnjom američkog oružja bila su odbijana, kao i traženje američkog jamstva izraelske sigurnosti. Bilo je i više oštih diplomatskih sukoba kada su SAD suspendirale pomoć, zaprijetile Izraelu i natjerale ga na povlačenje s okupiranih područja u Sueskoj krizi 1956. Odnosi s Izraelom zatopili su za Kennedyja (1961.-1963.) i Nixona (1969.-1973.) te je taj zaokret sadržavao cijeli niz strateških razmatranja, od želje da se učini protuteža SSSR-u, da se zatome nuklearne ambicije Izraela i da ga se pridobije za američke inicijative s Arapima. Izrael je nanosio poražavajuće vojne poraze sovjetskim štićenicima prisiljavajući Sovjete da troše dragocjena sredstva za ponovno naoružavanje zemalja štićenica i time se pokazalo da sovjetska potpora ima ograničenu vrijednost. Izrael je imao i obavještajnu vrijednost omogućujući SAD-u pristup zaplijenjenoj sovjetskoj opremi. S druge strane, zemlje štićenice SSSR-a sve su više padale pod utjecaj Moskve jer od Washingtona nisu mogle dobiti pomoć unatoč spremnosti da će dobivanjem iste promijeniti saveznički tabor. Američka potpora Izraelu, iako je stvarala pritisak na SSSR, podjarivala je izraelsko-arapske sukobe (Mearsheimer, Walt, 2008: 38-39, 72-74).

Utjecaj, bogatstvo i veličina 'lobija' znatno su porasli za Šestodnevno rata 1967. kada su ga potrebe Izraela katapultirale na sam vrh važnosti i utjecaja. Novčana pomoć je od 1948.-1967. godišnje iznosila u prosjeku \$60-ak mil. Oko 2005. taj je iznos narastao na \$9,3 mlrd; 65 mlrd. kuna, što je šestina američkog proračuna za izravnu pomoć inozemstvu. Od ukupnog iznosa američke izravne pomoći Izraelu, 75% je usmjereno u izraelsku vojsku. „Američka vojna pomoć jačala je Izrael... te mu je pomogla održati vojnu prevlast na Bliskom istoku.“ Što je činjeno i kroz zatvaranje očiju glede izraelskih programa razvoja oružja za masovno uništenje pomoću kojih je Izrael došao do nekoliko stotina komada nuklearnog oružja. Najbolji pokazatelj posebne pozicije Izraela jest iznos strane pomoći od osnutka Izraela do 2005., koja je ukupno dosegla \$230 mlrd./1,7 bilijuna kuna. Stvaran ukupni iznos je i znatno veći jer SAD pružaju Izraelu i druge vrste materijalne pomoći (Mearsheimer, Walt, 2008: 37-45, 51-54, 153-154; Inflationtool.com, 2022; Hnb.hr, 2022).

Skupine iz lobija nastojale su osigurati korištenje američke vojske za oblikovanje bliskoistočnog okružja na načine za koje su vjerovali da doprinose izraelskim interesima – obračunavajući se s izraelskim regionalnim suparnicima poput Sirije. Lobi je vršio pritisak na američke čelnike kako bi razoružali Hezbolah i pomogli u stvaranju Libanona koji je proizraelski orijentiran. Argumentiranje rata u Iraku je, dakle, bio samo prvi korak u opsežnijoj kampanji preobrazbe regije s ciljanikom na Siriju. U takvim okolnostima Izraelu će se otvoriti put za jednostrano izraelsko rješenje odnosa s Palestincima. Ta bi velikodušnost

bila razumljiva da Izrael za SAD ima ključno strategijsko značenje, no Izrael je postao strategijsko opterećenje (Mearsheimer, Walt, 2008: 15, 69-70, 251-253).

Izrael je prema potrebi opskrbljivao SAD obmanjujućim obavještajnim informacijama s namjerom ohrabrivanja SAD-a da poduzme vojne akcije koje je Izrael želio protiv susjednih zemalja. Također, iako je stabilnost na istočnom Mediteranu poželjna, ta regija nije SAD-u od strateškog značaja. Invazija Izraela na Libanon dovela je do formiranja Hezbolaha, a kampanje naseljavanja Zapadne obale i Gaze neizravno su financirane sredstvima američke financijske pomoći, i proizvele su palestinske ustanke (intifade), a Amerikanci ionako nisu mogli računati na izraelske vojne snage u slučaju sovjetske invazije te su morali formirati vlastite snage. Izraelski postupci su prouzročili probleme u arapskom svijetu te još više otežali američke pokušaje držanja Sovjeta podalje od te regije. Jak Izrael bio je samo jamac opstanka Izraela (Mearsheimer, Walt, 2008: 76-78).

Pitanje jest zašto je lobi tako učinkovit. Odgovor leži u američkom političkom sustavu. SAD ima politički sustav sa skupim izbornim kampanjama gdje su donacije slabo regulirane, što daje interesnim skupinama utjecaj na američku politiku. Interesne skupine usmjeravaju donacije za kampanju kandidatima koji su njima po volji i nastoje poraziti kandidate čiji su im pogledi strani, i kod izabranih članova zakonodavne i izvršne vlasti. Postoje i brojni drugi načini na koji oblikuju javno mnijenje uz pomoć naklonjenih im novinara koji stavove lobija plasiraju javnosti. Efikasnost lobija ujedno je i odraz dinamike politike interesnih skupina u pluralističkom društvu poput američkoga. Čak i relativno male skupine mogu ostvariti velik utjecaj jer će im kreatori politike (osobito Kongres) izaći ususret jer mogu biti sigurni da ih ostatak većinskog stanovništva neće kazniti na izborima što su tako postupili. S druge strane nema nikakve političke koristi od nepodržavanja spornih zakonskih odredbi koje gura lobi. Utjecaj tih skupina još je jači kada im se protive slabije skupine, ili nema skupina koje podupiru suprotstavljene interese, jer političari moraju izaći u susret samo jedno 'paketu' interesa. Što se tiče predsjedničkih izbora proizraelske udruge osiguravaju do 60% prihoda kampanje (Mearsheimer, Walt: 2008: 178-179, 198, 208).

AIPAC-ova snaga objašnjava i zašto je sudjelovanje na njihovoj godišnjoj Političkoj konferenciji postalo obvezno za istaknute članove obiju stranaka te vodeće dužnosnike izvršne grane vlasti. Predsjednički kandidati redovito nastoje pridobiti AIPAC-ovu podršku emfatičnim proizraelskim govorima (Mearsheimer, Walt, 2008: 204-205, 209).

Zemlje Bliskog istoka koje su Izrael i SAD smatrali problematičnima („države odmetnice“³²), poput Sirije i ostalih, bile su preslabe da bi bile prijetnja SAD-u. SAD na Bliskom istoku imaju tek nekoliko izvorno američkih nacionalnih interesa: zajamčiti da nafta iz Perzijskog zaljeva nastavi teći na svjetska tržišta (SAD za vlastite potrebe manjinu nafte nabavljaju iz Bliskog istoka), obeshrabriti „širenje oružja za masovno uništenje i“ smanjiti protuamerički terorizam (Mearsheimer, Walt, 2008: 81-82).

Organizacije lobija koji su najglasniji pobornici Izraela protive se povlačenju američkih snaga iz Iraka i njihovom premještanju izvan regije jer njihov ostanak garantira poziciju s kojeg mogu prijetiti izraelskim protivnicima. S druge su strane tvorcima vanjske politike SAD-a nakon napada 11. rujna smatrali kako bi smirivanje palestinsko-izraelskog sukoba umanjilo potporu terorističkim skupinama kao što je Al-Kaida³³ i omogućilo formiranje prave međunarodne antiterorističke koalicije koja bi uključivala Siriju. To je toliko naljutilo Izrael da je odmah izvršio napade na palestinske ciljeve kako bi potaknuo nove napetosti i osujetio mirovnu inicijativu (Mearsheimer, Walt, 2008: 253, 256-257).

Amerika je desetljećima imala kompliciran odnos sa Sirijom jer je njena vlast bila bitan sovjetski saveznik u hladnom ratu, a autoritarni sustav u prošlosti je ozbiljno kršio ljudska prava, i danas ima problema s uspostavom liberalno demokratske prakse. No, teško je razumjeti, ukoliko se uzmu u obzir trenutne okolnosti, u kojima SAD jednako odbojnim ili radikalnijim diktaturama na Bliskom istoku daje potporu - zbog čega je Sirija idealan kandidat za svrgavanje režima (Mearsheimer, Walt, 2008: 323).

³² Eng. *Rogue State*, 'država odmetnica' je naziv skrojen od strane SAD-a 90-ih kako bi obilježio države koje smatra opasnim zbog podupiranja terorizma, nastojanja da se domognu oružja za masovno uništenje. Nakon napada 11. rujna 2001. takvim se nazivom označava države koje se smatra umiješanima u te terorističke napade (iako umiješanost nije dokazana). Ova degradirajuća terminologija služi kako bi se opravdalo američki preventivni vojni napad. U tom kontekstu najbitnije je gledati iza tako skrojene terminologije, u smislu: koje države ispunjavaju američke kriterije i koje su posljedice po te države (Mearsheimer, Walt, 2008: 95; Minnerop, Cambridge.org, 2019).

³³ Al Kaida ('Baza') je započela djelovanje kao široka mreža potpore raznih grupa i pojedinaca u borbi protiv SSSR-a u Afganistanu 1980-ih. Nakon povlačenja Sovjeta, okreću se protiv 'koruptivnih' arapskih režima (čak i S. Arabije jer je dozvolila američkoj vojsci boravak u zemlji), i američke prisutnosti u istima, protiv kojih kreću u sveti rat - džihad. Kako su rasli, 1996. sjedište im postaje Afganistan pod patronatom Talibana koji iste godine stupaju na vlast (koji su zasebna skupina). Cilj ove radikalne sunitske organizacije (ova skupina smatra se radikalnim reformatorima) je povezati umet (zajednica) muslimana cijeloga svijeta. Osnivač Al-Kaide je Osama Bin Laden, sin milijardera iz S. Arabije blizak vladarskoj obitelji Saud. Iako je njihov vođa Bin Laden ubijen 2011. u Pakistanu, Al-Kaida djeluje kao skup mnogo manjih čelija i jača. Od Muslimanskog bratstva se ne razlikuju po ciljevima (islamska država), već po metodama. Bratstvo nastoji istu postići demokratskim metodama (Tikkanen, Britannica.com: Al-Qaeda; Burke, 2004: 18-24; Kasapović, 2016: 73, 80, 406).

Američka politika prema Siriji postala je posebno neprijateljska nakon 11. rujna 2001. Opravdanje da se Sirija označi neprijateljskim režimom bio je „globalni rat protiv terorizma“, točnije Al-Kaide, koju „podupiru države odmetnice“. Istina je sasvim drukčija - za razliku od Al-Kaide (koja zbog protuzapadnjačkog sentimenta cilja direktno i na SAD i Izrael), organizacije koje podupire Sirija, napadaju samo Izrael. To su Hamas³⁴ i Hezbollah. Tvrditi da su Izrael i SAD ujedinjeni zajedničkom terorističkom prijetnjom jest zamjena uzroka s posljedicom. SAD ima problem s terorizmom u velikoj mjeri jer podupire Izrael. Doduše, američka potpora Izraelu nije jedini izvor antiameričkog raspoloženja na Bliskom istoku. Kada i ne bi bilo američke potpore Izraelu, to ne bi uklonilo sva trvenja između arapskog svijeta i SAD-a, ili uklonilo antisemitizam s Bliskog istoka. No, tvrdnja samo ide u smjeru da SAD plaća previsoku cijenu bezuvjetnom podrškom Izraela (Mearsheimer, Walt, 2008: 82-88, 91-95, 325; Meierrieks, 2018: 160-163, 172).

SAD i Sirija imale su sve srdačnije odnose 1990-ih kada je Washington pokušao postići mirovni sporazum Damaska i Jeruzalema. Da bi se razumjela bit složene igre između SAD-a, Izraela i Sirije te uloga koju je igrao lobi, potrebno je razumjeti zašto je Izrael došao iznimno blizu potpisivanja mirovnog sporazuma sa Sirijom 2000., ali ga nije ipak potpisao. U korijenu sukoba Izraela i Sirije u prošlosti je bilo sirijsko osporavanje Izraelu na postojanje, a otkako su Sirijci pristupili mirovnim pregovorima i odustali od ratova za uništenje Izraela te postali spremni formalno prihvatiti izraelske uvjete u pregovorima, u fokusu sukoba je Golanska visoravan koju je u ratu 1967. Izrael oduzeo Siriji. Poradi istinskog nastojanja da vrati navedeni teritorij, Sirija je pružala potporu terorističkim skupinama koje su vršile napade na Izrael, a preko njih je Sirija vršila pritisak na Izrael da ovaj pristupi pregovorima. Godine 1994. izraelski premijer Yitzkah Rabin (kroz tzv. 'Rabinov zalog') pristao je vratiti cijelu visoravan tražeći zauzvrat punu normalizaciju odnosa prilikom kojih će Sirija prekinuti sve oblike potpore Hamasu, Hezbollahu i drugim skupinama. No, Rabin je samo godinu kasnije ubijen u politički motiviranom atentatu zbog mirovnih pregovora (Mearsheimer, Walt, 2008: 325-329).

³⁴ Hamas (Pokret islamskog otpora) korijene vuče iz Muslimanskog bratstva. Organizacija bratstva u Pojasu Gaze prerasla je u Hamas. Osnovan kako bi parirao PLO-u. Krajnji je cilj osloboditi Palestinu. No, u ovom stoljeću, u izbornom programu Hamas se jedva oslanja na religiju, te ga je sudjelovanje u izborima deradikaliziralo. Financira se iz donacija i potpora vlada poput Irana. Provodi politiku samoubilačkih napada i to samo na teritoriju Izraela i okupiranih područja. Istovremeno, Izrael je ubijao čak i legitimne ministre Palestinske samouprave iz redova Hamasa. Premda je uvriježeno mišljenje da je uzrok samoubilačkih napada islam, istraživanja su pokazala da je razlog strana okupacija (Kasapović, 2016: 73, 289-292).

Sirija je 2003. Izraelu iznova uputila mirovnu ponudu, i do 2006. vršeni su tajni pregovori u kojima Izrael pristaje na granice prije Šestodnevnog rata, a zauzvrat će Sirija prestati podupirati Hamas i Hezbolah te se distancirati od Irana. Pregovori su neočekivano prekinuti kada su Sirijci predložili da se pregovori prenesu na formalnu razinu (Mearsheimer, Walt, 2008: 330-331).

Sirijska vojska je slabija čak i od iračke za vrijeme Sadama, te se doista trudi ne izazvati daljnji sukob s Izraelom. Sirija niti nema program nuklearnog oružja, no posjedovala je kemijsko oružje koje je prvo nabavila od Egipta 1973. S druge strane Izrael ima vlastiti inventar kemijskog, nuklearnog i biološkog oružja te može nanijeti daleko veću štetu Siriji (Mearsheimer, Walt, 2008: 324-325).

Izrael nije vršio agitaciju SAD-a da se fokusira na Siriju prije ožujka 2003. (invazija Iraka). No, nakon što je Bagdad pao, izraelski čelnici počeli su pozivati SAD da se usredotoči na Damask te da primijene vojnu moć s ciljem promijene režima. Kako Sadama više nije bilo, Izrael i lobi pokušali su uvjeriti Bushovu vladu da je Sirija opasna koliko i Irak. Ova tvrdnja bila je apsurdna s obzirom na sirijske kapacitete. Optužbe iznesene protiv Sirije bile su vrlo slične onima koje su ranije lažno iznesene protiv Sadama. Izrael je optužio Damask da skriva iračko oružje za masovno uništenje, te da sama Sirija tajno i masovno proizvodi rakete za lansiranje tog oružja (Mearsheimer, Walt, 2008: 323-325, 332-334, 336-337).

Brojni stručnjaci su ukazivali kako loši odnosi SAD-a sa Sirijom štete vanjskoj politici i interesima SAD-a. Amerika je postala još nepopularnija u islamskom svijetu. To je omelo Ameriku u „sprječavanju širenja oružja za masovno uništenje, a naštetilo je i dugoročnim interesima Izraela. Kao prvo, Sirija je prestala... davati važne podatke o Al-Kaidi. Asad nije mnogo učinio kako bi... pomogao da se prekine pobuna u Iraku“, već je Siriji postao interes da SAD što dulje zaglibi u Iraku. Također, Sirija je nastavila podržavati pobunjenike u Libanonu i sve više surađuje s Iranom. Iran je ujedno i najveći pobjednik američke intervencije u Iraku, ali i u ratu u Siriji. Jer šijiti upravljaju Irakom, a šijitska organizacija Hezbolah, ostvarila je veći utjecaj i u Libanonu. Da nije bilo tog pritiska, odnos SAD-a i Sirije bio bi bitno drugačiji; vjerojatno u skladu s američkim nacionalnim interesima (Mearsheimer, Walt, 2008: 323, 325, 338, 340, 343-344; Meierrieks, 2018: 162, 172).

4.2. Utjecaji i interesi sirijskih protivnika u regiji

Na izbijanje sirijskog građanskog rata, ali i na današnje stanje u Siriji utjecao je i utječe geostrateški položaj Sirije. Iako Sirija jest bogata naftom i zemnim plinom – ona ne može konkurirati najvećim svjetskim proizvođačima ugljikovodika. Bitan čimbenik su naftovodi i plinovodi, a neki plinovodi drugih zemalja nikako ne mogu biti izgrađeni ukoliko ne prolaze sirijskim teritorijem (Lukač, Sott.net: Objašnjenje rata, 2015).

4.2.1. Država Katar

„Katar, kao jedan od najvećih proizvođača zemnog plina, imao je veliki interes u izgradnji plinovoda koji bi preko Sirije išao u Europu. Sirija je odbila suradnju s Katarom po tom pitanju“. Umjesto toga, Sirija se oslanjala na svoje nacionalne interese. Trilateralnim sporazumom Iraka, Irana i Sirije o povezivanju plinovoda, Katar se nije uklapao u planove tih država. Sve je to dovelo do toga da je Katar bio jedan od najvećih sponzora terorizma u ratu u Siriji. Jer, zaista ne bi imalo smisla prihvatiti narativ Katara kako financijski podržavaju 'prodemokratsku' sirijsku oporbu i 'umjerene' pobunjenike, kada je Katar monarhija u kojoj nema liberalne predstavničke demokracije, niti se predstavnika vlasti bira na izborima (Lukač, Sott.net: Objašnjenje rata, 2015).

4.2.2. Kraljevina Saudijska Arabija

Bitan čimbenik stanja u Siriji je i odnos Sirije sa Saudijskom Arabijom. Saudijski interes u Siriji ponajviše se odnosi na širenje vlastite vjerske ideologije koja je odraz radikalnih oblika tumačenja Kurana. Navedena monarhija, koja je na samom svjetskom dnu po pitanju ljudskih prava, svrstala se svojevrsno na čelo cijelog islamskog svijeta. Barem po svom osobnom viđenju i ulozi koju joj SAD daju. S druge strane, taj joj primat oduzima Iran zbog velikog utjecaja u Zaljevu i nakon zamjenskog rata u Jemenu, koji Arabija gubi. Arabija nikada nije imala potporu ostalih arapskih država, jer je jednima smetao njen monarhijski režim, drugima nisu odgovarale stalne dinastijske borbe na dvoru i nesigurnost koju one donose na smjer upravljanja državom. Saudijskoj Arabiji je Sirija predmet interesa iz vjerskih razloga (Sirija je sekularna, te je na vlasti u Siriji pripadnik šijitske manjine koju čak i umjereni suniti smatraju nevjernicima), a ne iz ekonomskih, jer je Kraljevina iznimno bogata država. Paradoks je u tome što Saudijska Arabija ima dva velika saveznika (SAD i Izrael) koji su nepopularni u regiji. Iz vjerskih razloga brojni su se građani Saudijske Arabije pridružili

tzv. 'umjerenoj' opoziciji, točnije terorističkim i radikalnim skupinama u Siriji (Lukač, Sott.net: Objašnjenje rata, 2015; Kasapović, 2016: 18-19, 406; Andonov, et al, 2014: 44).

Saudijska Arabija je usto bila zainteresirana suprotstaviti se Muslimanskom bratstvu u Siriji. Naime bratstvo je direktan ideološki i religijski oponent vahabitskom islamu³⁵ koji dominira u Saudijskoj Arabiji. Dodatna smetnja Saudijskoj Arabiji je postojanje 'šijitskog polumjeseca' (područja od Irana koje uključuje Irak, Siriju i Libanon koje je naseljeno šijitima) koji Iranu omogućuje stjecanje utjecaja nad područjem više država. Stoga se Arabija 2008. čak pokušala zbližiti s Asadovim režimom nastojeći ga udaljiti od Irana. Početkom Arapskog proljeća odlučuje se za jednostavniji način razbijanja navedene osovine kroz pokušaj rušenja Asada, koji je gotovo i uspio. Kraljevina je podupirala opozicijske skupine koje su djelovale protiv Muslimanskog bratstva i sirijskog režima. Problem nastaje kada se interesi Kraljevine nisu mogli uskladiti s interesima Turske (koja podupire Muslimansko bratstvo i koja je, uvjetno rečeno, samoprozvani takmac Saudijske Arabije za stožernu državu među sunitskim muslimanima) i Katara u Siriji. S druge strane, salafističke³⁶ skupine unutar Sirije koje nastoje uspostaviti kalifat³⁷, također su oponenti Kraljevine jer smjeraju osvajanju i uključenju S. Arabije u svoj kalifat. ISIL³⁸ je tako došao na samu granicu Saudijske Arabije osvojivši velik dio teritorija Iraka i Sirije (ARK Group.com, 2016: 26-27; Andonov, et al, 2014: 44).

S. Arabija nije pretjerano uvažavala partikularne interese Katara, Kuvajta i Ujedinjenih Arapskih Emirata. Stoga je Katar sve više unutar sirijskog sukoba postupao unilateralno i protivno interesima Saudijske Arabije podupirući pobunjeničke grupe koje nisu bile spojive s interesima Kraljevine, te dolazi do sukoba na relaciji Katar - Saudijska Arabija (ARK Group.com, 2016: 27).

³⁵ Vahabije su pripadnici sunitskog islamskog konzervativnog pokreta koji je nastao u 18.st. na tlu današnje Saudijske Arabije, a nazvan je po osnivaču Muhamedu Ibnu Abdelvahabiju. Promiču čisto tumačenje islama u kojem nema mjesta za posrednike između Boga i vjernika. Odbacuju svece i svetišta, simbole i sl. Najviše ih je u Kataru i Saudijskoj Arabiji (Kasapović, 2016: 406).

³⁶ Salafiti su sunitski muslimani kojima su uzor selefi - muslimani ranoislamskog razdoblja. Odbacuju sve kasnije tradicije kao heretične 'novotarije' te se stoga smatraju fundamentalistima (Kasapović, 2016: 401, 404; ARK Group.com, 2016: 15).

³⁷ Vjersko uređenje; islamsko carstvo na zemlji, nasuprot političkom vodstvu koje se naziva sultanat. Kalif je nasljednik proroka Muhameda – prije svega duhovni vođa islamske zajednice, a tek potom i politički vođa (Kasapović, 2016: 26, 401)

³⁸ Više o ISIL-u u poglavlju: „5.1. Arapsko proljeće, uzroci građanskog rata u Siriji i početak pobune.“

4.2.3. Republika Turska

Turska radi nekoliko vanjskopolitičkih obrata za vladavine predsjednika Recepa Tayyipa Erdogana, a tijekom rata svrstala se protiv Bašara. U takvom stavu vrlo važnu ulogu su imali povijesni odnosi Turske i Sirije. Prvi je činjenica da je Sirija desetljećima bila prosovjetski, zatim proruski orijentirana dok je Turska bila američki saveznik i članica NATO saveza. Drugi razlog je povijesni spor oko turske pokrajine Hatay koju je Turska pripojila od Sirije (tada sandžak Aleksandreta), što Sirija nikada nije priznala. U vrijeme zahlađenja odnosa sa Izraelom i Sjedinjenim Državama, Turska je od 2004.-2011. imala bolje odnose sa Sirijom (u sklopu politike „nula problema sa susjedima“). Po početku sirijskog rata odnosi se opet pogoršavaju, te je Turska postala najveći protivnik sirijske vlasti - koju je nastojala srušiti čak izravnom vojnom intervencijom (koju Turska koristi da oslabi Kurde na sjeveru Sirije) (Kasapović, 2016: 369-370; Diab, Večernji.hr: Osam godina, 2019).

Sve to ukazuje na činjenicu da sve aktivnosti Turske u Siriji otvoreno ili prešutno odobrene od NATO-a. Turska granica bila je od početka rata otvorena za protok stranih boraca i vojne tehnike u korist pobune u Siriji. Riječ je o glavnoj tranzitnoj zemlji terorista od Europe i Kavkaza do Sirije. U Turskoj se nalaze kampovi za obuku pobunjenika i logističke rute. Ono što Zapadu zove 'umjerenim' pobunjenicima, ustvari su „naoružane terorističke skupne pod raznim nazivima poput Al Nusra fronta, ISIL“, Al-Kaida. Ranjeni teroristi dovode se u Tursku i ondje primaju medicinsku njegu (Lukač, Sott.net: Objašnjenje rata, 2015; ARK Group.com, 2016: 29).

Osim savezništva s FSA (Slobodna sirijska vojska formirana od bivših časnika sirijske vojske), Turska surađuje s Islamskom državom. „Po podacima zapadnih tajnih službi i medija ukazuju na činjenicu da ISIL zarađuje na nafti i plinu. Svi plinovodi i naftovodi su usmjereni u pravcu Turske..., a dalje u Europsku uniju“. Također, u redovima nekih skupina u Siriji nalazili su se turski obavještajci, časnici i borci. Inače, od 2013. EU dozvoljava uvoz nafte i naftnih derivata s područja koja drže pobunjenici (Lukač, Sott.net: Objašnjenje rata, 2015; Uca.edu: Syria 1946-present)

Jačanje Turskoj bliskog Muslimanskog bratstva (bliski su zbog poprilično sličnog političkog programa i ideoloških pitanja), bilo savršena prilika za jačanje utjecaja u Siriji. Turska strategija u Siriji vezana je uz tursku želju za regionalnom dominacijom na Bliskom istoku. Da bi ona bila ostvarena potreban je turski upliv u unutarnje poslove suverene države,

kako bi Sirija postala zemlja što sklonija ekonomskoj i političkoj suradnji - koju bi Turska mogla dobiti od prijateljskog režima. Svi navedeni turski politički, ekonomski i energetske ciljevi išli su protiv svih država s kojima je Sirija gradila odnose – poput Kine, Rusije, Irana. Unatoč tome, turski diplomatski odnosi s njima nisu pogoršani koliko su s turskim saveznicima poput SAD-a (ARK Group.com, 2016: 27-28; Kasapović, 2016: 369-370).

Protivnik politike Turske jest Rusija, koja u Siriji posjeduje jedinu zrakoplovnu (Hmeimim) i pomorsku vojnu bazu (Tartus³⁹) na Mediteranu što komplicira rusko-turske odnose⁴⁰ (Diab, Večernji.hr: Osam godina, 2019).

Međutim, rat je utjecao i na samu Tursku zbog toga što glavna tranzitna ruta izbjeglica koji idu u Europu vodi preko njenog teritorija, a ista ima 800 km dugu granicu sa Sirijom. Turskoj nikako nije u interesu da rat u Siriji traje što dulje, niti potpuno uništenje države i svake vlasti u Siriji jer bi to dovelo do još većih izbjegličkih valova koji destabiliziraju i samu Tursku svojom masovnošću. Dok bi potpuno uništenje države i bezvlašće u Siriji doveli do vakuuma moći koji bi mogle iskoristiti kurdske snage koje bi mogle osnovati autonomnu regiju ili vlastitu državu. U tom slučaju bi Turskoj prijetila pobuna kurdske stanovništva (ARK Group.com, 2016: 27-28; Kasapović, 2016: 369; Uca.edu: Syria 1946-present).

5. GRAĐANSKI RAT U SIRIJI

Zemlje gdje je vojska bila neovisnija o vladajućem režimu za Arapskog proljeća, poput Tunisa i Egipta, teže su se odlučivale za represiju protiv prosvjednika, negoli zemlje gdje je vojska organizirana patrimonijalno; „povezana krvnim, etničkim ili sektaškim vezama s režimom te vrlo ovisna o njegovu opstanku, kao u Siriji i Bahreinu“. U Siriji i drugim bliskistočnim zemljama za preživljavanje političkih elita ključnu ulogu ima vojska. Značajno

³⁹ Luka Tartus izraz je težnje najprije carske Rusije, preko SSSR-a, sve do današnje RF da ima pristup toplim morima kako bi lako pristupila ostalim dijelovima svijeta. Ovom principu je bila određena cjelokupna geopolitička koncepcija države. S druge strane, jednako dugo postoje i težnje atlantističkog bloka da spriječi to nastojanje. Težnja je ostvarena tek za SSSR-a. Položaju luke dodatno doprinosi što je područje gdje se luka nalazi naseljeno alavitima koji daju potporu Bašaru i područje je od početka rata pod kontrolom vlasti. Sirija je ujedno zemlja na sjecištu tri kontinenta, blizu je Sueski kanal koji nudi izlaz u Indijski ocean (Ristić, Zašto je počeo rat, 2014; ARK Group.com., 2016: 24).

⁴⁰ Intervencijom u Siriji Rusija postiže nekoliko ciljeva: projicira moć Rusije izvan granica, izaziva američku hegemoniju, uzvraća na europsko i američko djelovanje u Ukrajini. Planirani plinovodi iz Katara i NABUCCO iz Azerbajdžana koji ugrožavaju rusko snabdijevanje Europe plinom – postaju stvar prošlosti (ARK grupu.com, 2016: 24; Ristić, Zašto je započeo rat, 2014).

je na čiju će stranu u sukobu ona stati. Odluka vojske pokazala se konzekventnom, jer je ishode ustanka moguće predvidjeti ovisno o poziciji koju je vojska odabrala (Kasapović, 2016: 28, 389; Khair El-Din, 2012: 186).

Specifično za građanske ratove jest da su oni „najteži i posljedično najpogubniji oblici unutardržavnih sukoba“. Istraživanja provedena u vezi trajanja građanskih ratova od 1960. su pokazala kako građanski ratovi u koje su uključeni isključivo građani te države traju u prosjeku 1,5 godinu. S druge strane, građanski ratovi u koje se uključuju vanjski akteri poput drugih država traju prosječno - nevjerojatnih 9 godina (Kasapović, 2016: 30; ARK Group.com, 2016: 45-46). Sukob u Siriji u skladu s tom predikcijom traje već dulje od 11 godina, a konačan kraj sukoba se još ne nazire premda sirijska vojska ostvaruje znatne pobjede i nezaustavljivo napreduje.

5.1. Arapsko proljeće, uzroci građanskog rata u Siriji i početak pobune

U Siriji, i u inozemstvu, postojali su sirijski islamistički elementi koji čine 'staru opoziciju'. Najveća i najsnažnija takva skupina bilo je Muslimansko bratstvo koje nije moglo djelovati u državi zbog Zakona 49 (Zakon koji propisuje smrtnu kaznu za svakog člana bratstva). Muslimansko je bratstvo kao organizacija dugo djelovalo u inozemstvu. Pokreti i stranke 'stare' opozicije otvoreno su zagovarali osnutak „Islamske države“ zasnovane na šerijatskom pravu. Neki od tih pokreta čak su osnivani od Zapada i financirani od američkog State Departmenta što je razotkrio WikiLeaks. No, prije 2011. stranke i pokreti 'stare' opozicije u inozemstvu bili su maleni i gotovo bezutjecajni, dok im važnost naglo raste početkom prosvjeda i pobune 2011. kada u zapadnim medijima dobivaju središnju ulogu 'pravoga' predstavnika sirijske vlasti (Khatib i Lust, The Transformation, 2014).

S druge strane - pripadnici 'nove' opozicije, koju čine raznovrsne snage: od liberalnih do konzervativnih elemenata sirijskog društva, a koji su legalno djelovali unutar Sirije dugi niz godina i poticali režim na postepene reforme kroz grupe civilnog društva, u zapadnim medijima gotovo da nisu dobivali medijski prostor. Dakle, 'staru opoziciju' (islamske elemente) protiv Bašara, u inozemstvu su podupirale zapadne i regionalne arapske sile (Khatib i Lust, The Transformation, 2014).

Bratstvo je u Arapskom proljeću pokazalo snagu preuzevši vlast u Egiptu, a dobivalo je i materijalnu podršku Turske i Katara. Bratstvo je bilo u dobrim odnosima i s palestinskim Hamasom. U konačnici je bratstvo preko konzervativnih i religioznih elemenata 'nove' opozicije preuzelo dominantnu ulogu u redovima iste. Tako je i nova, umjerenija, izvorno sirijska opozicija uskoro preuzela retoriku 'stare' opozicije i Zapada, da „Asad mora otići“. To ne znači kako je bratstvo steklo vodeću ulogu u cijeloj 'novoj' opoziciji jer je i ona sama bila podijeljena na mnoštvo skupina temeljem ideoloških linija, temeljem poznanstava, pripadnosti lokalnim zajednicama, obiteljima i sl. (Khatib i Lust, *The Transformation*, 2014).

Dolaskom na vlast, Bašar je doista najavio promjene u zemlji kako bi se otvorio prostor stanovitom političkom pluralizmu. Čak je oslobodio 600 tzv. političkih zatvorenika⁴¹ (History.com: Syria, 2017). Sredinom 2001. Bašar zaustavlja sve započete reforme. Prestanak reformi i otvaranja Sirije svijetu poznavatelji sirijskih prilika pripisuju Bašarovoj preslaboj kontroli vlasti, i utjecaju suradnika njegova oca na prominentnim položajima. „Novi predsjednik tako se susreo s jakom oporbu u vlastitim redovima koja nije bila sklona promjenama i ugrožavanju svoga položaja. Postupno je micao ključne igrače iz razdoblja vladavine svoga oca i zamjenjivao ih mlađim ljudima koji su bili rodbinski vezani za njega“ (Cvrtila, 2011: 50-51).

Sredinom ožujka 2011. sirijske sigurnosne snage uhitile su šesnaest tinejdžera koji su na zidu škole napisali transparent „Narod želi rušenje sistema“ (Erdeger, Anadolu.com: Dvije godine, 2013)⁴², a koji su nastali na valu promjena vezanim uz Arapsko proljeće koje je nekoliko mjeseci prije započelo u Tunisu. Kako su tinejdžeri uhićeni, pokrenuti su prosvjedi, a uslijedili su naknadni izvještaji o njihovom zlostavljanju. Daraa i Damask bili su prvi gradovi u kojima se 15. ožujka 2011. prosvjedovalo. Prosvjednici su tražili puštanje djece iz pritvora čemu nije udovoljeno tjednima. Uz oslobođenje djece u ozračju Arapskog proljeća prosvjednici su zahtijevali i veće društvene i političke slobode. Potom, od travnja do svibnja

⁴¹ Problem s 'političkim' zatvorenicima jest što su mnogi od njih bili u zatvoru s razlogom. Dio zatvorenik bio je, dokazano je njihovim kasnijim uključenjem u oružanu oporbu, iznimno opasan. Pojedinci koji su amnestirani postali su ne samo pripadnici oružane oporbe već i vođe Al-Nusra fronta (ARK Group.com, 2016: 43).

⁴² Dok se u drugom izvještavaju govori o petnaestero tinejdžera u mjestu Daraa zbog pisanja grafita „Ej doktore, na tebe je red“ (Ozcan, Aa.com, 2021). Neki pak spominju samo grupu tinejdžera (Bbc.com, Syria: The story, 2016), ili četiri dječaka od čega su neki imali samo 13 godina, koji su napisali „Dolje režim!“ i „Sloboda!“ te „Došao si i ti na red doktore!“. Djeca su puštena nakon 26 dana pritvora i mučenja (Županić, Express.hr, 2018). J. Marks, History.com, 2018. u članku 'Why is there a Civil War in Syria' pak navodi da je jedno od 15-ero djece prilikom mučenja ubijeno.

2011. režim provodi vojnu protupobunjeničku operaciju u gradu Daraa prilikom čega umiru deseci civila, ali i pripadnika vojske (Cvrtila, 2012: 50-51; Marks, History.com, 2018).

Početkom prosvjeda u Siriji, Bašar je iznova najavio reforme političkog sustava, neke i provodi nakon referendum o promjenama Ustava 2012. (dok je sukob u nekim dijelovima zemlje već trajao), opozicija predvođena Sirijskim nacionalnim vijećem (SNC) pozivala je na bojkot istoga. Režim je na referendumu dobio podršku 86% građana za predložene promjene Ustava kojima bi stranka na vlasti izgubila dominantni položaj omogućujući politički pluralizam. Te su i predsjednički i parlamentarni izbori provedeni prema novom Ustavu (Uca.edu: Syria 1946-present; Kasapović, 2016: 339-341; Cvrtila, 2012: 51).

Analitičari smatraju kako je do kraja srpnja 2011. već bila formirana i Slobodna sirijska vojsku (*FSA-Free Syrian Army*). To se stoga uzima kao službeni početak građanskoga rata na cijelom teritoriju države. Čak i prije prosvjeda brojni sirijski građani bili su nezadovoljni zbog nesposobnosti vlade, nedostatka sloboda i općih životnih uvjeta u svojoj zemlji. Zaostala ekonomija, visoka nezaposlenost (21%), korupcija u državi i dr. (History.com:Syria, 2017; Tadić, et al, 2016: 19; Cvrtila, 2012: 50).

Pobuna je zaista započela u obliku mirnih prosvjeda protiv postupanja vlasti prema svom stanovništvu. Mnoge grupe su zaista bile posvećene demokraciji, nenasilju, mirnoj tranziciji vlasti te pregovorima s režimom. One su koristile niz nenasilnih akcija poput satire, mirnih prosvjeda, pružanja humanitarne pomoći, peticija, štrajkova, građanskog neposluha i dr. (Khatib i Lust, *The Transformation*, 2014).

Prosvjedi su započeli u ozračju nacionalnog jedinstva. Prosvjednici su bili ujedinjeni oko tri bitne odrednice: pokret protiv režima ne primjenjuje nasilje, prosvjednici žele političke i ekonomske reforme, pokret je nacionalno ('svesirijski') usmjeren (nikako sektaški) u želji da predstavlja sve Sirijce. Međutim, bilo je već tada sve glasnijih poziva na islamizaciju društva (ARK Group.com, 2016: 39-40).

Ono što je tražila prava umjerena (nenaoružana 'nova') sirijska opozicija, koja se unutar Sirije već dugi niz godina zalagala za demokratizaciju države, bilo je izbjegavanje svakog oružanog konflikta protiv središnje vlasti. Oni su smatrali da će oružana pobuna unutar države samo doprinijeti većem osjećaju senzibilizacije stanovništva s vlastima. Smatrali su da će na taj način Sirijci, ali i vanjski promatrači, vojni odgovor vlasti vidjeti kao

legitiman. Baš kao što bi takav odgovor vlasti bio viđen u društvima Zapada da započne oružani otpor protiv centralne vlasti (ARK Group.com, 2016: 35).

Problem sa sirijskom vlašću jest taj što je vlast pretjerano reagirala i na pojavu mirnih prosvjeda. Vlast je vjerojatno smatrala da i takvi za nju predstavljaju egzistencijalnu prijetnju, stoga odgovara nasiljem. Na taj su način mirne prosvjede i samostalno sve više gurali u smjeru oružane pobune i u sektaške sukobe koji, ionako nisu bili novina za sirijsku državu, s obzirom na njenu modernu povijest.⁴³ Vlast je i sama dijelila ljude s obzirom na religiju i regije, optužujući prosvjednike da su to „radikalni islamisti“ koji traže sunitsku hegemoniju nad alavitima i kršćanima. U područjima naseljenima alavitima vlast je naoružavala alavitsko stanovništvo, a u kurdskim područjima je naoružavala provladine kurdske frakcije (za koje se smatra da su odgovorne za ubojstva kurdskih protuvladinih prosvjednika) - objedinjene su pod jedan nazivnik - Nacionalne obrambene snage (NDF), koje su postepeno potpadale pod zapovjedništvo sirijske regularne vojske (Khatib i Lust, *The Transformation*, 2014; ARK Group.com, 2016: 17-18).

Od prvoga dana prosvjeda, vlasti su tražile od utjecajnih klerika provladine orijentacije da na televiziji javno stanu uz vlast optužujući dio prosvjednika da žele osnutak salafitskog kalifata, te da kažu kako je vlast čula zahtjeve naroda koji će biti ispunjeni. Međutim, nakon sastanka s oporbom u svibnju 2011., vlast nije implementirala niti jedan oporbeni zahtjev. Umjesto toga vlast je na Hamu, koja je bila svojevrsni centar revolucionarnih snaga, umarširala vojskom u kolovozu 2011. Potom je vlast izvršila napad na Homs, razorivši trećinu grada, kao i na pobunjeničke četvrti Idliba. Što se međunarodni pritisak na vlast više pojačavao zbog vojnih akcija, to je režim bio odlučniji u nasilju i operacijama čišćenja pobunjenika. Čak su i neki mirni prosvjednici nakon toga tražili osvetu protiv režima zbog mnogobrojnih kolateralnih civilnih žrtava (Khatib i Lust, *The Transformation*, 2014).

Militarizacija sukoba je rasla, narod je sve više podržavao FSA negoli mirne prosvjednike smatrajući da je to sila koja ih može zaštititi od nasilja koje provodi SAA (*Syrian Arab Army* – podložna Bašaru). Kada je sirijska vojska 2012. zauzela jednu od četvrti Homsa, priče o ubojstvima i silovanjima počele su kružiti zemljom poput požara, čime je, smatraju neki, započeo oružani ustanak odn. građanski rat. Istina je da su ratne zločine (ubojstva, mučenja, silovanja, nestanak ljudi, zabranu pristupa vodi i hrani, itd.) činile sve strane

⁴³ O sektaškim sukobima kroz sirijsku modernu povijest pogledaj poglavlje: „2. SIRIJA U OKVIRU OSMANSKOG CARSTVA DO STJECANJA NEOVISNOSTI“.

uključene u sukob (Khatib i Lust, *The Transformation*, 2014; Bbc.com: Syria, 2016; ARK Group.com, 2016: 36-38).

FSA su podržavale i naoružavale zemlje Zapada i njihovi arapski saveznici. S druge su strane bili tek rijetki Sirijci koji su i dalje održavali mirne prosvjede tražeći rješenje nastale političke krize. Dok su tijekom srpnja 2011. mirni prosvjedi brojali desetke tisuća ljudi (na državnoj razini i stotine tisuća), sada broje tek desetke ljudi, a FSA osvaja gradove i cijele sirijske regije (Khatib i Lust, *The Transformation*, 2014; Bbc.com: Syria, 2016).

U medijskim izvještajima sve se češće spominje broj civilnih žrtava (prikazujući ih kao namjerne mete sirijske vojske), dok se uistinu vojska već od sredine 2011. sukobljavala s naoružanom oporbom. Istovremeno se slabo govorilo o broju ubijenih pripadnika snaga reda i naoružane oporbe u međusobnim okršajima (Uca.edu: Syria 1946-present).

U navedenim okolnostima sirijskom građaninu bilo je poprilično teško snaći se jer su javni oblici podrške Bašaru Al Asadu često završavali otmicama i ubojstvima od strane pobunjenika. S druge strane, podrška pobunjeničkim skupinama bila je sankcionirana, te su brojni ljudi nastradali i od vladinih snaga sigurnosti. Metode zastrašivanja od strane pobunjenika imale su veći uspjeh: otmice poradi otkupnine su se događale neprestano, kao i ubojstva državnih službenika i političara koji su podržavali Bašara (s cijelim njihovim obiteljima usred noći), te je zavladao strah. Sve učestaliji su bili izvještaji i o ubijenim policijskim službenicima. Snage sigurnosti nisu uspijevale zaštititi svo stanovništvo koje je moglo postati metom napada radikalnih pobunjenika (Lukač, Sott.net: Objašnjenje rata, 2015).

Uzroke građanskog rata u Siriji treba analizirati i u međunarodnom kontekstu. Naime, Sirija ima izniman geopolitički položaj o kojem je pisano u prethodnom poglavlju. Uzroci rata u Siriji mogu se tražiti i u čimbenicima poput „političkog profita“ političkih moćnika (arapske vladarske dinastije i zapadne vlade – EU, NATO članice i SAD). Navedeni su se padom Bašara nadali povlaštenim poslovima u Siriji dolaskom nove prozapadne vlasti, a sve kao nagradi za sudjelovanje u rušenju staroga režima. Njihov „politički profit“ trebao je onda poslužiti za ekonomski profit velikih kompanija iz država koje su sudjelovale u rušenju režima. Radi se o kompanijama vojne industrije – toliko potrebnim tijekom rata kao i u miru, te kompanijama naftne, namjenske, teške i građevinske industrije u miru – kao i u slučaju obnove Iraka. Tu je i očekivana poslijeratna privatizacija. Rat preko posrednika je

jednostavno i isplativo sredstvo jer omogućuje profit i tijekom i nakon vojnih akcija. Uništavanje gradova, infrastrukture i industrije, traži i njihovu obnovu (Ristić, Zašto je počeo rat, 2014; ARK Group.com, 2016: 16).

Do kraja 2012. već su postojala „tri tijela koja su se predstavljala kao oporba: Sirijsko nacionalno vijeće, Nacionalni koordinacijski odbor i Slobodna sirijska vojska“ (FSA). „Sirijsko nacionalno vijeće osnovala je sirijska dijaspora i ono se zauzima za poduzimanje svih mjera za rušenje režima, uključujući i vanjsku intervenciju. Nacionalni koordinacijski odbor su osnovali domaći oporbeni političari. Oni odbijaju i pomisao na vanjsku intervenciju“. Takav raspored oporbenih snaga zabrinjavao je one koji su pokušavali ujediniti oporbu u borbi protiv Bašara. Smatrali su da ovako razjedinjena gotovo i nema izgleda odnijeti pobjedu (Cvrtila, 2012: 52-53).

FSA praktički funkcionira kao oružano krilo Sirijskog nacionalnog vijeća (SNC). SNC je osnovan u Istanbulu u kolovozu 2011. uz financijsku i vojnu pomoć VB, Francuske, SAD-a, Saudijske Arabije, Katara.⁴⁴ U rujnu iste godine države Arapske lige pozivaju sirijsku vlast na trenutno primirje s opozicijom. Kako Bašar odbija 'mirovni plan' posredovan od država lige, u studenom 2011. Sirija biva izbačena iz Arapske lige (2013. to mjesto upotpunjeno je predstavnikom SNC-a), te joj zemlje lige nameću sankcije. Pod takvim teškim pritiskom, Sirija dopušta ulazak 165 civilnih i vojnih promatrača lige u prosincu, iako su SNC kao jedinog predstavnika sirijske vlasti već priznale Turska, SAD... Sirija pod pritiskom navedenih činjenica do siječnja 2012. pušta dodatnih 4.500 političkih zatvorenika. Međutim, kako Sirija odbija prekinuti vojne operacije, promatrači zemalja lige su povučeni. Nakon toga – početkom 2012., VB i Francuska također priznaju SNC kao legitimnog predstavnika sirijske vlasti (neke formalno tek krajem 2012.) (Uca.edu: Syria 1946-present).

Sirijska je opozicija uistinu bila iznimno fragmentirana. Uz spomenutu staru islamiziranu oporbu, i 'novu' oporbu koja obuhvaća širok ideološki spektar aktera, crtu podjele možemo povući i među naoružanom i političkom oporbom, među islamiziranom i sekularnom oporbom. Neki oporbeni aktivisti nisu bili dio formalnih organizacija već djelovali kroz društvene mreže i sl. Među svima spomenutima nije bilo nimalo jedinstva, oni su se nadmetali ili borili za moć, utjecaj, svoju verziju tranzicije vlasti i vlastito viđenje političkog sustava

⁴⁴ Unatoč činjenici da ne predstavljaju opoziciju izabranu od strane naroda, SNC ima velike zamisli - već su tada isplanirali cijeli ishod i poslijeratno upravljanje zemljom. SNC je već predložio novu vladu, ali i posebno tijelo koje će se baviti zločinima počinjenim od strane Asadovog režima (Advance.hr: Analiza skupa, 2012).

zemlje. Mnoge oporbene organizacije nisu najvećeg neprijatelja niti vidjele u režimu, već u drugim skupinama. U sirijskom je sukobu uvelike ostvaren i vanjski ilegalni upliv u unutarnje stvari suverene države. Stranu podršku najčešće su dobivale duboko ideologizirane i radikalne islamističke grupacije 'opozicije'. Takav razvoj situacije vodio je do sve manje podrške stanovništva oružanim opozicijskim skupinama (ARK Group.com, 2016: 40-41, 45).

Važno je naglasiti da odlaskom Asada s vlasti, rat ne bi bio zaustavljen. Interesi stranih aktera unutar Sirije i dalje bi postojali. Ne bi nestali niti partikularni interesi svake od pobunjeničkih grupa koje žele drukčije političko uređenje shodno vlastitim ideološkim nazorima. Rat bi, dakle, samo poprimio drukčiji oblik, a akteri uključeni u njega bi našli novog neprijatelja kao primarnog. Ratno stanje u Siriji ne može biti okončano sve dok ne prestane sukob između interesnih skupina. Baš kao što je dinamika rata bila drukčija do uključivanja Rusije u konflikt - do kada je svaki vakuum moći unutar zemlje bio iskorišten od strane islamista (ARK Group.com, 2016: 15, 45).

Također, odlaskom Asada u Siriji vjerojatno ne bi nastupila demokracija. Istraživanja o povijesti tranzicije, od Drugog svjetskog rata, pokazuju da više od polovice promjena na vlasti – odnosno, smjena jednog nedemokratskog režima ne dovodi do promjene u demokraciju. Već je „više od polovice raspada režima označilo tranziciju iz jedne autoritarne vladavine u drugu“ (Kasapović, 2016: 26, 383; prema Geddes et al, 2014).

5.2. Strani borci u Siriji

Za razliku od sekularne FSA, većina ostale naoružane 'opozicije' podržavala je „salafizam, islamski džihad i međunarodni terorizam“. Tu spadaju skupine poput: Al-Nusra fronta⁴⁵ poznatog i pod nazivom Džabat Al-Nusra (organizacija Al-Kaide u Siriji), i ISIL⁴⁶ (Islamska država Iraka i Levanta) (ARK Group.com, 2016: 21).

⁴⁵ Al-Nusra front povezan je s Al-Kaidom, ali kao takav nije njen integralan dio. Ova organizacija ima za cilj uspostavu džihadističkog emirata u Siriji. Mnogi analitičari smatraju Al-Nusru samo promijenila ime kako bi djelovala manje ekstremistički i pridobila podršku civilnog stanovništva. Procjenjuje se da je 2017. godine imala 30.000 boraca (UNODC.org: Strani teroristički borci, 2019).

⁴⁶ Daeš u prijevodu znači Islamska država Iraka i Levanta – predstavlja džihadističku skupinu. U Iraku i Siriji preuzela je nadzor nad velikim dijelovima tih država. Nadahnuti su salafizmom, a krajnji cilj je osnutak kalifata. ISIL je imao mnoge atribute prave države: stanovništvo, vlast, teritorij. G. 2013. povezuju se Al-Kaidine skupine u Iraku i Siriji te nastaje Islamska država - u međuvremenu je iz naziva nestala svaka topografska oznaka lokacije – mijenjajući naziv u IS (Islamska država) kako bi se naglasilo njenu namjeru – svjetski kalifat i odbacivanje koncepta države-nacije. Na vrhuncu moći 2015. IS se prostirala na prostoru s 10 mil. stanovnika. Prijetnju je uspjela skršiti tek Rusija uključenjem u sukob 2015. ISIL se financirala prodajom nafte i plina na

Od samog početka pobune u Siriji je jasno da se na strani pobunjenika nalazilo sve više stranih boraca^{47,48}. Većina izvješća upozoravala je još 2012. na to da „vanjski elementi znatno radikaliziraju stanje u Siriji te da se ne bore za“ demokratske promjene, „nego za uspostavu... ideoloških obrazaca utemeljenih na radikalnim interpretacijama islama“ (Cvrtila, 2012: 51).

Dolazak stranih boraca u ratovima pojava je koja se često događa i u drugim sukobima. Oni „predstavljaju stvarnost modernog asimetričnog sukoba“. Prema Kasapović (2016: 103) samo ISIL u Siriji ima 30.000-40.000 boraca od čega 1/3 nije iz Sirije ili Iraka. Strani borci su najčešće muslimani suniti koji dolaze iz arapskih država (najviše iz S. Arabije, Libije, Iraka) i Afrike. Također, ratu u Siriji pridružili su se i državljani zapadnoeuropskih država, posebno iz UK, Njemačke, Francuske, Belgije i Nizozemske (iz svake barem nekoliko stotina boraca). Nadalje, sirijskom ratu pridružili su se i borci s prostora Balkana^{49,50}. Režim predsjednika Al Asada najviše podupiru muslimani šijiti iz libanonskog Hezbolaha, Irak i Iran (Andonov et al, 2014: 45, 49, 55; prema Zelina, 2013).

Ruske sigurnosne službe procijenile su kako je samo iz Rusije u Siriju i Irak otišlo 2,500 ruskih državljana, i još 7,000 državljana iz bivših sovjetskih republika (Tass.com: Russian national, 2015).

crnom tržištu. Imala je iznimno okrutne načine djelovanja: masovna smaknuća, dekapitacije, genocid protiv Jezida, kulturocid nad Palmirom. Država je djelovala pod šerijatskim pravom (Kasapović, 2016: 103).

⁴⁷ Strani borci su prema UNODC – *United Nations Office on Drugs and Crime* (Strani teroristički borci, 2019.) „osobe koje napuštaju vlastitu zemlju rođenja/stalnog boravišta kako bi se pridružili nedržavnoj naoružanoj grupi u oružanom sukobu u inozemstvu rukovodeći se primarno ideologijom, vjerom i/ili srodstvom“. Veliki udio stranih terorističkih boraca čine mladići slabog materijalnog stanja iz socijalno ili politički marginaliziranih grupa, veliki dio njih nije od ranije poznat organima gonjenja.

⁴⁸ Strani borci nisu novina. U afganistanskom sukobu, u pomoć mudžahedinima stiglo je 35.000 muslimanskih radikala iz 44 zemlje. SAD su koristile obavještajnu pomoć Pakistana, S. Arabije i Kine kako bi ih trenirali i naoružali protiv SSSR-a, a sudjelovale su humanitarne, kulturne i dr. organizacije (Andonov et al, 2014: 46-47).

⁴⁹ Broj boraca u Siriji s područja Balkana iznosi više od tisuću. Najmanje boraca dolazi iz Bugarske, Slovenije i Hrvatske u smislu Zapadnog Balkana. Glavno regionalno središte u kojem se regrutiraju islamistički borci nalazi se u gradu Skadar u Albaniji. Te aktivnosti odvijaju se preko Muslimanskog bratstva. Aktivnosti u Sloveniji odvijaju se preko osoba podrijetlom iz BiH, a središte za regrutaciju ondje je Linz. Aktivnosti u Hrvatskoj su posrednoga karaktera. Procjena je da se oko 300 boraca s ovih područja vratilo u domicilne zemlje, dok se za 100 zna da su poginuli (Andonov et al, 2014: 55-58; UNODC: Strani teroristički borci, 2019).

⁵⁰ Još od 90-ih, u ratu u BiH sudjelovalo je oko 6.000 mudžahedina obučениh u Afganistanu. Posljedica toga je ostanak Al-Kaide u BiH. Čak 900 ih je dobilo državljanstvo BiH, od toga je 450 (neki su osnovali obitelji i napustili ekstremizam) ostalo u državi te su se legalno mogli kretati izvan države. Oko 200 ljudi do danas ostalo 'raditi' za Al-Kaidu kao 'spavači' (Andonov et al, 2014: 47-48).

Uz visok priljev stranih boraca preko sirijsko-turske granice, od čak 2.000 ljudi mjesečno (do 2015.) u Irak i Siriju je došlo oko 40.000 boraca iz 120 zemalja. Što je uz Sirijce i Iračane, u ISIL-u stvorilo vojsku od oko 100.000 boraca. INTERPOL u bazi podataka o ISIL-u ima samo 43.000 imena. Oštrije kontrole turske granice po usvajanju nove Rezolucije VSUN-a, uz gubitke na terenu, smanjuje priljev boraca na turskoj granici (2016.) na 50-ak osoba mjesečno (UNODC.org: Strani teroristički borci, 2019).

Oko 10,000 libijskih pobunjenika iz libijskog građanskog rata nalazilo se u Jordanu, odakle su bili poslani za Siriju. Ruski i iranski mediji prenose kako je 50-ak oficira Turske, zarobljenih od oružanih snaga Sirije, priznalo „da su bili trenirani od strane izraelskih specijalnih snaga i poslani u Siriju kako bi destabilizirali aktualnu vlast. Podatak je potvrdio pripadnik FBI-a, zviždač po imenu Sibel Edmonds. Prema njemu NATO već duže vremena trenira pobunjenike na jugoistoku Turske“ (Advance.hr: Naoružane skupine, 2012).

Ostanu li živi ili ne, plaća stranih boraca isplaćuje se njima ili članovima obitelji. „Isplata se odvija putem turskih banaka, a novac (stiže) iz arapskih banaka u Kuvajtu“. Postoji i 'humanitarni' aspekt uključenja u pobunu – oni koji nisu u mogućnosti sudjelovati u borbama često organiziraju rute, vrbuju antizapadnjački nastrojene dobrovoljce za preobraćenje na islam, te organiziraju rad 'humanitarnih' organizacija preko kojih se navedeni poslovi odvijaju (Andonov et al, 2014: 45, 55-58).

Ako broj stranih boraca usporedimo s drugim sukobima, indikativna je velika razlika broja stranih boraca unutar Sirije. „Dakle moguće je zaključiti da je fenomen stranih boraca, bez obzira na (povijesnu) prisutnost, upravo u Siriji doživio procvat“. Neki od boraca neće se smjeti vratiti se u domicilne države jer su im je izbrisano državljanstvo ili su im nametnute druge sankcije. „Nedavni izvještaji govore da su se borci koji ostaju lojalni ISIL-u 'primirili' (u Turskoj) dok čekaju nova dešavanja (u Siriji) s namjerom da se vrate u zonu sukoba ako bi se situacija promijenila u njihovu korist“. Veliki priljev ratnih izbjeglica iz Sirije i ekonomskih migranata s Bliskog istoka povećavaju rizik da strani borci pokušaju iskoristiti izbjegličke rute da izbjegnu krivično gonjenje ili da se presele u druge države (UNODC.org: Strani teroristički borci, 2019; Andonov et al, 2014: 49-50).

5.3. Ostali međunarodni akteri u sirijskom ratu

Još na početku pobune u Siriji postojalo je jedinstvo VSUN-a kada je donesena Rezolucija koja osuđuje stanje ljudskih prava i primjenu nasilju od strane vlasti. No, otada, u

Vijeću sigurnosti po pitanju Sirije jedinstvo stavova više nikada nije postignuto jer Ruska Federacija i Narodna Republika Kina (dvije države s pravom veta) nisu dopuštale autorizaciju rezolucija iz listopada 2011. i veljače 2012. (predlagane od zapadnih članica) zbog nasilnog gušenja protuvladinih prosvjeda. Navedene rezolucije trebale su omogućiti intervenciju Zapada i osigurati mu dominantan utjecaj na događanja u Siriji nakon svrgavanja trenutne vlasti. No, Rusija i Kina bile su odlučne ne dozvoliti scenarij po uzoru na Libiju (Uca.edu: Syria 1946-present).

U veljači 2012. u Tunisu je održan sastanak – 'Prijatelji Sirije', gdje su se okupili predstavnici 70-ak zemalja s ciljem razrješenja situacije prema željama Zapada, te kako djelovati zaobilazeći ruski i kineski veto. Želja Zapada bila je bila poduprijeti SNC, čijem djelovanju i postojanju se predstavnici prave umjerene opozicije žestoko protivili. Tako je formirano paralelno političko tijelo od strane Zapada koji zaobilazi VSUN. Pozivalo se pritom i na osnutak „mirovnih vojnih jedinica“ koje trebaju ući u Siriju, pozivalo se na žestoke sankcije, a predstavnici okupljenih zemalja međusobno su se natjecali tko će imati najžešću antiasadovsku retoriku (Advance.hr: Analiza skupa, 2012; Khair El-Din, 2012: 191).

Krajem travnja 2011., kako su prosvjedi protiv vlasti tek započeli, američka vlada već je nametnula prve sankcije protiv nekoliko sirijskih vladinih dužnosnika. Slijedila ih je istoga mjeseca EU, koja je sirijskoj vladi, ali i opozicijskim grupama, nametnula embargo na uvoz oružja uz ekonomske sankcije sirijskoj vlasti. Početkom 2013. britanska je vlada javno obznanila da počinje s materijalnom-nevojnom direktnom pomoći pobunjenicima (premda je vojna pomoć europskih država već dolazila preko trećih država). Sredinom 2013. američka vlada javno obznanjuje da opoziciju naoružava (Uca.edu: Syria, 1946-present).

Razlog zašto su Rusija, Iran, Hezbolah i šijitske milicije odigrale konstruktivniju ulogu ka bližem svršetku sukoba, i zašto su u tome uspješniji od zemalja Zapada i zemalja Zaljeva, jest u tome što su imali unisonije ciljeve. Navedene zemlje i nedržavni akteri željeli su povratak na stanje prije 2011., odn. *status quo* unutar Sirije. Stoga su podržavali grupe koje su mogle međusobno djelovati, kao i čije postojanje nije u sukobu s trenutnom vlašću u Siriji, već se za nju uvjetno bore. Antiasadovske snage, iako su iza sebe imale snažniju financijsku i drugu podršku, istu su između ostalog iskoristile za međusobno suprotstavljanje (ARK Group.com, 2016: 47-48).

Razlog zašto Iran stoji iza Sirije svojom Revolucionarnom gardom i šijitskim paramilicijama - iranska je strategija regionalne dominacije - podrivanjem i slabljenjem

američkog utjecaja na Bliskom istoku. Sirija je stala na stranu Irana u iransko-iračkom ratu (1980.-1988.), a iranski klerici su javno podupirali alavitsku obitelj Al Asad i izricali fetve⁵¹, u kojima proglašavaju svoje presude da su alaviti muslimani. Preko posredničkih snaga (Hezbollah), ali i preko regularnih vojnih snaga, Iran je sa Sirijom formirao 'osovinu otpora' Americi i njenim regionalnim saveznicima poput S. Arabije i Izraela. Iran je u sklopu te strategije izjavio kako neće dozvoliti razbijanje 'osovine otpora' (ARK Group.com, 2016: 24-25; Andonov et al, 2014: 44).

Hezbollah je u sirijski sukob uključen jer bi 'postasadovska' i prozapadna Sirija bila neprijateljski raspoložena prema toj organizaciji koju podupire Iran. Prozapadna Sirija i Izrael bi time okružili Libanon u kojem Hezbollah primarno djeluje. To bi pak otežalo ili u potpunosti onemogućilo iransko naoružavanje i financiranje te skupine preko Sirije, što bi bila egzistencijalna prijetnja po Hezbollah, a označavalo bi i gubitak iranskog utjecaja u Libanonu. Gubitkom Sirije red bi došao na uništenje proiranskih skupina u Libanonu te bi time Iran izgubio dva aktera 'osovine otpora'. Iran takav scenarij smatra egzistencijalnom prijetnjom i pripremom za konačni obračun vanjskih aktera s Iranom (ARK Group.com: 2016: 25).

5.4 Međunarodno naoružavanje terorista u Siriji

„Video snimke i fotografije koje su se pojavile iz Sirije pružaju uvjerljive dokaze o prisustvu streljiva i oružja hrvatske proizvodnje u ovoj državi. Hrvatska je jedna od prvih država koja je isporučila oružje sirijskim pobunjenicima“. O tome je prvotno pisao New York Times 2013. Priča je potom potvrđena od strane BIRN-a (Balkanska istraživačka mreža) i OCCRP-a (Mreža za istraživanje organiziranog kriminala i korupcije), a potom je sve priznao bivši američki veleposlanik u Damasku u intervjuu 2016. (Angelovski, BIRN.com: Krvavi poslovi/Hrvatska zarađuje, 2017).

O hrvatskoj ilegalnoj operaciji pisao je, dakle, NYT utvrdivši kako je jedan visoki hrvatski dužnosnik (navodno hrvatski veleposlanik u UK, Joško Paro), tijekom posjeta Washingtonu u ljeto 2012., na sastanku s veleposlanikom S. Arabije, ponudio zalihe hrvatskog oružja za potrebe rata u Siriji. Tako je već 2012. započeo transport hrvatskog naoružanja na Bliski istok. U samo tri mjeseca ostvareno je 75 letova transportnih zrakoplova. No, kome točno? Kako otkriva istraživanje BIRN-a (Angelovski, et al, 2017.) i OCCRP-a, do

⁵¹ Pravno mišljenje ili presuda, koju izdaje muslimanski klerik-pravnik (muftija) na temelju šerijatskog zakona (Kasapović, 2016: 400).

2014. RH je odobrila licence na izvoz oružja od \$350 mil. [3 mlrd. kuna (Inflationtool.com, 2022; Hnb.hr, 2022)] Jordanu, Saudijskoj Arabiji, Turskoj i UAE (četiri ključna dobavljača ratne opreme sirijskim pobunjenicima) (Krnetić, 24sata.hr: Izvoz oružja, 2017).

Zračna luka Rijeka je unatoč padu broja putnika ostvarila povećanje teretnog prometa sa 2.000 t, što višestruko premašuje količine iz prethodnih godina, kada teretnog prometa gotovo da i nije bilo. Azerbajdžanska kompanija Silk Way (koja obavlja diplomatske letove te je oslobođena svih provjera) obavljala je letove s Krka prema američkim vojnim bazama na Bliskom istoku. Pitanje je i zašto je tijekom 2017. oružje za Siriju slano preko Krka. BIRN (Ćosić et al, 2017) i OCCRP došli su do maila iz Pentagona u kojem stoji kako je ruta preseljena na Krk zbog odluke američkih vlasti da se rute odmaknu od Njemačke gdje su tada počele istrage jesu li kršeni zakoni o izvozu oružja pomoću lažno ispunjavane dokumentacije o njegovom krajnjem odredištu (Glavan, Novilist.hr: Manji broj putnika, 2018).

Hrvatska je prodavala zastarjelo jugoslavensko i ratno naoružanje moderno opremljenim bliskoistočnim vojskama, dok su organizacije za ljudska prava tvrdile kako će roba biti preusmjerena ka Siriji. Radi se o nelegalnom preusmjeravanju pošiljki u ratom zahvaćena područja. To je protivno EU direktivama i međunarodnim normama (Angelovski, BIRN.com: Krvavi poslovi/Hrvatska zarađuje, 2017).

MORH i bivši ministar obrane Kotromanović, više puta su upozoravani kako oružje završava kod islamističkih skupina. „Međutim, isporuke su se nastavljale. S tim je problemom bila upoznata i bivša ministrica vanjskih poslova V. Pusić. Nadležni saborski odbori (Odbor za unutarnju politiku i nacionalnu sigurnost, Odbor za obranu) zaduženi za nadzor rada MORH-a“ također nisu reagirali na upozorenja Centra za mirovne studije da RH krši međunarodno pravo. Hrvatska Agencija za uvoz i izvoz naoružanja – Alan, odbila je komentirati navode o svojoj informiranosti da se oružje - koje su kupili Jordan i S. Arabija, proliferira trećim stranama. Vlada RH je i u odgovoru zastupnicima R. Ostojiću i B. Glavaševiću odbila odgovoriti da li Amerikanci preko Zračne luke Rijeka šalju oružje za Siriju. Kontrola leta u Rijeci i Zagrebu također su odbile novinarima reći o sadržaju spornog tereta (Krnetić, 24sata.hr: Izvoz oružja, 2017; Cms.hr: Zračna luka, 2017; Ćosić, et al, BIRN.com: Croatian Island, 2017).

Uz sve navedeno, „glasnogovornik Ministarstva gospodarstva je prvo rekao novinarima BIRN-a (Ćosić, et al, 2017) i OCCRP-a kako nije bilo izvoza oružja, a nakon što

su ga novinari suočili sa službenim brojkama UN-a i Hrvatskog zavoda za statistiku, koje govore suprotno“, isti je odbio komentirati brojke. „Ministarstvo gospodarstva je naglo prestalo objavljivati detaljne podatke o izvozu oružja“ 2013. godine (Angelovski, et al, 2017.)

Novinari su korištenjem statistika UN Comtrade-a (detaljna međunarodna statistika o trgovini mnogim materijalnim dobrima) objavili da je RH izvezla tisuće tona, desetljećima starog streljiva bogatim državama Bliskog istoka. Ono što je razotkrilo većinu tih letova je oznaka 'CMB' kojom se označuje letove čiji je naručitelj Pentagon. Prije prizemljenja ti zrakoplovi imali su brojeve komercijalnih letova, dakle, vojni je teret ukrcan tek u Hrvatskoj (Angelovski, BIRN.com: Krvavi poslovi/Hrvatska zarađuje, 2017; Express.hr: S Krka, 2017).

Prije 2012. trgovina oružjem iz RH bila je praktički nepostojeća. UN-ovi podaci o trgovini (Comtrade) prikazuju da je Hrvatska izvozila manje od \$1 mil. vrijednosti streljiva godišnje. Brojka je porasla 2012. na \$5 mil., 2016. na čak \$82 mil. U nizu dokumenata koje je Ministarstvo obrane RH dostavilo, opisano je kako su oružane snage prodale najmanje 5.000 t viška streljiva – a ista količina prethodno je prodana u jednom desetljeću (dok ukupne hrvatske zalihe iznose oko 18.000 t streljiva) (Angelovski, et al, BIRN.com: Krvavi poslovi/Hrvatska zarađuje, 2017).

Hrvatska nije bila jedina zemlja koja je slala oružje na sirijsko ratište, iz istočne i srednje Europe na Bliski je istok prevezeno oružja vrijednog više od milijardu eura. Amnesty International smatra kako je vrijednost izvoza naoružanja i daleko veća. Naoružanje se ne transportira samo zrakom. Novinari su identificirali i najmanje tri pošiljke američke vojske iz luka u Crnome moru do luka u Crvenom moru, sa oko 5.000 t oružja (Angelovski et al, BIRN.com: Krvavi poslovi/Hrvatska zarađuje, 2017).

Sjedinjene Države nisu preko CIA-e imale samo logističku ulogu u isporučivanju oružja sirijskim pobunjenicima. Naime, preko svog Zapovjedništva za specijalne operacije (SOCOM), SAD su isporučivale sirijskoj opoziciji ogromne količine vojnog materijala iz vlastitih zaliha, ali su i kupovali oružje iz istočne Europe (Angelovski, et al, BIRN.com: Krvavi poslovi/Hrvatska zarađuje, 2017).

Međutim, osim priznanja nekih zapadnih vlada da direktno naoružavaju oružanu oporbu, postoje i razna svjedočanstva vođa terorističkih i pobunjeničkih skupina o opskrbi oružjem. Vođa Al-Nusra fronta za njemački medij potvrdio je kako SAD oružje ne šalje samo

jedinicama FSA, koje onda to oružje proslijede Al-Nusri, već im je oružje dostavljeno direktno. Vođa Al-Nusre rekao je „Izrael nam sada pruža podršku jer Izrael ratuje sa Sirijom i Hezbolahom“. Jedinice FSA također su potvrdile da direktno primaju naoružanje iz inozemstva. Isto potvrđuju i kurdske snage na sjeveru Sirije (SDF – Sirijske demokratske snage), a o svemu se oglasio i Stokholmski institut za istraživanje mira (SIPRI) (Todenhofer, Kolner Stadt-Anzeiger.com, 2016; Angelovski, et al, BIRN.com: Krvavi poslovi/Hrvatska zarađuje, 2017).

Vođa Al-Nusre potvrđuje i kako s njima na terenu u Siriji ratuju časnici iz Turske, Saudijske Arabije, Izraela i Amerike. Navodi da ti časnici sudjeluju i kao instruktori učeći pripadnike Al-Nusre kako koristiti dostavljene projekte, komunikacijsku, izviđačku i termovizijsku opremu. Ističe kako od stranih vlada dobivaju i financijske nagrade za svaki taktički vojni uspjeh (Todenhofer, Kolner Stadt-Anzeiger.com, 2016).

5.5. Reakcija SAD-a

Što se tiče američkog uključenja u rat u Siriji, ono je motivirano kroz američke vanjskopolitičke planove koji su blisko vezani uz izraelske nacionalne interese. U tom kontekstu se - 'Ledeenova doktrina', preobrazba regije kroz projekt 'Velikog Bliskog istoka' - izvode pod medijski popularnim sintagmama 'uvođenje demokracije' i 'uništenja oružja za masovno uništenje'. Uistinu, kada se uzmu u obzir događaji poput proglašenja Jeruzalema za glavni grad Izraela, te posljedično premještanje američke ambasade ondje, kao i priznanje Golanske visoravni kao sastavnog djela Izraela, potom američko posredništvo u sporazumima arapskih država s Izraelom, uništenje Iraka, Libije i Sirije, američka politika na Bliskom istoku poprima istinske konture.

5.5.1. Ledeenova doktrina

Prošlo je gotovo dvadeset godina od američkog napada na Irak, ali i dalje se postavlja pitanje motiva za napad na tu zemlju. SAD je ratom 2003. porazio i uništio Irak, eliminirao njegovo vodstvo, ostavio stotine tisuća mrtvih (brojke dosežu i preko milijun), i uza sve to Irak danas nije SAD-u lojalna država (Vuković, Advance.hr: Leeden, 2019).

SAD je svoj pravi primarni cilj ondje možda već i ostvario. Jer, kada je Irak poražen, toliko spominjano oružje za masovno uništenje nije nikada pronađeno. Navedeni razlozi bili

su sasvim izmišljeni, i namjerno propagirani kroz medije. Pitanje je kako „je onda moguće da je SAD (dozvolio) da taj isti Irak već nekoliko godina nakon invazije postane vrlo blizak američkom neprijatelju Iranu?“ Razlog može biti demokratsko opravdanje da 'izbalansiraju' „odnos snaga u ovoj inače većinski šijitskoj zemlji gdje je na vlasti bila sunitska elita na čelu“ sa Sadamom. „Ipak, stječe se dojam da SAD nije baš najbolje (upravljao postratnim) Irakom, jer, isti bi inače danas bio“ lojalniji Washingtonu i daleko uređenija država (Vuković, Advance.hr: Leeden, 2019).

Razlog bi mogao biti sasvim drukčiji. Radi se o tzv. 'Ledeenovoj doktrini'. Ledeenova doktrina neslužbeni je naziv za vanjskopolitičku teoriju koja naziv dobiva po idejnom tvorcu Michaelu Ledeen⁵². Ledeen je inače bivši savjetnik u američkom State Departmentu, Vijeću za nacionalnu sigurnost i drugim ključnim državnim obrambenim institucijama otkako je predsjednik Reagan došao na vlast. Dvadesetak godina proveo je u AEI - američka nevladina organizacija, odn. think - tank koji osmišlja i predlaže vanjskopolitičke smjernice, a spada među konzervativne intelektualne stožere koji zagovaraju interese Izraela (Militarist-monitor.org: Ledeen, 2017).

Njegova doktrina vrlo je jednostavna - svodi se na misao koja glasi, Leedenovim riječima: „Svakihi desetak godina SAD mora izabrati jednu manju (cenzurirano) zemlju i razbiti je o zid, tek tako kako bi ostatku svijeta pokazali da smo ozbiljni“. Radi se, dakle, o uništenju radi uništenja. Uočljivo je kako je doktrina više puta implementirana. U tom kontekstu postavlja se pitanje: je li SAD započeo rat koji je koštao trilijune dolara, koji je usmrtio milijune Iračana, Libijaca, Jemenaca i Sirijaca, destabilizirao bliskoistočnu regiju, te pomogao u formiranju Islamske države u Siriji, čisto da pokaže moć? (Butt, Aljazeera.com: Why did Bush, 2019; Vuković, Advance.hr: Leeden, 2019). Postavlja se i pitanje tko je idući kandidat?

Riječ je o teoriji koju je Ledeen iznio početkom 1990-ih. Vrijeme uobličenja doktrine ne iznenađuje zato jer je SAD tada ostao bez suparnika (SSSR) i bio je u nemogućnosti prakticirati globalnu moć uz opravdanje - u vidu 'spašavanja' svijeta od komunizma. Samim

⁵² Priključio se neokonzervativnoj Fondaciji za obranu demokracije, koja kreira i zagovara globalni rat protiv terorizma (nakon 11. rujna). Visoki američki dužnosnici (D. Rumsfeld, D. Cheney, P. Wolfowitz) često od potonje organizacije i Ledeen osobno primaju savjete. Ledeen je sudjelovao i na kongresima koje su organizirale razne židovske organizacije, gdje je držao proradne i antiiranske govore (Militarist-monitor.org: Ledeen, 2017).

time može se zaključiti kako Ledeenovu doktrinu može blokirati jedino ponovna pojava suparnika, odnosno snažne Rusije i Kine (Butt, Aljazeera.com: Why did Bush, 2019).

Vladini dužnosnici ukazali su Bushovoj administraciji na to da Amerika treba ponovno „nametnuti svoju poziciju neospornog hegemonu. Jedini način da se pošalje (prijećeća poruka jest) pobjeda u ratu“. U tom kontekstu Afganistan nije bio dovoljan jer je preslaba država. Na taj način bi se ohrabrilo, a ne obeshrabrilo režime koji se protive američkoj vanjskoj politici, smatrali su američki ministar obrane Donald Rumsfeld, njegov zamjenik Paul Wolfowitz i tajnik ministra obrane Douglas Feith. Irak je bio pogodan jer je snažniji protivnik od Afganistana. Rumsfeld i predsjednik Bush vidjeli Irak kroz prizmu neprijatelja. Mjesecima prije napada na SAD, Rumsfeld je navodio da bi rušenje režima Sadama Huseina poboljšalo američki kredibilitet (Butt, Aljazeera.com: Why did Bush, 2019; Vuković, Advance.hr: Leeden, 2019; Graubard, 2010: 589).

Sve navedeno potvrđuje i umirovljeni američki general Wesley Clark, bivši načelnik Združenih savezničkih snaga u Europi. Osobno je smatrao da Irak ne predstavlja nikakvu prijetnju, no obaviješten je da je politička, a ne vojno-obavještajna odluka, da se izvedu napadi na sedam država. Sve na čuđenje njega i drugih visokopozicioniranih američkih generala koji su u tom trenutku bili prisutni. Za tajni memorandum kojega general spominje, u intervjuu 2007., tvrdi da je došao iz ureda ministra obrane SAD-a. Memorandum je redom spominjao napade na: Irak, Siriju, Libanon, Libiju, Somaliju, Sudan i Iran (Youtube: General, 2007).

5.5.2. Bushova doktrina i reorganizacija regije

Dolaskom na vlast Bush je održao govor o vanjskoj politici u kojem je rekao kako će „postići mir na Bliskom istoku, postizanjem mira s Izraelom“. Danas, kada je jasno da predsjednik Bush nije poticao nikakve mirovne inicijative, već pokušao ratom osigurati mir za Izrael, postaje jasno na kakav je mir mislio (Graubard, 2010: 578)

Nakon napada 11. rujna, Kongres je ovlastio predsjednika da se posluži svim neophodnim sredstvima u borbi protiv odgovornih. Stoga je prvo napadnut Afganistan, koji je bio legitimna meta jer su na vlasti bili talibani, a uz njihovo odobrenje u državi se smjestila Al-Kaida. Kako je njihova vlast brzo slomljena, Washington je krenuo dalje, a nitko u

Kongresu nije se usudio uputiti kritiku zbog nesigurnosti koja je tada vladala. Smatralo se da se sljedeći teroristički napad može zbiti bilo gdje i bilo kada (Graubard, 2010: 583-584)

U govoru o stanju nacije 2002. Bush je govorio o prijetnji Americi koju predstavlja 'osovina zla', a ta opasnost zahtijeva vođenje nove vrste rata – preventivnog. Potom je predsjednik izdao 'Nacionalnu strategiju SAD-a', poznatiju pod nazivom Bushova doktrina (Graubard, 2010: 585-586). No, radilo se o klasičnoj zamjeni neprijatelja.

Pritisak tzv. izraelskog lobija nije jedini razlog rata u Iraku (2003.), ali Mearsheimer i Walt (2010: 285-286) smatraju da je bio presudan. Savjetnik ministrice vanjskih poslova C. Rice rekao je u svom govoru na jednom sveučilištu 2002. kako Irak nije prijetnja SAD-u, ali „prijetnja je Izraelu“. Iste godine, izraelski predsjednik u Knesetu govori da je „Irak najveća prijetnja s kojom se Izrael suočava“. Da bi samo 10 dana kasnije američki potpredsjednik D. Cheney započeo kampanju zagovaranja rata s Irakom, što je suviše indikativno (Mearsheimer i Walt, 2008: 290).

Još 2002. jedan zastupnik konzervativne izraelske stranke Likud (iz koje potječe izraelski premijer B. Netanyahu), tada član Odbora za vanjske poslove i obranu Kneseta (izraelskog parlamenta), rekao je: „Nakon što američki vojnici zauzmu Irak i posvjedočimo postavljanju nove vlade u Afganistanu... bit će vrlo lako prisiliti Siriju da prestane podupirati... Hezbolah. Dogodi li se to doista ćemo vidjeti novi Bliski istok“. Smatralo se da će biti lakše prisiliti Siriju da prestane podupirati Hezbolah, što bi onda omogućilo i libanonskoj vojsci da potisne Hezbolah. Izraelski čelnici smatrali su da će uspjeti postići sve što nisu u prethodnim ratovima (domoći će se cijele Zapadne obale, itd.) (Mearsheimer i Walt, 2008: 315-316).

Loše osmišljena taktika u Iraku, najviše je koristila Iranu. Izgledi za demokraciju na Bliskom istoku sve su slabiji, Sirija i Irak su u lošim odnosima sa SAD-om, a navedenim je državama u interesu da Amerika ostane zaglavljena u Iraku, kako američka vanjska politika ne bi mogla nastaviti s planom preobrazbe regije. Hezbolah u Libanonu je iznimno snažan. Bliski istok danas je opasniji negoli što je bio prije američke invazije na Irak i poticanja pobune u Siriji. Trenutni problem po SAD sastoji se u tome što već spominjani američki geopolitički projekt Velikog Bliskog istoka nije zaživio kao i nepostojanje regionalnog hegemon - zadatak koju je SAD pripisao Saudijskoj Arabiji. No, Kraljevina se pokazala

preslabom za regionalno vodstvo (Kasapović, 2016: 10-12, 16-19; Mearsheimer i Walt, 2008: 318-319, 321).

5.5.3. Predsjednik D. Trump i američka politika prema Siriji

G. 2018. predsjednik D. Trump naredio je povlačenje svih 2.000-2.500 američkih vojnika iz Sirije, u razdoblju od samo 90 dana. Službeno je u tada objavio kako je ISIL poražen te da više nema razloga da SAD ondje zadržava vojsku, premda izvješće Pentagona govori kako u Siriji i Iraku djeluje još 30.000 pripadnika ISIL-a. Trump se nakon te najave našao pod kritikom mnogih senatora, suradnika i savjetnika unutar administracije, kao i u vojnim krugovima (Hennigan, Time.com: The U.S., 2018).

Predsjedniku Trumpu su vladini dužnosnici čak sustavno lagali o razmjerima američkog uključenja u Siriji. Ambasador James Jeffrey koji je obnašao dužnost visokog predstavnika SAD-a za pitanja Sirije, predsjedniku je davao obmanjujuće podatke u vezi broja američkih vojnika u Siriji. Broj američkih vojnika bio je znatno veći od 200-400 ljudi, koliko je Trump pristao ostaviti unutar Sirije 2019. godine. Stvarna brojka u to se vrijeme kretala zapravo oko 900 vojnika. Obmanjujuće podatke o broju vojnika u Siriji, Trumpu su iznosili i mnogi dužnosnici Pentagona. Do dolaska Trumpa na vlast podaci o broju vojnika u Siriji su bili tajni te ih tek Trump objavljuje (Williams, Defenseone.com: Outgoing Syria, 2020).

Iako je Trump konstantno zagovarao potpuno američko povlačenje iz Sirije kako bi prekinuo američko uključenje u „beskonačne ratove“, ono nije nikada ostvareno. Trumpu su politički i vojni savjetnici konstantno izmišljali razloge postojanja neke opasnosti zbog koje američka vojska treba ostati (Williams, Defenseone.com: Outgoing Syria, 2020).

G. 2019. je Trumpova administracija iznova naredila svim američkim snagama da se povuku. Tada su se američke trupe samo premjestile istočnije u Siriju, s misijom osiguranja naftne i plinske infrastrukture pod nadzorom kurdske SDF-a, od ostataka terorista ISIL-a i sirijske vojske (Hussein, VOA.com: Comments, 2019).

Na globalnom nivou sirijska količina nafte nije značajna, ali je značajna za Siriju. Naime, Kurdi i SAD drže velik dio naftnih polja na sjeveru i sjeveroistoku zemlje, te Sirija stoga ovisi o uvozu nafte tankerima iz Irana. U tom kontekstu je američko uzurpiranje ugljikovodika s okupiranog djela zemlje itekako značajna u slabljenju države koja nema energenata koji pokreću ekonomiju i vojsku (Hussein, VOA.com: Comments, 2019).

5.5.4. Predsjednik D. Trump i američka politika prema Izraelu

Prvi šokantan vanjskopolitički potez na Bliskom istoku koji je donio američki predsjednik Trump, bila je odluka 2017. da se američka ambasada preseli iz Tel Aviva u Jeruzalem, i tako se Jeruzalem prizna kao glavni grad Države Izrael. No, taj je potez katastrofalan za mir u regiji, kao i mirovni sporazum koji nastoje postići Izrael i Palestinci s okupiranih područja. Naime, pitanje grada Jeruzalema trebalo je biti dio završnih odredbi mirovnog sporazuma između Izraela i Palestinaca (Kramer, Dw.com: Preseljenje, 2018).

Potom, 2019., na sastanku u Washingtonu s predsjednikom Izraela – Netanyahuom, Trump je potpisao odluku da SAD priznaje Golansku visoravan kao dio Izraela. Visoravan je bila sirijsko područje do izraelskog osvajanja istog u ratu 1967. Američka odluka uistinu je „opasan presedan... jer legalizira nasilnu promjenu granica među državama“. G. 1981. VSUN-a je jednoglasno prihvatilo rezoluciju koja utvrđuje da „odluka Izraela da uspostavlja svoje zakone, jurisdikciju i upravu na okupiranoj sirijskoj Golanskoj visoravni nije važeća i nema međunarodnu pravnu snagu“ (Pfeffer, Haaretz.com: Analysis, 2019).

Sljedeći diplomatski udarac Siriji i Iranu iz Amerike došao je 2020. Tada su se u Bijeloj kući sastali Trump i Netanyahu s ministrima vanjskih poslova Bahreina i UAE, te su pritom arapski predstavnici potpisali s Izraelom ugovor o uspostavi diplomatskih odnosa. Ovim činom navedene države priznaju Izraelu pravo na postojanje te su se *de facto* odrekle borbe za 'palestinsko pitanje'. Sporazum ne donosi normalizaciju, niti mir u regiju, već potiče kršenje ljudskih prava, potiče rat u državama poput Jemena (Lotze, Afsc.org, 2020).

5.6. Uništenje Sirije za interese Izraela

E-mail H. Clinton samo daje potvrdu da je Obamina administracija zagovarala rat u Siriji „kako bi se ravnoteža snaga u regiji očuvala u korist Izraela“, a rat je „najbolji način da se pomogne“ Izraelu. Naime, kada bi Iran stekao nuklearno oružje to bi rezultiralo neizvjesnom nuklearnom ravnotežom jer Izrael više ne bi smio vršiti napade na Siriju. Teheranu bi tako bilo lakše preko saveznika u Siriji i preko Hezbolaha napadati Izrael, jer će iransko nuklearno oružje biti faktor odvratanja (kao i izraelsko nuklearno oružje od većeg napada na Izrael) (WikiLeaks: Hillary C., 2015).

Clinton navodi i kako je Izrael već odlučio napasti Iran, ali pregovori s Iranom stalno odgađaju izraelski vojni plan. U mailovima piše i kako je izraelski plan prvo svrgnuti Asada

kako bi Iran izgubio mogućnost vršenja napada na Izrael, te bi se tada mogao provesti vojni napad na Iran uz pomoć SAD-a. Pritom Iran ne bi imao kako vojno odgovoriti Izraelu. Clinton usto poziva američku administraciju da surađuje sa zemljama Bliskog istoka kako bi obučavale na svom teritoriju pobunjeničke snage koje treba poslati u Siriju (WikiLeaks: Hillary C., 2015).

5.6.1. Yinanov plan iz 1982. – Strategija za Izrael

S izlikom rušenja diktatura i demokratizacije, uništavane su cijele države. To je činjeno namjerno, jer američke i druge savezničke obavještajne službe imale su i obavještajnih kapaciteta i mogućnost uklanjanja diktatora koji im smetaju, bez da iniciraju etničke i sektaške sukobe i ratom razore cijele zemlje. Ali, željeli su – „ne samo ukloniti, nego i potpuno razoriti arapske države koje su se otvoreno i uporno protivile izraelskoj“ vanjskoj i unutarnjoj politici (Stefanov, Geopolitika: Mir za Izrael, 2020).

'Yinanov plan' iz 1982. javno je objavljen kao studija pod naslovom „Strategija za Izrael tijekom 80-ih godina“ u publikaciji koju izdaje Svjetska cionistička organizacija u Jeruzalemu. Oded Yinon je bio visoko rangirani službenik izraelskog ministarstva vanjskih poslova, navodno i jedan od savjetnika izraelskog predsjednika A. Šarona (Stefanov, Geopolitika: Mir za Izrael, 2020; Ucp.ca, 2015: 209; u Yinon, Kivunim, 1982).

U studiji predlaže nekoliko izrazito zabrinjavajućih viđenja regije u budućnosti - za današnje stanje na Bliskom istoku gotovo proročanskih promišljanja o izraelskom susjedstvu, koja su nikada bliže ostvarenju. Međutim, ostaje nejasno je li izraelska vojna i politička elita prihvatila tu studiju, premda postoji više izjava izrazito visokih vojnih dužnosnika, koji gotovo da citiraju Yinanov plan; njegove polazišne misli i konačne ciljeve.

Yinanov plan zalaže se za formiranje 'Velikog Izraela', što je druga stepenica plana, prva je Plan Dalet, koji je obznanjen još 1940-ih. Yinanov plan zahtijeva ostvarenje dvije premise: prvo - da bi osigurao svoj opstanak Izrael mora postati regionalna sila, a da bi to postigao – druga premisa podrazumijeva potpunu dekompoziciju gotovo svih postojećih arapskih država, poput Sirije, te njihovo komadanje na male, beznačajne i slabe državice (Kasapović, 2016: 271; Shahak, Globalresearch.ca: Greater Israel, 2013).

U vezi same Sirije, Plan previđa da će se „Sirija raspasti u skladu sa svojom etničkom i vjerskom strukturom. Tako da će nastati šijitska alavitska država uz obalu,

sunitska država oko Alepa i druga sunitska država oko Damaska, i Druzi će uspostaviti svoju državu (Shahak, Globalresearch.ca: Greater Israel, 2013; Stefanov, Geopolitika: Mir za Izrael, 2020; Ucp.ca, 2015: 213; u Yinon, 1982).

Izraelski visokorangirani vojni dužnosnici više su puta javno govorili o izraelskim vanjskopolitičkim planovima i predviđanjima koji se poklapaju s Yinanovim planom, bez njegova izričita spominjanja. Dugogodišnji direktor izraelske vojno-obavještajne agencije, ujedno i bivši načelnik glavnog stožera Izraela (tada ministar obrane), u intervjuu je potpuno otvoreno rekao: „Granice na Bliskom istoku apsolutno će se mijenjati... jer sirijski predsjednik Bašar Al Asad više nije u mogućnosti ujediniti svoju zemlju“. Prema ministru „Libija, Sirija i Irak umjetne državne tvorevine i mi danas svjedočimo njihovom kolapsu“ (Stefanov, Geopolitika: Mir za Izrael, 2020; Ucp.ca, 2015: 209-210; u Yinon, 1982).

„Teritoriji koje je Izrael stekao ratom... pod njegovom su stvarnom vlašću već desetljećima - čin držanja teritorija“, s vremenom je dobio pravne attribute pod zakonima Izraela. Želja jest komadanje Sirije i njen potpuni nestanak kao subjekta međunarodnog prava. Tako Izrael može zadržati sirijski teritorij okupiran 1967. „Ako ne postoji Sirija ne postoji više ni spor oko crte razgraničenja“. Izrael je tijekom višegodišnjih bliskoistočnih američkih intervencija izgubio sve najopasnije arapske rivale (Stefanov, Geopolitika: Mir za Izrael, 2020; Ucp.ca, 2015: 214; u Yinon, 1982).

5.6.2. Plan D – Dalet

Kada je Opća skupština UN-a 1947. donijela Rezoluciju 181. kojom je prihvaćeno da se Palestina podijeli na dvije države, Židovi prihvaćaju podjelu iako nisu zadovoljni granicama. No, smatrali su kako pitanje granica nije u konačnici riješeno. Podjela Palestine prema UN-u „smatrana je samo prvim korakom na putu ka židovskoj državi u cijeloj Palestini, uključujući Transjordan, Golansku visoravan i južni Libanon“ (Kasapović, 2016: 270-271).

Poseban problem Židovi su vidjeli u velikom broju Arapa (400.000) zaostalih unutar granica Izraela zbog stava da ugrožavaju nacionalnu prirodu židovske države. „Mnogi povjesničari smatraju da je to bio bitan uzrok politike protjerivanja Arapa u (ratovima) s područja Izraela... koja je artikulirana u Plan Dalet ili Planu D“ (Kasapović, 2016: 271).

Razlog zašto je arapsko stanovništvo masovno bježalo bile su izraelske akcije koje su nastojale napraviti što više materijalne štete i straha među arapskim stanovništvom (vršeći zasjede vozila, nasilnim postupanjem prema navodnim sumnjivcima za napade na Židove, vršeći racije u javnom prijevozu, klubovima i kafićima, otmicama, uništavanjem imovine). Naime, za svaki napad koji bi na izraelske snage počinio neki Arap, Izraelci su odgovarali širokom lepezom sredstava psihološkog zastrašivanja protiv nevinog arapskog stanovništva. Bio je to dio plana koji je prethodio Planu D, zvan – Plan C (Khalidi, 1988: 21-23).

Prema izraelskim izvorima iz Palestine je otišlo više od 500.000 Arapa. Po podacima UN-a više od 700.000, prema palestinskim izvorima milijun ljudi. Procjene govore da je protjerana polovica arapskog stanovništva s području Izraela i razoreno oko 500 arapskih naselja. Na njihovim mjestima podignuti su nova naselja za milijune europskih Židova koji će nakon toga useljavati u zemlju (Kasapović, 2016: 272; prema Morris, 1987: 155, 298).

Plan Dalet, naziv je skrojen prije osnutka Države Izrael, u travnju 1948. Istaknuti Židovi i vođe cionističkog pokreta^{53,54} još su početkom 1930-ih razmjenjivali pisma u kojima stoji kako pri osnutku države, Britanci trebaju Arape preseliti na područje Transjordana. Britansko Peelovo izvješće iz 1937. poziva na „podjelu Palestine na dvije države“ i posljedičnu 'razmjenu' stanovništva, a potom je američki predsjednik H. Hoover 1945. predložio da se arapski Palestinci presele u Irak. Potom je i UN 1947. donio duboko nepravednu Rezoluciju 181. koja je stvorila još jedan novi problem – da u židovskoj državi živi jednak broj Arapa i Židova (Khalidi, 1988: 8, 11, 13). Kao što je vidljivo, izraelsko vodstvo taj problem odlučilo je riješiti.

Izraelski Plan D je bitan jer baca novo svjetlo na pozadinu arapske vojne intervencije (dakle i sirijsku, jer je ona sudjelovala u svakom arapsko-izraelskom ratu) i njene posljedice u vidu izraelskih teritorijalnih osvajanja (Khalidi, 1988: 8-9). Iz navedenoga je vidljivo da u izraelskoj političkoj misli postoji snažan moment za stjecanjem novog teritorija. Osobito kada isti, poput Golanske visoravni, donosi sa sobom niz prednosti, u ratu i u miru. Vidljivo je također kako Izrael nastoji steći gotovo cjelokupni palestinski teritorij, a SAD tu politiku

⁵³ Unutar cionističkog pokreta postoje razne političke struje, a najsnažnije su lijevi i desni cionizam. Prvi se zalažu za dogovore s Palestincima, dok se drugi zalažu za što etnički čišću državu-naciju (Kasapović, 2010: 36-37; Khalidi, 1988: 11-12).

⁵⁴ Cion je naziv brda kraj Jeruzalema. Cionizam nastao je kao židovski nacionalizam, a razlikovao se u tome što je artikulirao interese naroda koji nema državu. Glavni cilj pokreta bio je osnutak židovske države. Inače, u trenutku održavanja cionističkog kongresa u Baselu (kraj 19.st.), u Palestini je živjelo pola milijuna Arapa i 50.000 Židova i Arapi su posjedovali 99% zemlje (Kasapović, 2010: 32-35).

ohrabruje formalizirajući izraelske unilateralne odluke. Plan Dalet dio je šire strategije Izraela da sekuritizira svoju zemlju na barem tri načina:

- a) na vanjskopolitičkom planu - slabljenjem drugih država (Yinanov plan),
- b) mješavinom vanjskopolitičke i unutarnjopolitičke strategije – stjecanjem teritorija koji jamči stratešku dubinu za ofenzivne i obrambene akcije (Plan Dalet),
- c) sredstvima odvrćanja (Samsonova opcija)

5.6.3. Samsonova opcija

Direktor CIA-e je 1968. obavijestio predsjednika Johnsona da je Izrael stekao nuklearnu moć, na što mu je Johnson rekao da poduzme sve kako niti jednome ministru u administraciji ne bi bili pokazani dokazi o tome jer bi tada Vlada SAD-a morala djelovati protiv Izraela (Mearsheimer, Walt, 2008: 51, 53-54).

Smatra se da je Izrael razvio svoja prva tri komada nuklearnog oružja tijekom Šestodnevnog rata 1967. U ratu 1973. arapske snage su došle do informacije da je premijerka Golda Meir dopustila primjenu nuklearnog oružja. Potom je izraelski veleposlanik izvijestio o tome američkog predsjednika Nixona, koji je Izraelcima uveo zabranu leta i korištenja nuklearnog oružja (Obućina, Advance.hr: Samsonova opcija, 2017).

„Kada su arapske zemlje pokušale staviti na dnevni red pitanje izraelskog nuklearnog arsenala... Washington je krenuo u akciju kako bi spriječio u stavljanju tog pitanja na dnevni red“. IAEA ništa ne poduzima u vezi izraelskog nuklearnog naoružanja zbog velikog utjecaja Washingtona na tu agenciju. Budući da „Izrael nije potpisnik Povelje o neproliferaciji nuklearnog oružja“, on nema niti obveza u skladu s njom, te IAEA - Međunarodna agencija za atomsku energiju, ne smije niti poslati inspekciju (Obućina, Advance.hr: Samsonova opcija, 2017/Velika eskalacija, 2021; Mearsheimer, Walt, 2008: 58-59).

U slučaju nuklearnog rata „Izrael ima opasnu strategiju masovne odmazde pod nazivom Samsonova opcija“. Radi se o posljednjem koraku izraelske vojske, ukoliko bi izraelska vlada smatrala da je poraz izraelske vojske neminovan. Izrael jednostavno ne želi izgubiti niti jedan rat (Obućina, Advance.hr: Samsonova opcija, 2017).

Prema CIA-inim dokumentima, Izrael razvija i kemijske agense još od 1973. (IV. arapsko-izraelskog rata). CIA-ina saznanja govore i kako su tipovi kemijskog oružja koje je

Izrael razvio (sarin i plin plikavac) pronađeni i u Siriji kod pobunjenika. S druge strane, sirijsko rezerve kemijskog oružja, njih oko 1.000 t, služile su kao sredstvo odvratanja od izraelskih napada i morale su biti uništene pod prijetnjom intervencije SAD-a i saveznika. Izrael nikada nije ratificirao Konvenciju o kemijskom naoružanju (CWC), dok je Sirija to učinila 2013. (RT.com: Israel Stockpiled, 2013).

5.7. Bijele kacige

U kontekstu sirijskog rata djelovala je organizacija pod nazivom Bijele kacige (punog naziva Sirijska civilna zaštita/obrana). Narativ njihovih pristaša sa Zapada i zemalja Zaljeva, ističe da je riječ „o civilnoj organizaciji koja se na ratom zahvaćenim prostorima bavi... spašavanjem ranjenih civila“. Pravi prikaz onoga što Bijele kacige jesu - nije onaj koji se godinama prikazivao kroz medijsko izvještavanje. Dakako, nije u potpunosti točan niti narativ koji su promovirali njihovi oponenti, a koji su podjednako pretjerivali. Naime, ondje je bilo i nemilitanata i sirijskih državljana – onih koji su doista željeli pomagati unesrećenima. Nisu niti sve njihove akcije spašavanja rađene kako bi se ocrnilo sirijsku državu. Ondje su bili ljudi koji se nisu nikome drugome, na području koje drže militanti, nisu mogli obratiti za pomoć osim Bijelim kacigama (Marjanović, Advance.hr: Tko su Bijele, 2018).

„Bijele kacige nemaju nikakve veze sa sirijskom državom - sirijska država ima svoju organizaciju za spašavanje koja se također zove Sirijska civilna obrana“. Dok su Bijele kacige financirali, organizirali i opremali neprijatelji režima Asad. Brojne legitimne međunarodne humanitarne organizacije željele su pomoći sirijskom narodu, te humanitarne organizacije trebale su svu raspoloživu pomoć, no, najčešće su dobile premalo sredstava. One se ne mogu niti usporediti sa financiranjem od oko \$130 mil., koliko je dobila organizacija Bijelih kaciga (Marjanović, Advance.hr: Tko su Bijele, 2018).

Sirijski građani nisu osnovali Bijele kacige. Začetak Bijelih kaciga ide od proljeća 2013. kada se u Istanbulu sastaju SNC i J. Le Mesurier - nekadašnji vojni dužnosnik VB kojega se povezivalo s raznim tajnim zadaćama u većini ratova gdje se NATO uplitao, pa i na prostoru Jugoslavije. Isti je bio poveznica zapadnih obavještajnih agencija s predstavnicima SNC-a. Bijele kacige su službeno osnovane u jesen 2014., a do 2016. već je imala oko 3000 članova. Članstvo za njihove timove regrutirano je od strane SNC-a (pripadnika oružane oporbe) za rad na tzv. 'oslobođenim prostorima' Sirije (odn. pod kontrolom pobunjenika)

(Marjanović, Advance.hr: Tko su Bijele, 2018; Gornall, The National: The White, 2016; Erickson, Washingtonpost.com: After Oscar, 2017).

Neposredno nakon toga, gotovo svi vodeći zapadni mediji su bez imalo kritike pokrivali njihove operacije. Iako je bilo i medija koji su ukazivali na koliziju između humanitarnog djelovanja i pomaganja na strani pobunjenika. Ti su izvještaji od strane najvećih medija i zapadnih vlada odbacivani kao proasadorska propaganda. G. 2016. britanska produkcija snimila je propagandni dokumentarni film "*The White Helmets*" koji je, sasvim očekivano, dobio Oscar. Organizacija je nominirana i za nobelovu nagradu za mir. No, činjenici jest, da se prilikom posjete njihove službene internet stranice, nalazila peticija gdje se posjetitelje potiče da daju svoj potpis za uspostavu zone zabrane leta u Siriji (što je direktno kršenje međunarodnog prava - zapravo: govorimo o poticanju na stranu vojnu agresiju na Siriju) (Marjanović, Advance.hr: Tko su Bijele, 2018; Erickson, Washingtonpost.com: After Oscar, 2017).

Ta kampanja započeta je u trenutku dok je sirijska vojska preuzimala inicijativu u Alepu. Iz grada Dume (u Istočnoj Ghouti) plasirana je priča o spašavanju dječaka H. Diaba. Tada je skupina ljudi na ulici počela vikati civilima da bježe u bolnicu gdje su tog dječaka uhvatili, počeli polijevati vodom, iako uopće nije bio ugrožena zdravlja, a sve su snimali pripadnici Bijelih kaciga. Dječak tvrdi da su mu isti ponudili hranu u zamjenu za sudjelovanje u snimci. Dječakove riječi potvrdio je njegov otac koji je rekao da nije bilo nikakvog kemijskog napada (Babić, Logično.com: Sirija, 2016; Diab, Večernji.hr: Bijele kacige, 2018).

Kada su osnovane Bijele kacige, nastaje i nekoliko PR agencija koje su imale zadatak organizirati distribuciju pozitivnog narativa o njima u medijski prostor. Washington ih financirao preko USAID-a, a novac je slant preko kompanije iz Dubaija (za koju je radio Le Mesurier). G. 2018. Trumpova administracija obustavila je financiranje kaciga u sklopu šire obustave financiranja „stabilizacijskih projekata“ u Siriji vrijednih \$200 mil. (Atwood, CBS News.com: U.S. freezes, 2018; McVeigh, The Guardian.com: UK, 2018; Marjanović, Advance.hr: Tko su Bijele, 2018).

Snimka na kojoj se vidi kako pripadnici Bijelih kaciga uklanjaju tijelo muškarca nakon što su ga pogubili militanti natjerala je kritičare da optuže skupinu za pomaganje u smaknućima. Vođa Bijelih kaciga rekao je kako su to „izolirani incidenti“ i da nisu reprezentativni (O'Connor, Newsweek.com: Syria's White, 2017).

Medijske kampanje u vezi kaciga su poprilično profesionalne, milijuni su potrošeni promociju, iako je taj novac mogao ići za humanitarnu pomoć. „Bijele kacige aktivno su radile na plasiranju lažnog materijala koji navodno prikazuje žrtve kemijskih napada, kako bi se, potaknula strana vojna intervencija“ u Siriji. U konačnici, na mnoga pitanja, trebali su dati odgovore članovi kaciga. No, njihovi sponzori pokrenuli su operaciju izvlačenja kaciga iz Sirije - jer je to zatražio SAD (Marjanović, Advance.hr: Tko su Bijele, 2018).

Zapad je rekao kako se Bijele kacige „mora spasiti da ih sirijska vojska ne bi pobila“. Sirijska vojska 2018. doista jest oslobađala jugozapad zemlje. No, zašto bi sirijski režim prijetio kacigama ako su se samo bavili humanitarnim radom? Istina je takva da se nisu bavili samo humanitarnim radom, ali niti to nije bila realna opasnost po Bijele kacige jer je sirijska vlada i naoružanim pobunjenicima ponudila „amnestiju i integraciju u društvo pod uvjetom da polože oružje - to je jedini način da se ovaj rat završi“, u suprotnom će trajati još godinama (Marjanović, Advance.hr: Tko su Bijele, 2018).

Izraelska vojska je objavila da je evakuirala članove jedne sirijske građanske organizacije i njihovih obitelji na zahtjev SAD-a i nekoliko europskih država. Nisu objavili ime grupe, ali je Jordansko ministarstvo vanjskih poslova objavilo kako se radi o prebacivanju više od 800 članova kaciga. Izrael je izjavio kako bi sirijska vlada trebala procesuirati iste zbog izvještaja o njihovoj uključenosti u napade kemijskim otrovima i suradnje s teroristima. Tijekom navedene evakuacije pripadnika Bijelih kaciga, i civili su pokušali ući u Izrael, no, oni su se morali vratiti u Siriju. Izraelski ministar obrane rekao je da „neće primiti niti jednog izbjeglicu iz Sirije“ (Marjanović, Advance.hr: Tko su Bijele, 2018; ABNA, Bijele kacige, 2018).

5.8. Primjena i uništenje kemijskog oružja

Od početka kemijskih incidenata, dok inspektorima UN-a još nije bio dozvoljen dolazak - informacije s terena prikupljali su novinari od očevidaca i obavještajne agencije drugih država - od ruskih do američkih, svaka od drukčijih izvora i sa drukčijim zaključcima. U svakome slučaju radilo se o ratnom zločinu prema Ženevskoj konvenciji i Konvenciji o kemijskom naoružanju (CWC, 1997.) (Brooks, et al, 2018: 3; Trapp, 2017: 365-366).

Kada je UN-ova Organizacija za prohibiciju kemijskog naoružanja (OPCW) sa sirijskom vladom dogovorila posjete određenim lokacijama 21.8.2013. - isti dan izveden je još jedan napad u Ghouti, prilikom čega je prema raznim procjenama smrtno stradalo od 350 do 1500 ljudi. UN-ovi istražitelji utvrđuju korištenje otrova sarina⁵⁵, ali nisu utvrdili tko ga je koristio. Nakon tog događaja Sirija se odlučila odreći kemijskog oružja, njegove proizvodnje (te predati isto na uništenje), a najbitniji proizvodni dijelovi odmah su oštećeni od strane UN inspektora. Inspektori OPCW-a su unutar nekoliko dana popisali sve zalihe oružja i predvidjeli plan uništenja za 1290 t kemikalija i oko 1200 komada municije (Trapp, 2017: 366-368; prema UN Mission, 2013: 4; UNODA, 2013: 19-21; Nikitin, 2013: 15-16, 22).

Nakon što su Bijele kacige ustvrdile da je sirijska vlada provela kemijski napad na grad Douma (7.4.2018.), ne čekajući ikakve dokaze i istragu, SAD, VB, Francuska odmah izvede zračna bombardiranja Sirije, te jednoglasno optužuju Bašara da „ubija svoj narod“. „Interni dokument (OPCW-a) procurio je u javnost i riječ je o dokumentu vezanom uz navodni kemijski napad u Siriji, koji otkriva kako su SAD... (i druge države) vršile pritisak na ovu UN organizaciju“. Oglasio se jedan od inspektora, riječ je o znanstveniku iz istražiteljskog tima koji tvrdi da je konačan izvještaj napisao viši menadžment OPCW-a, u suprotnosti s nalazima inspekcije (J.V., Advance.hr: Kemijski napad, 2019; WikiLeaks.org: OPCW Douma, 2019; Marjanović, Advance.hr: Skriveni OPCW, 2019).

Anonimni inspektor predstavio je originalni izvještaj. Zapadni mediji koji se smatraju najutjecajnijima, posve su prešutjeli postojanje originalnog izvještaja o Doumi. U javnost je izašlo izvješće balističkog stručnjaka koji je bio zadužen za inženjerski dio istrage. Tamo piše da su ispitali dva metalna cilindra, za koje su sirijski pobunjenici tvrdili da su napunjeni klorom. Procjenjujući štetu na krovovima objekata na koje su isti bačeni, inspektori su razmotrili hipotezu da su cilindri ispušteni iz helikoptera sirijske vlade - kako su to tvrdili pobunjenici. Svi osim jednog člana tima složili su se u zaključku da postoji veća vjerojatnost

⁵⁵ Istočna Ghouta poljoprivredna je regija koja obuhvaća gradove Ghoutu i Doumu, a nalazi se blizu Damaska. Tek 2018. ulaskom vladinih snaga u područje koje su držali pobunjenici - otkriven je laboratorij u kućnoj radinosti, u kojem vojska nalazi klor. Neki od proizvoda iz laboratorija američke su proizvodnje, a odgovaraju uređajima za koje je Saudijska Arabija objavila javni natječaj. Usto, laboratorij i područje gdje je sve to pronađeno, kontrolirala je pobunjenička skupina koju je podupirala S. Arabija. Skupina je čak priznala da je koristila kemijske agense u ratu. Britanski obavještajci utvrdili su kako je ISIL koristio klor kao oružje na desetke puta. Inače, još 2012. teroristi Al-Nusra fronta osvojili su jedino sirijsko postrojenje za proizvodnju klora, nakon toga u Siriji se klor počeo koristiti kao oružje, te je sirijska vlada pozvala UN na istragu. Iračka i turska vojska pronalazile su također sarin i klor kod pobunjenika unutar svojih država (Islam.ru.: Terrorist Capabilities, 2018).

da su cilindri bili ondje postavljeni ručno (ondje su snage na terenu imali samo pobunjenici) (J.V., Advance.hr: Kemijski napad, 2019; WikiLeaks.org: OPCW Douma, 2019).

Generalni direktor OPCW-a tada je bio turski diplomat, bivši predstavnik Turske u NATO savezu, a šef njegova kabineta je jedan britanski diplomat. Šef kabineta pozvao je nekoliko članova spomenutog istražiteljskog tima u svoj ured. Tamo ih je upoznao sa trojicom američkih dužnosnika za koje istražiteljima nije bilo jasno koje američke agencije predstavljaju. Amerikanci su im rekli da je istina da je sirijski režim izveo napad plinom i da su dva cilindra sadržavala točno 170 kg klora (J.V., Advance.hr: Kemijski napad, 2019; Marjanović, Advance.hr: Skriveni OPCW, 2019; WikiLeaks.org: OPCW Douma, 2019).

Inspektori su napustili ured šefa kabineta, smatrajući da je obraćanje nepoznatih Amerikanaca pritisak na rad ovog UN-ovog tijela, i kršenje načela neovisnosti i nepristranosti OPCW-a. Završno izvješće o Doumi nije dalo kvantitativnu analizu klora u biološkim uzorcima ljudske krvi. Već izvješće navodi da su u krvi nađeni uzorci klora (što je normalno za ljudsku krv). Završni izvještaj OPCW-a „navodi kako... su pronađeni cilindri s 'molekulama klora'. U tom zaključku organizacija se poziva na neimenovane 'strane stručnjake'. Pokazalo se i da postoji uzorak korištenja kemijskog oružja - u trenucima napretka vladinih snaga (J.V., Advance.hr: Kemijski napad, 2019; Marjanović, Advance.hr: Skriveni OPCW, 2019; WikiLeaks.org: OPCW Douma, 2019). Ako je OPCW, toliko bitna agencija UN-a, pod vanjskim pritiskom, to je izuzetno opasno.

„Damask i sirijska vojska nisu imali apsolutno nikakvog povoda izvesti takav napad u trenutku dok nižu pobjede nad militantima i teroristima. Bilo je apsolutno jasno da će takav napad izazvati stranu vojnu intervenciju. Štoviše, danima prije navodnog napada u Doumi, (zapadni) dužnosnici intenzivno su isticali kako će 'korištenje kemijskog oružja rezultirati vojnom odmazdom' “. Kada je do takvog napada konačno došlo, američki bojni brodovi već čekali. Raketni napadi na Siriju nakon napada u Doumi, provedeni su 2 dana prije negoli su OPCW-ovi istražitelji uopće došli na teren. Drugim riječima, požurilo se s vojnim napadom ne čekajući rezultate istrage (Marjanović, Advance.hr: Skriveni OPCW, 2019).

Ono što je UN-ov tim sa sigurnošću uspio ustvrditi da - nakon što je sirijska strana predala kemijsko oružje - kemijske agense (najčešće klor) nastavile su koristiti, postoje mnogobrojni dokazi, pobunjeničke snage. Stoga su Rusija i Kina blokirale svaki pokušaj osude sirijske vlade za napade unutar VSUN-a. Izvješća govore o čak 300 izdvojena kemijska

napada, od čega ih je 200 počinjeno klorom. Što se tiče navodne primjene sarina od strane sirijske vlade, koristiti sarin star godinama nije moguće zbog činjenice da kvaliteta istoga pada rapidno nakon njegove proizvodnje. Usto, OPCW je potvrdio kako je Sirija ispunila sve obveze prema Rezoluciji VSUN-a 2118., te kemijsko oružje nema gdje i kako proizvesti (Brooks, et al., 2018: 3-5; Trapp, 2017: 372; Lombardo, Npr.org: More than 300, 2019; al-Maghafi, Bbc.com: How chemical, 2018).

6. DANAŠNJE STANJE U SIRIJI

6.1. Posljedice građanskog rata i humanitarna kriza

UNICEF u izvješću (2021: 1) navodi kako unutar Sirije živi 6,2 mil. sirijskih izbjeglica (što je poboljšanje u odnosu na prethodnu godinu kada ih je bilo 6,7 mil.), a kako čak 13,5 mil. Sirijaca (više od pola stanovništva) u Siriji treba neki vid humanitarne pomoći.

Vijeće za ljudska prava UN-a (2021: 6, 11-13) navodi da se najviše sirijskih izbjeglica u inozemstvu nalazi u Turskoj, Libanonu, Jordanu, Iraku i Egiptu, a ukupno ih je više od 7 mil. Od toga 3-4 mil. u Turskoj (što je 15% svjetske izbjegličke populacije i više od 50% svih sirijskih izbjeglica u inozemstvu) (UNHCR, 2020: 8, 14, 17, UNFPA, 2019: 7).

UNFPA (Populacijski fond UN-a, 2019: 8) i ostali procjenjuju da je u Libanonu čak milijun, Jordanu - pola milijuna, Iraku – četvrt milijuna, Egiptu – oko 130.000 (Temizer, Anadolu.com: Sirijski izbjeglice, 2019; Tadić, et al, 2016: 16-17, 21).

Vijeće za ljudska prava UN-a (2021: 7-8, 11-13) optužuje i sirijsku vojsku, ali i SAD i saveznike da su vršili masovna i neselektivna bombardiranja u naseljima uzrokujući prekomjerne civilne žrtve. Bilježe se i mnogi slučajevi gdje provladine i pobunjeničke snage muče ratne zarobljenike, slučajevi gdje suprotstavljene snage međusobno onemogućuju distribuciju humanitarne pomoći civilnom stanovništvu na području koje nastoje opkoliti i zauzeti. S tih je područja stanovništvu bilo zabranjeno i napuštanje mjesta ratnih zbivanja jer su korišteni kao ljudski štiti. ISIL je optužen za sistemsku diskriminaciju ženskog spola uz legalizirana silovanja, korištenje seksualnog roblja (djece s navršenih 9 godina) - kao vid službene politike. Sve to UN-ovo Vijeće karakterizira kao ratne zločine.

Prema Svjetskoj banci (2017.) 60% Sirijaca je živjelo u ekstremnom siromaštvu. Dok je prema podacima UNICEF-a i Crvenog križa već 2018. - 70% Sirijaca živjelo u ekstremnom

siromaštvu. Ukupni pad sirijskog BDP-a iznosi čak 60%. Milijun Sirijaca ima teške emocionalne teškoće (4% populacije), dok još 5 milijuna ima nešto blaže emocionalne poteškoće (20% populacije). Međutim, u ratom teško pogođenim mjestima čak preko 90% stanovništva pati od PTSP-a (OSUN-Vijeće, 2021: 9-10; ICRC.org, 2019: 865, 930).

Nadalje, do 40% stambenog fonda je uništeno i oštećeno - 2,4 mil. stambenih jedinica za čiju obnovu treba uložiti \$300 mlrd. Napadnuto je više od tisuću škola te zdravstvenih ustanova: ukupno „40% škola je uništeno“, kao i oko 50% zdravstvenih ustanova. Dok je prije rata Sirija imala jedan od najboljih zdravstvenih sustava na Bliskom istoku, sada je izgubila gotovo 40% zdravstvenih radnika što je situacija bez presedana u svijetu (OSUN-Vijeće, 2021: 10; Overton, OCHA: Syria, 2019; Alkhaled, Dw.com: Svakodnevnica u Siriji, 2018; Gisotti, Vatican.va: Sirija, 2020; Ibrahim, Al Akhbar.com: The losses, 2017).

Šteta na materijalnoj kulturnoj svjetskoj baštini, poput ostataka grada Palmire i staroga grada u Alepu, je neprocjenjiva. Šteta je počinjena i nad mnogim drugim arheološkim nalazištima, njih više stotina. Štoviše, govori se kako je nad kulturnim dobrima u Siriji počinjen kulturocid (ICRC.org, 2019: 867, 942).

UN je infrastrukturnu štetu nanесenu ratom u Siriji do 2018. procijenio na 120 milijardi dolara. Za 96% pada proizvodnja nafte (sa predratnih 400.000 barela dnevno - na 14.000 u 2014.), dok oko 3/4 naftnih izvora kontroliraju pobunjenici. Prodaja nafte postala je jedan od najvećih izvora prihoda za terorističke skupine (najviše ISIL), donoseći im oko \$40 mil. zarade mjesečno. Sirijska naftna polja potom su pretrpjela znatnu štetu uslijed američkih zračnih napada, a militanti ISIL-a su uništili velik dio naftne infrastrukture kad je postalo očito da će naftna polja pripasti kurdskim snagama (SDF) na sjeveroistoku Sirije (Overton, OCHA: Syria, 2019; Energetika.com: Sirija, 2014; Okić, Express.hr, 2019).

Procjene Crvenog križa (2019: 928) govore kako je gotovo 70% sirijskih industrijskih kapaciteta uništeno. Ukupna ratna šteta (troškovi obnove, gubici prihoda i posljedičnog pada BDP-a) iznose oko nevjerojatnih \$1,2 trilijuna! (Ibrahim, Al Akhbar.com: The losses, 2017).

Naime, utvrđeno je kako konvoji s cisternama s rasutim teretom, u pratnji američke vojske, ukradeno žito i naftu iz Sirije prevoze u susjedni Irak. Čak 40% ukupne populacije Sirije nema dovoljno sredstava za hranu zbog poskupljenja iste. Cijena prosječne potrošačke

košarice⁵⁶ u Siriji znatno je porasla za 247% u godinu dana. Dok je sirijska nacionalna valuta izgubila 90% svoje vrijednosti (Sheiko, Aawsat.com: Syria, 2021).

Do 2013. godine u sukobima je ubijeno od 70.000 do 90.000 ljudi, do 2015. sukob je prouzročio smrt oko 250.000 ljudi, do 2016. smrt oko 470.000 ljudi. Prema podacima UNICEF-a i Crvenog križa, mjesečno je u ratnim stradanjima ranjeno oko 30.000 ljudi tvoreći ukupno brojku od 1,5 milijuna ljudi s trajnim hendikepom (ARK Group.com, 2016: 12; Bbc.com: Syria, 2016; ICRC.org, 2019: 865).

Prema Agiću (Aljazeera.net, 2018.) „Arapsko proljeće donijelo je (samo) bijedu“ jer je „arapski svijet razoren više nego što je bio ikada unazad 100 godina“.

Okolnosti su dovele su i do vrlo nehumanog postupanja prema sirijskim izbjeglicama izvan zemlje. Vlade država koje se suočavaju s izbjegličkom krizom, izbjeglicama ograničavaju njihova prava. Ne postoje jasne smjernice vezane uz postupanje sa sirijskim izbjeglicama što dovodi do različitih državnih pristupa ovom problemu - zbog sigurnosnih razloga države pokušavaju u potpunosti ograničiti protok izbjeglica na svom teritoriju (poput Mađarske). Prethodno otvorene granice prema srednjoj i sjevernoj Europi stavljene su pod strogu kontrolu ili su zatvorene (Tadić, et al, 2016: 15).

6.2. Međunarodno pravo

Prema Povelji UN-a, UN može poduzeti akciju ili ovlastiti jednu ili više država članica ili drugu međunarodnu organizaciju, na poduzimanje angažmana. U protivnom - u slučaju uporabe nelegalne sile, govorimo o ratnoj okupaciji. „Djelovanje u slučaju prijetnje miru, narušavanja mira i čina agresije, (temelje se) na sporazumu država“ (poput sporazuma Sirije i Rusije) „i rezolucijama Vijeća sigurnosti, podržanih rezolucijama Opće skupštine, bilo prema odredbama glave VI. Mirno rješavanje sporova“, ili glave VII. Povelje UN-a (Krakić, 2010: 1069).

Dakle, „Organizacija i njezini članovi djeluju u skladu s ovim načelima“:

„4. Članovi se u svojim međunarodnim odnosima suzdržavaju od prijetnje silom ili upotrebe sile koje su uperene protiv teritorijalne cjelovitosti ili političke nezavisnosti bilo koje države“.

⁵⁶ Prosječna potrošačka košarica definirana je kao skup suhe i trajne hrane koja je ekvivalenta 2,060 kalorija po danu po osobi za obitelj od 5 članova te im je dostatna za mjesec dana. U nju ulaze: 37 kg kruha, 19 kg riže, 19 kg leće, 5 kg šećera, 7 L ulja (UNICEF, 2021: 3).

„7. Ništa u ovoj Povelji ne ovlašćuje Ujedinjene narode da se miješaju u poslove koji po svojoj biti spadaju u unutrašnju nadležnost države“ (Krakić, 2010: 1070).

Odredbama glave VI. Povelje (Mirno rješavanje sporova) „stranke svakog spora kojeg bi nastavljanje moglo dovesti u opasnost održavanje međunarodnog mira i sigurnosti - moraju prije svega tražiti rješenje (pomoću pregovora), posredovanja, mirenja, arbitraže, sudskog (rješenja), obraćanja regionalnim ustanovama, sporazumima ili pomoću drugih mirnih sredstava prema vlastitom izboru“ (Krakić, 2010: 1070).

Članak 39. Povelje glasi: „Vijeće sigurnosti utvrđuje postojanje svake prijetnje miru, narušavanja mira, ili čina agresije (te) daje preporuke ili odlučuje koje će se mjere poduzeti... radi održavanja ili uspostavljanja međunarodnog mira i sigurnosti“ (Krakić, 2010: 1071).

Članak 51. glasi kako „ništa u Povelji ne dira... pravo samoobrane u slučaju oružanog napada na člana Ujedinjenih naroda, sve dok Vijeće sigurnosti ne poduzme mjere potrebne za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti“. Tako pravo na samoobranu ima karakter izuzetka od apsolutne zabrane rata, jer Članak 2. točka 4. Povelje izričito govori da je napadački rat zabranjen. Iz toga proizlazi da je pravo na samoobranu i dužnost svake države prema međunarodnom pravnom poretku. Napadnuta država biti će u situaciji da se odupre agresoru, pa će od snage njene obrane zavisiti da li će napadač uspjeti nadjačati međunarodni red. To znači da sama napadnuta država ima zadatak „u očuvanju međunarodnog mira i sigurnosti“, pogotovo ako dođe do paralize mehanizama UN-a. Suvremeni međunarodni poredak usto nalaže da je dužnost svake države članice UN-a da pruži pomoć svakoj drugoj ilegalno napadnutoj državi (Mvep.hr: Tekst Povelje, 1994; Kuzmanović, 1987: 285). Prema tome, kako intervencija u Siriji nema odobrenje VSUN-a, nit OSUN-a, već je riječ o ilegalnoj vojnoj okupaciji - Sirija ima pravo na samoobranu.

6.3. Sirija kao studija slučaja danas

Unatoč strašnom vanjskom pritisku da Asad ode, cilj neće biti postignut. Štoviše, na izborima 2021. Bašar je osvojio četvrti sedmogodišnji mandat (od promjene Ustava tek drugi) s oko 90% glasova i odazivom birača od 78%. Imao je i dvojicu protukandidata. Iako izbori nisu bili održani u skladu s Rezolucijom VSUN-a - trebali su biti održani pod nadzorom UN-ovih promatrača, te na izborima nisu mogli sudjelovati birači koji žive na pobunjeničkim područjima i područjima pod nadzorom Kurda na sjeveroistoku i sjeverozapadu zemlje

(procjenjuje da ondje živi ukupno 8 milijuna ljudi - misleći na sve građane; punoljetne i maloljetne) (Khair El-Din, 2012: 196; Radio Slobodna Europa.com, U Siriji, 2021). Pa ipak, velika izlaznost i dominantna pobjeda nad drugim kandidatima služe kao potvrda tome tko je pobjednik rata i koga narod podržava, što Zapadu onemogućuje da ospori legitimnost Bašara Al Asada.

Vanjsko uplitanje u unutarnje stvari Sirije i vanjska podrška pobunjeničkim grupama - ne znače da će isti imati ikakav utjecaj na konačan ishod oko pitanja tko će vladati Sirijom. Tako niti utjecaj vanjskih silnica nije mogao u potpunosti kontrolirati ishod cijelog Arapskog proljeća u svim pogođenim zemljama. Međunarodna scena nije pod isključivim utjecajem SAD-a i saveznika. Za Zapad je taktika utjecaja na Siriju trebala biti kroz podršku neovisnoj trećoj strani odanoj mirnoj tranziciji vlasti, a koja bi dobila podršku i sirijskih saveznika, i trenutne sirijske vlasti, i zaljevskih zemalja. S druge strane, Zapad je počinio grešku zauzevši stav s pozicije sile da „Asad mora otići“ (Khair El-Din, 2012: 192, 195-196).

„S obzirom na sastav zaraćenih strana i na njihove sponzore, rat u Siriji može biti (završen) jedino općom mirovnom konferencijom, a ne pobjedom, tj. vojnom prevlasti jedne strane“. Uvjeti za takvo što su: definiranje oporbene platforme nesklone oružanom rješenju i odgovarajuća rezolucija VSUN-a o Siriji koja će stvoriti preduvjete za pregovore i za mirovni sporazum vlasti (s Asadom ili bez) s oporbom (Kurdima i ostalima), i na kraju omogućiti svima njima zajednički obračun s ISIL-om i svim radikalnim skupinama koje odbijaju mirovni sporazum. Potrebna je „kopnena vojna operacija u Siriji, u kojoj ne smiju sudjelovati snage“ NATO-a, niti RF jer to može biti viđeno kao „rat kršćana protiv muslimana“. Stoga Sirija danas provodi taj dio operacije (Tadić et al, 2016: 20-21).

7. ZAKLJUČAK

U ovom radu odgovoreno je na istraživačko pitanje da je Sirija oduvijek bila strateški važno područje na međunarodnoj razini. Iz navedenog razloga brojne su države tijekom povijesti nastojale imati kontrolu nad tim područjem.

Sirija je nakon osmanske uprave, ubrzo došla pod francuski mandat i pod njim je bila sve do 1946. Sirijsku politiku su od stjecanja neovisnosti do kasnih šezdesetih godina prošlog stoljeća obilježili brojni nemiri. Sirija se već 1948. godine uključila u prvi arapsko-izraelski rat s novostvorenom Državom Izrael.

Sirijom je do 2000. godine vladao Hafez Al Asad čija je vladavina obilježena brojnim unutarnjim i vanjskim sukobima - s Izraelom i intervencijom u Libanonu. To su vrijeme obilježili i sukobi između Sirije i Izraela u kojima je Sirija izgubila dio svojeg teritorija, te je otada nastojala isti vratiti. Nijedni mirovni pregovori s Izraelom nisu doveli do rezultata, a stanje je eskaliralo kada je SAD službeno podržao Izrael u okupaciji sirijskog teritorija.

Bašar je nastojao provesti mnogobrojne reforme, međutim, unutrašnja i vanjska politika nikako nisu išle u prilog provedbi reformi. Takve okolnosti bile su pogodne za izazivanje unutarnjih nemira i vanjskih napetosti. Upravo je navedeno ključno u razumijevanju stanja u Siriji, kao i internacionaliziranog građanskog rata i vanjske intervencije.

Iako Amerika izvorno nije imala loše odnose sa Sirijom, i predsjednik Sirije je iskazivao svoje sklonosti prema razvijanju dobrih odnosa sa SAD-om, odnosi nisu razvijani do punog potencijala zbog prepoznavanja Izraela kao važnijeg od strane SAD-a. Takve okolnosti nastojale su u međunarodnim krugovima opravdati djelovanje u Siriji od strane Izraela i njegovih partnera među svjetskim silama.

Rat u Siriji, prema broju žrtava, uništenju materijalne imovine, broju izbjeglica te drugim katastrofalnim posljedicama ubraja se među najveće ratne sukobe današnjice. Također, ovaj rat je poznat i po velikom broju stranih boraca iz različitih dijelova svijeta te korištenju suvremene tehnologije u pridobivanju istomišljenika, novačenju i stvaranju javnog mnijenja o ratu u Siriji.

LITERATURA

Knjige

- 1) Duverger, Maurice (2001.) „*Politička sociologija*“. Osijek: Pan Liber.
- 2) Graubard, S. (2010.) „*Predsjednici, Povijest vladanja američkih predsjednika modernog doba*“. Zagreb, Tim Press.
- 3) Huntington, Samuel P. (1998.) „*Sukob civilizacija i preustroj svjetskog poretka*“. Zagreb, Izvori.
- 4) Kasapović, M. (2010.) „*Politički sustav i politika Izraela*“. Zagreb: Politička kultura.
- 5) Kasapović, M. (2016.) „*Bliski istok: politika i povijest*“. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- 6) Mearsheimer, J. J., Walt, S. M. (2008.) „*Izraelski lobi i američka vanjska politika*“. Zagreb: Alfa.

Internet izvori

- 1) Advance. hr. (2012.) „*Analiza skupa Prijatelji Sirije u Tunisu: anti-Assad koalicija predvođena SAD-om zaobilazi UN i vodi u sukob širokih razmjera*“. Dostupno na: <https://www.advance.hr/tekst/analiza-skupa-prijatelji-sirije-u-tunisu-anti-assad-koalicija-prevodena-sad-om-zaobilazi-un-i-vodi-u-sukob-sirokih-razmjera/> (pristupljeno: 19. 7. 2021.)
- 2) Advance. hr. (2012.) „*Naoružane skupine upadaju s turske granice, 10.000 libijskih pobunjenika priprema se za invaziju na Siriju iz pravca Jordana*“. Dostupno na: <https://www.advance.hr/vijesti/naoruzane-skupine-upadaju-s-turske-granice-10-000-libijskih-pobunjenika-priprema-se-za-invaziju-na-siriju-iz-pravca-jordana/> (pristupljeno 19. 7. 2021.)
- 3) Advance.hr. (2021.) „*Velika eskalacija na Bliskom istoku: Iz pravca Sirije raketiran najosjetljiviji dio Izraela, tajnovito nuklearno postrojenje Dimona, eksplozije su odjekivale sve do Jeruzalema – odmazda za sabotazu u Natanzu?*“ Dostupno na: <https://www.advance.hr/vijesti/velika-eskalacija-na-bliskom-istoku-iz-pravca-sirije-raketiran-najosjetljiviji-dio-izraela-tajnovito-nuklearno-postrojenje-dimona-eksplozije-su-odjekivale-sve-do-jeruzalema-odmazda-za-sabotazu-u-natanzu/>

- 4) Agić, J. (2018.) Aljazeera.net. *Od Arapskog proljeća najviše profitirali trgovci oružjem sa zapada*. Dostupno na: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/od-arapskog-proljeća-najviše-profitirali-trgovci-oružjem-sa-zapada> (pristupljeno 20. 7. 2021.)
- 5) Alkhaled, A. (2018.) Dw.com., *Svakodnevica u Siriji nakon sedam godina rata*. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/svakodnevica-u-siriji-nakon-sedam-godina-rata/a-43582636> (pristupljeno: 23. 7. 2021.)
- 6) Al-Maghafi, N. (2018.) Bbc.com., *How chemical weapons have helped bring Assad close to victory*. Dostupno na: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-45586903> (pristupljeno: 8. 8. 2021.)
- 7) Andonov, O., et al (2014.) „Fenomen stranih boraca u Siriji i možebitne posljedice za Europu“, *Međunarodne studije*, Vol. 14 (1), str. 43-63.
- 8) Angelovski, I. (2017.) Balkan Insight.com., *Krvavi poslovi: put oružja vrijedan 1,2 milijarde eura*. Dostupno na: <https://balkaninsight.com/2016/07/27/krvavi-poslovi-put-oru%C5%BEja-vredan-1-2-milijarde-evra-07-26-2016/?lang=sr> (pristupljeno: 25. 7. 2021.)
- 9) Angelovski, I., Sviricic, J., Marzouk, L. (2017.) Balkaninsight.com. „*Hrvatska zarađuje milijune eura od rata u Siriji*“. Dostupno na: <https://balkaninsight.com/2017/02/21/hrvatska-zara%C4%91uje-milijune-eura-od-rata-u-siriji-02-20-2017/?lang=sr> (pristupljeno: 24. 7. 2021.)
- 10) ARK Group Company (2016.), ARK-Group.com. *The Syrian Conflict: A System Conflict Analysis*. Dostupno na: <https://static1.squarespace.com/static/5e9665731a6ca03856d5eb1c/t/5f28954dbfb4d21da2cd973a/1596495223375/ARK-Syria-Conflict-Analysis-Digital-copy.pdf> (pristupljeno 1. 7. 2021.)
- 11) Atwood, K. (2018.) CBS News.com., „*U.S. freezes funding for Syria's „White Helmets*“. Dostupno na: <https://www.cbsnews.com/news/u-s-freezes-funding-for-syrias-white-helmets/> (pristupljeno: 4. 8. 2021.)
- 12) Babić, N. (2016.) Logično.com. „*Sirija – Gdje su nestale te Bijele kacige*“. Dostupno na: <https://www.logicno.com/politika/sirija-gdje-su-nestale-te-bijele-kacige.html> (pristupljeno: 4. 8. 2021.)
- 13) Bbc.com. (2016.) *Syria: the story of the conflict*. Dostupno na: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26116868> (pristupljeno 30. 6. 2021.)
- 14) Brooks, J., Erickson, T.B., et al (2018.) Research Gate.net. Responding to chemical weapons violations in Syria: legal, health, and humanitarian recommendations, *Conflicts and Health*, Vol. 12(12), str. 1-7. Dostupno na:

- https://www.researchgate.net/publication/323266421_Responding_to_chemical_weapons_violations_in_Syria_Legal_health_and_humanitarian_recommendations(pristupljeno: 6. 8. 2021.)
- 15) Butt, A. I. (2019.) Aljazeera.com. *Why did Bush go to war in Iraq?* Dostupno na: <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/bush-war-iraq-190318150236739.html> (pristupljeno 27. 7. 2021.)
- 16) CMS.hr. – Centar za mirovne studije (2017.) „*Zračna luka Rijeka pružala podršku transportu američkog oružja u Siriju*“. Dostupno na: <https://www.cms.hr/hr/vojska-ministarstvo-obrane-rh/zracna-luka-rijeka-pruzala-podrsku-transportu-americkog-oruzja-u-siriju> (pristupljeno: 25. 7. 2021).
- 17) Cvrtila V. (2012.) Hrčak.srce.hr. „Sirija i Libija što ih povezuje, a što dijeli?“ *Političke analize*, Vol. 12(3), str. 48-54. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/142024> (pristupljeno: 25. 6. 2021.)
- 18) Cvrtila, V. (2011.) „Bliski Istok izvanredno stanje u izvanrednom stanju“, *Političke analize*, Vol. 1(2),str. 42-47. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/102860> (pristupljeno na: 35. 6. 2021.)
- 19) Ćosić, J. et al (2017.) Balkan Insight.com. *Croatian Island Airport Becomes a Pentagon Hub*. Dostupno na: <https://balkaninsight.com/2017/10/03/croatian-island-airport-becomes-pentagon-hub-10-02-2017/> (pristupljeno: 23. 7. 2021.)
- 20) Diab, H. H. (2018.) Večernji.hr., *Bijele kacige: Jesu li doista izmislile kemijske napade*. Dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/bijele-kacige-jesu-li-doista-izmislile-kemijske-napade-1240792> (pristupljeno: 4. 8. 2021.)
- 21) Diab, H. H. (2019.) Večernji list.hr. *Osam godina ubijanja i razaranja, a Assad je, iako su ga rušili, jači no ikad*. Dostupno na: 18. 6. 2021.)
Dostupno na: <https://escholarship.org/uc/item/2nt2f2w8> (pristupljeno 1. 7. 2021.)
- 22) Enciklopedija.hr. (2021.) prema „Leksikografski zavod Miroslav Krleža Vilajet“. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=64634> (pristupljeno 11. 5. 2021.)
- 23) Energetika-net.com. (2014.) „*Sirija gotovo više ne proizvodi naftu*“. Dostupno na: <http://www.energetika-net.com/vijesti/energetsko-gospodarstvo/sirija-gotovo-vise-ne-proizvodi-naftu-18374> (pristupljeno: 23. 7. 2021.)
- 24) Erdeger, B. S. (2013.) Anadolu.com. *Dvije godine „sirijske drame“*. Dostupno na: <https://www.aa.com.tr/ba/svijet/dvije-godine-sirijske-drame-/264966> (pristupljeno: 30. 6. 2021.)

- 25) Erickson, A. (2017.) Washington Post.com. „*After Oscar win, Russian Embassy calls Syria's White Helmets 'actors,' not life-savers*“. Dostupno na: https://www.washingtonpost.com/gdpr-consent/?next_url=https%3a%2f%2fwww.washingtonpost.com%2fnews%2fworldviews%2fwp%2f2017%2f03%2f01%2frussias-trolly-twitter-account-just-took-aim-at-an-oscar-winner%2f (4. 8. 2021.)
- 26) Express.hr. (2017.) *S Krka polijeću avioni s oružjem za Siriju i Irak*. Dostupno na: <https://express.24sata.hr/top-news/s-krka-polijecu-avioni-s-oruzjem-za-siriju-i-irak-12468> (pristupljeno: 25. 7. 2021.)
- 27) Gisotti, R., Žaja, M. (2020.) Vatican News.va., *Sirija. UNICEF: Prestanite ubijati i osakaćivati djecu*. Dostupno na: <https://www.vaticannews.va/hr/svijet/news/2020-03/sirija-unicef-prestanite-ubijati-osakacivati-djecu.html> (pristupljeno: 23. 7. 2021.)
- 28) Glavan, M. (2018.) Novi list.hr., *Manji broj putnika, ali zračna luka Rijeka do rekorda je došla zbog rasta teretnog prometa*. Dostupno na: https://www.novolist.hr/novosti/hrvatska/manji-broj-putnika-ali-zracna-luka-rijeka-do-rekorda-je-dosla-zbog-rasta-teretnog-prometa/?meta_refresh=true (pristupljeno: 25. 7. 2021.)
- 29) Gornall, J. (2016.) The National News.com., *Newsmaker: The White Helmets*, dostupno na: <https://www.thenationalnews.com/arts-culture/newsmaker-the-white-helmets-1.220873#full> (pristupljeno: 1. 8. 2021.)
- 30) Hennigan, W.J. (2018.) Time.com. *The U.S. Will Withdraw From Syria. No One's Sure What Comes Next*. Dostupno na: <https://time.com/5484972/donald-trump-syria-withdrawal/> (pristupljeno: 9. 8. 2021.)
- 31) Hnb.hr. (2022.) Hrvatska narodna banka: tečajna lista. Dostupno na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/monetarna-politika/tečajna-lista/tečajna-lista> (pristupljeno: 14.3.2022.)
- 32) Hrvatski jezični portal (2021.) Hjp.znanje.hr. Dostupno na: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eV9nXhI%25253D (pristupljeno: 14.3.2021.)
- 33) Human Rights Watch.org (2010.) *A Wasted Decade: Human Rights in Syria during Bashar al-Asad's First Ten Years in Power*. <https://www.hrw.org/report/2010/07/16/wasted-decade/human-rights-syria-during-bashar-al-asads-first-ten-years-power> (pristupljeno: 21. 6. 2021.)

- 34) Hussein, R., et al. (2019.) Voice of America.com., *Comments on seizing Syria Oil Reinforces anti-American Sentiments, Experts warn*. Dostupno na:
<https://www.voanews.com/extremism-watch/comments-seizing-syria-oil-reinforces-anti-american-sentiment-experts-warn> (pristupljeno: 25. 7. 2021.)
- 35) Ibrahim, R. (2017.) Al Akhbar.com. *The losses of the Syrian war approached 1170 billion dollars*. Dostupno na: <https://al-akhbar.com/Syria/224584/%D8%AE%D8%B3%D8%A7%D8%A6%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D8%AD%D8%B1%D8%A8-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%88%D8%B1%D9%8A%D8%A9-%D9%82%D8%A7%D8%B1%D8%A8%D8%AA-1170-%D9%85%D9%84%D9%8A%D8%A7%D8%B1-%D8%AF%D9%88%D9%84%D8%A7> (pristupljeno: 23. 7. 2021.)
- 36) ICRC.org. (2019.) „*International Review of the Red Cross*“. Dostupno na:
https://international-review.icrc.org/sites/default/files/irrc_99_906.pdf (pristupljeno: 23. 7. 2021.)
- 37) Inflationtool.com (2022.) *Value of US Dollars Today*. Dostupno na:
<https://www.inflationtool.com/us-dollar/2005-to-present-value?amount=154> (pristupljeno: 14. 4. 2022.)
- 38) Islam.ru. – Islamic Information Portal (2018.) *Terrorist capabilities laid bare in an Eastern Ghouta chemical lab*. Dostupno na: <http://islam.ru/en/content/story/terrorist-capabilities-laid-bare-eastern-ghouta-chemical-lab> (pristupljeno: 8. 8. 2021.)
- 39) Khair El-Din, H. (2012.) The Arab Spring Revisited, *Contemporary Arab Affairs*. Vol. 5(2), str. 185–197. London, Routledge. Dostupno na: <https://sci-hub.se/https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17550912.2012.673384?needAccess=true&journalCode=rcaa20> (pristupljeno: 20. 7. 2021.)
- 40) Khalidi, W. (1988.) Plan Dalet: Master Plan for the conquest of Palestine. *Journal of Palestine Studies*, Vol 18(1), str. 4-33. University of California Press. Dostupno na:
<https://sci-hub.se/https://www.jstor.org/stable/2537591> (pristupljeno 29. 7. 2021.)
- 41) Khatib, L., Lust, E. (2014.) *Taking to the Streets: The Transformation of Arab Activism*. John Hopkins University Press. Dostupno na:
https://books.google.hr/books?id=6Sh8AwAAQBAJ&q=qamishlo+protest+march+12,+2011&pg=PA161&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (pristupljeno: 25. 6. 2021.)
- 42) Khoury, P. S. (1981.) „Factionalism among Syrian Nationalist during the French Mandate“, *International Journal of Middle Eastern Studies*, Vol. 13(4), str. 441-469.

- Cambridge University Press. Dostupno na: <https://sci-hub.do/https://www.jstor.org/stable/162909> (pristupljeno 18. 6. 2021.)
- 43) Khoury, P. S. (1982.) The Tribal Shaykh, French Tribal Policy, and the Nationalist. *Middle Eastern Studies*. Vol. 18(2), str. 180-193. Taylor & Francis, Ltd. Dostupno na: <https://sci-hub.se/https://www.jstor.org/stable/4282880?seq=1> (pristupljeno 11. 5. 2021.)
- 44) Khoury, P. S. (1987.) „Syria and the French Mandate: The Politics of Arab Nationalism“, 1920-1945. *International Journal of Middle Eastern Studies*, Vol 21(4). Cambridge University Press. Dostupno na: <https://sci-hub.do/https://www.jstor.org/stable/164105> (pristupljeno: 18. 6. 2021.)
- 45) Khoury, P. S. (1991.) Continuity and Change in Syrian Political Life: The Nineteenth and Twentieth Centuries. *The American Historical Review*. Vol. 96(5), str. 1374-1395. Oxford University Press. Dostupno na: <https://sci-hub.do/https://www.jstor.org/stable/2165276?seq=1> (pristupljeno: 18. 6. 2021.)
- 46) Krakić, J. (2010.) Međunarodna teritorijalna uprava. *Zbornik pravnog fakulteta u Zagrebu*, Vol 61(3), str. 1037-1078. Policijska akademija Zagreb. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=104697 (pristupljeno 28. 7. 2021.)
- 47) Kramer, T. (2018.) Deutsche Welle.com. *Preseljenje američkog veleposlanstva podijelilo Jeruzalem*. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/preseljenje-ameri%C4%8Dkog-veleposlanstva-podijelilo-jeruzalem/a-43772522> (pristupljeno 28. 7. 2021.)
- 48) Krnetić, S., Županić, S., Kunić, T. (2017.) 24sata.hr., *Izvoz oružja u Siriju: ovako je Hrvatska zgrnula 1,2 milijarde*. Dostupno na: <https://www.24sata.hr/news/krvavi-novac-hrvatska-je-na-siriji-zgrnula-1-26-milijardi-kn-512736> (pristupljeno: 25. 7. 2021.)
- 49) Kuzmanović, J. LJ. (1987.) Pravo na samoobranu prema Povelji UN-a. *Pravni vjesnik*, 3 (34), str. 285-291. Dostupno na: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/pravnivjsk3&div=49&id=&page=> (pristupljeno: 8. 8. 2021.)
- 50) Lombardo, C. (2019.) Npr.org., *More than 300 chemical attacks launched during syrian civil war, study says*. Dostupno na: <https://www.npr.org/2019/02/17/695545252/more-than-300-chemical-attacks-launched-during-syrian-civil-war-study-says> (pristupljeno: 8. 8. 2021.)
- 51) Lotze, M. M. (2020.) AFSC.org. *What you need to know Israel's Agreements with UAE and Bahrain*. Dostupno na: <https://www.afsc.org/blogs/news-and-commentary/what-you-need-to-know-israels-agreements-uae-and-bahrain> (pristupljeno: 28. 7. 2021.)

- 52) Lukač, M. (2015.) Sott.net. „Objašnjenje rata u Siriji za sve koji žele znati“. Dostupno na: <https://hr.sott.net/article/751-Objasnjenje-rata-u-Siriji-za-sve-koji-zele-znati>(pristupljeno 25. 6. 2021.)
- 53) Marjanović, D. (2018) Advance.hr. „Najveća propagandna priča sirijskog rata. Tko su Bijele kacige? Tko ih je osnovao i zašto je njihovo izvlačenje iz zemlje bilo od tolike važnosti?“ Dostupno na: <https://www.advance.hr/tekst/najveca-propagandna-prica-sirijskog-rata-tko-su-bijele-kacige-tko-ih-je-stvarno-osnovao-i-zasto-je-njihovo-izvlacenje-iz-zemlje-bilo-od-tolike-vaznosti/> (pristupljeno 28. 7. 2021.)
- 54) Marks, J. (2018.) History.com. *Why is there a civil war in Syria*. Dostupno na: <https://www.history.com/news/syria-civil-war-assad-rebels> (pristupljeno 15. 7. 2021.)
- 55) McVeigh, K. (2018.) The Guardian.com., „UK may increase aid to Syrian White Helmets after Trump pulls funding“. Dostupno na: <https://www.theguardian.com/global-development/2018/may/10/uk-aid-syria-white-helmets-trump-pulls-funding> (pristupljeno: 4. 8. 2021.)
- 56) Meierrieks, D., Gries, T. (2018.) ‘Pay for It Heavily’: Does U.S. Support for Israel Lead to Anti-American Terrorism? *Defence and Peace Economics Journal*, Vol. 31:2, str. 160-176. Routledge, Taylor & Francis Group. Dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10242694.2018.1560558?needAccess=true> (pristupljeno 9. 8. 2021.)
- 57) Militarist Monitor.org. (2017.) *Michael Ledeen*. Dostupno na: <https://militarist-monitor.org/profile/michael-ledeen/> (pristupljeno 27. 7. 2021.)
- 58) Miller, J. L. (1977.) The Syrian Revolt of 1925. *International Journal of Middle Eastern Studies*, Vol. 8(4), str. 545-563. Cambridge University Press. Dostupno na: <https://scihub.se/https://www.jstor.org/stable/162567?seq=1> (pristupljeno: 18. 6. 2021.)
- 59) Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. - Mvep.hr. (1994.) *Povelja Ujedinjenih Naroda, prema Charter of the United Nations (1945)*. Dostupno na: <http://www.mvep.hr/files/file/2021/POVELJA-UN-a-nova.pdf> (pristupljeno: 8. 8. 2021.)
- 60) Minnerop, P. (2019.) Cambridge University Press.org. *Rogue States – States Sponsors of Terrorism?* Dostupno na: <https://www.cambridge.org/core/journals/german-law-journal/article/rogue-states-state-sponsors-of-terrorism/6586C076A75019E3828744B3D5C0BF12> (pristupljeno 18. 6. 2021.)
- 61) Mirić, Jovan (1971.) Hrčak.srce. Određenje pojma interesne grupe. *Politička misao: časopis za politologiju*. Vol. 8, br. 4. str. 461-471. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/115251> (pristupljeno 13. 6. 2021.)

- 62) Net.hr. (2018.) *Tko je Bashar Al-Asad i zašto je još uvijek predsjednik?* Dostupno na: <https://net.hr/danas/svijet/tko-je-bashar-al-asad-i-zasto-je-jos-uvijek-na-vlasti-slucajni-predsjednik-koji-ovisi-o-pomoci-drugih-c099fa8a-b1c2-11eb-a131-0242ac13002f> (pristupljeno 18. 6. 2021.)
- 63) Novinska agencija Ahlut Bejt – ABNA (2018.) *Bijele kacige iz Sirije premještene u Izrael.* Dostupno na: https://bs.abna24.com/news/bliski-istok/bijele-kacige-iz-sirije-premjestene-u-izrael_902657.html?__cf_chl_jschl_tk__=607809a48e9a2fe885577c05222b2c3aa5c19254-1626015159-0-AcEw2j4-b-iZw1CcB1jbmbW_t11NQFxWW2CY6fWIXmoC9YACvYqKZDdkKnuomoFmNQXBapyyMb9xYTvU5xPgTwwH022RoI2cywaIDrwLWznjiDc_OIzMW0ENRElyka2P_1GSO9sQPH9Dn_nxpXh4jHJkcxMpNJ9jlot7Gu5QH8c688T4khtezgPhZWWh45SaKTOLIJsQPMC6VwEDzmjiSIDhiuqMBOlzc-MiFNjd2Exvx1-OR7q_8bHa_WpL4I6VZmDdxdENo0OLMo81BI0T3EkU9XtirdNJTQ8FuuCDqftn0A4PmdHbsoPis6o-wT4ZdQaBONZSL7H1rj-oyjP3v4YfH53NCVliZHOqjMSoTjzrAw5MDZIH-cwrhq9thbPhboRWvbdJNGYV8OEiU9mlEHJselILDi3JMwQ7dCP3NK0ktj29jmbwotrvHIGpVxja0CGXvt1hcPMuof0yL6EW_fX3wJs4l9c1zeYwgFtJWkPVQNdhqcIqfztNLm2wJI8enyQ (pristupljeno: 2. 8. 2021.)
- 64) Obućina, V. (2017.) Advance.hr. *Izraelska nuklearna prijetnja: Što je to Samsonova opcija?* Dostupno na: <https://www.advance.hr/tekst/izraelska-nuklearna-prijetnja-sto-je-to-samsonova-opcija/>
- 65) O'Connor, T. (2017.) Newsweek.com., *Syria's White Helmets, Subject of Oscar-Winning Film, Caught Dumping Dead Soldiers, Fire Volunteer.* Dostupno na: <https://www.newsweek.com/oscar-win-white-helmets-syria-volunteer-dump-bodies-rebels-628407> (pristupljeno: 4. 8. 2021.)
- 66) Okić, R. (2019.) Express.hr. *Svi se bogate od sirijske nafte - osim INE.* Dostupno na: <https://express.24sata.hr/ekonomix/svi-se-bogate-od-sirijske-nafte-osim-ine-23705> (pristupljeno: 23. 7. 2021.)
- 67) Overton, I., Dathan, J. (2019.) Reliefweb.int. *Syria in 2020: the deathly legacy of explosive violence and its impact on infrastructure and health.* Dostupno na: <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/syria-2020-deadly-legacy-explosive-violence-and-its-impact> (pristupljeno: 23. 7. 2021.) u: OCHA – United Nations-Coordinanted Support to People Affected by Disatser and Conflict.

- 68) Ozcan, E. E. (2021.) Anadolu.com. „Infografika Deset godina od početka građanskog rata u Siriji“. Dostupno na: <https://www.aa.com.tr/ba/svijet/infografika-deset-godina-od-po%C4%8Detka-gra%C4%91anskog-rata-u-siriji/2176125> (pristupljeno: 30. 6. 2021.)
- 69) Pfeffer, A. (2019.) Haaretz.com., *Analysis, Trump's Golan Heights Diplomatic Bombshell was bound to drop. But why now?* Dostupno na: <https://www.haaretz.com/israel-news/elections/.premium-trump-s-golan-heights-diplomatic-bombshell-was-bound-to-drop-but-why-now-1.7044679> (pristupljeno: 28. 7. 2021.)
- 70) Radio Slobodna Europa.org. (2021.) *U Siriji objavljena pobjeda Asada*. Dostupno na: <https://www.slobodnaeuropa.org/a/31277324.html> (pristupljeno 20. 7. 2021.)
- 71) Ristić, I. (2014.) Politika, ekonomija, međunarodni odnosi. *Zašto je počeo rat u Siriji?* Dostupno na: <http://ivanristicfpn.blogspot.hr/2014/04/zasto-je-poceo-rat-u-siriji-uvod-u.html> (pristupljeno 1. 7. 2021.)
- 72) OPCW Sensitive/Draft for Internal Review. *Engineering Assessment of two Cylinders Observed at the Douma Incident*. Dostupno na: <http://syriapropagandamedia.org/wp-content/uploads/2019/05/Engineering-assessment-of-two-cylinders-observed-at-the-Douma-incident-27-February-2019-1.pdf> (pristupljeno: 19. 7. 2021.), prema: RT.com (2019.) *Leaked OPCW memo casts doubts on watchdog's Douma 'chemical attack' conclusions*. Dostupno na: <https://www.rt.com/news/459643-opcw-leaked-report-syria/> (pristupljeno 19. 7. 2021.).
- 73) RT.com. (2013.) *Israel stockpiled chemical weapons decades ago – CIA document*. Dostupno na: <https://www.rt.com/news/israel-chemical-weapons-sarin-714/> (pristupljeno: 6. 8. 2021.)
- 74) Shahak, I., Chossudovsky, M. (2013.) Global Research.ca., „*Greater Israel*“: *The Zionist Plan for The Middle East*. Dostupno na: <https://www.globalresearch.ca/greater-israel-the-zionist-plan-for-the-middle-east/5324815> (pristupljeno 29. 7. 2021.) u: Yinon, O. (1982.)
- 75) Sheiko, K. (2021.) Asharq Al-Awsat.com, *Syria accuses US forces of smuggling wheat, oil to Iraq*. Dostupno na: <https://english.aawsat.com/home/article/2968911/syria-accuses-us-forces-smuggling-wheat-oil-iraq> (pristupljeno: 23. 7. 2021.)
- 76) Smuin, B. J. (2011.) Utah.edu. *Roots of domination: Political Institutions and Social Structures in Syria from the French Mandate to Hafiz Al-Asad*. Dostupno na: https://collections.lib.utah.edu/dl_files/a3/36/a33698e74f3b3b8066d663c3780e039ba35f3526.pdf (pristupljeno 11. 5. 2021.)

- 77) Stefanov, M. (2020.) Geopolitika.news. *Mir za Izrael i uništavanje arapskog svijeta*. Dostupno na: <https://www.geopolitika.news/analize/geopolitika/mario-stefanov-mir-za-izrael-i-unistavanje-arapskog-svijeta/> (pristupljeno 29. 7. 2021.)
- 78) Tadić, J., Dragović, F., Tadić, T. (2016.) „Migracijska i izbjeglička kriza sigurnosni rizici za EU“, *Policijska sigurnost*, Vol. 25(1), str. 14-41. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/160609> (pristupljeno. 23. 7. 2021.)
- 79) Tass.com. – Russian News Agency (2015.) Russian nation who planned to join Islamic State detained at Moscow airport. Dostupno na: <https://tass.com/society/823291> (pristupljeno: 9. 8. 2021.)
- 80) Temizer, S. (2019.) Anadolu.com., *Sirijske izbjeglice rasute na šest kontinenata, u 127 zemalja*. Dostupno na: <https://www.aa.com.tr/ba/svijet/sirijske-izbjeglice-rasute-na-%C5%A1est-kontinenata-u-127-zemalja-/1512194> (pristupljeno: 23. 7. 2021.)
- 81) Tikkanen, A. (2021.) Britannica.com., *Al-Qaeda: Islamic Militant Organization*. Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/al-Qaeda> (pristupljeno 18. 6. 2021.)
- 82) Todenhofer, J. (2016.) Kolner Stadt-Anzeiger.de. *Intervju sa zapovjednikom Al-Nusre 2Amerikanci su na našoj strani“*. Dostupno na: <https://www.ksta.de/politik/interview-mit-al-nusra-kommandeur--die-amerikaner-stehen-auf-unserer-seite--24802176> (pristupljeno: 19. 7. 2021.)
- 83) Trapp, R. (2017.) *The Use of Chemical Weapons in Syria: Implications and Consequences*, str. 363-375. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/321327582_The_Use_of_Chemical_Weapons_in_Syria_Implications_and_Consequences (pristupljeno: 6. 8. 2021.)
- 84) UNFPA.org. (2019.) *Evaluation of the UNFPA response to the Syrian crisis (2011-2018)*. Dostupno na: https://www.unfpa.org/sites/default/files/admin-resource/Syria_Evaluation_Report_Volume_1_UPDATED_4MB.pdf (pristupljeno 23. 7. 2021.)
- 85) UNHCR.org. (2020.) The UN Refugee Agency. *Global Trends – Forced Displacement in 2020*. Dostupno na: <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/60b638e37/global-trends-forced-displacement-2020.html> (pristupljeno 23. 7. 2021.)
- 86) UNICEF.org. (2021.) The United Nations Children's Emergency Fund. *Whole of Syria – Humanitarian Situation Report*. Dostupno na: <https://www.unicef.org/media/102731/file/WoS-Humanitarian-SitRep-May-2021.pdf> (pristupljeno: 23. 7. 2021.)

- 87) University of California Press.ca. (2015) "Making the Arab World Collapse". *Journal of Palestine Studies*. 11/12, str. 209–214. Dostupno na: <https://sci-hub.se/https://www.jstor.org/stable/2538350> (pristupljeno 29. 7. 2021.)
- 88) University of Central Arkansas, Uca.edu. *Political Science: Syria (1946-present)*. Dostupno na: <https://uca.edu/politicalscience/dadm-project/middle-eastnorth-africapersian-gulf-region/syria-1946-present/> (pristupljeno 13. 7. 2021.)
- 89) UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime (2019.) UNODC.org. „*Strani teroristički borci -Priručnik za institucije za edukaciju sudija i tužilaca u Jugoistočnoj Evropi*“. Dostupno na: https://www.unodc.org/pdf/terrorism/Foreign_Terrorist_Fighters_Handbook/FTF_SEE_Manual_2019_BCS_-_lekt_-_FINAL.pdf (pristupljeno 16. 7. 2021.)
- 90) Vuković, F. (2019.) Advance.hr. „*Zločinačka 'Ledeena doktrina' Glavni povod za američke agresije možda je još i strašniji od otimanja nafte i postavljanja podobnih vlada*“. Dostupno na: <https://www.advance.hr/tekst/zlocinacka-ledeen-doktrina-glavni-povod-za-americke-agresije-mozda-je-jos-i-strasniji-od-otimanja-nafte-i-postavljanja-podobnih-vlasti/> (pristupljeno: 27. 7. 2021.)
- 91) WikiLeaks (2015.) *Hillary Clinton Email Archive*. Dostupno na: <https://wikileaks.org/clinton-emails/emailid/18328#efmADMAFf> (pristupljeno 28. 7. 2021.)
- 92) WikiLeaks.org. (2019.) *OPCW Douma Docs*. Dostupno na: <https://wikileaks.org/opcw-douma/> (pristupljeno: 6. 8. 2021.)
- 93) Williams, K. B. (2020.) Defense One.com., *Outgoing Syria Envoy admits hiding US Troop Numbers; Praise Trump's Mideast Record*. Dostupno na: <https://www.defenseone.com/threats/2020/11/outgoing-syria-envoy-admits-hiding-us-troop-numbers-praises-trumps-mideast-record/170012/> (pristupljeno: 25. 7. 2021.)
- 94) Youtube.com. (2015.) *General Wesley Clark speaks to Democracy Now!, 2007*. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=JOtbNC4oJ54&t=0s> (pristupljeno 19. 7. 2021.)

SAŽETAK

Proteklih sto godina stanje u Siriji više je bilo u ratnom ozračju, nego u miru. Nakon Prvog svjetskog rata Sirija je došla pod francuski mandat. Tijekom francuskog mandata stanje u Siriji većinom je bilo označeno pobunama. Situacija se nije promijenila ni nakon Drugog svjetskog rata. Diktatorska vlast u Siriji, također je otežala reforme te su unutarnji i vanjski sukobi u Siriji više pravilo, nego iznimka. Među važnijim sukobima je onaj koji je bio dio Arapskog proljeća. Siriju je nakon Arapskog proljeća zahvatio građanski rat. Danas se sve više uočava kako je Građanski rat u Siriji, zapravo, bio dio scenarij SAD-a i lobiranja izraelskog lobija za interese Izraela.

Ključne riječi: diktatura, građanski rat, pobuna, SAD, Sirija, izraelski lobi, Izrael, Rusija, terorizam, ilegalno krijumčarenje oružja, kemijsko oružje

ABSTRACT

For the past 100 years, the situation in Syria has been more at war than at peace. After World War I, Syria came under a French mandate. During the French term, the situation in Syria was mostly characterized by insurgency. The situation did not change even after World War II. The dictatorial rule in Syria has also hampered reform, and internal and external conflicts in Syria are more the rule than the exception. Among the most important conflicts is the one that is the part of the Arab Spring. Syria was gripped by the Civil War after the Arab Spring. Today, it is becoming increasingly clear that the Syrian Civil War was, in fact, the scenario of the US and lobbying of the Israeli Lobby for the interests of the Israel.

Keywords: dictatorship, civil war, riots, USA, Syria, Israel Lobby, Israel, Russia, terrorism, illegal arms trafficking, chemical weapons.